

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ DIŞ
POLİTİKASINDA VEKİL AKTÖR STRATEJİSİ:
PYD/YPG ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih YILDIZ

İstanbul

Mayıs - 2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ DIŞ POLİTİKASINDA
VEKİL AKTÖR STRATEJİSİ: PYD/YPG ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih YILDIZ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah YILMAZ

İstanbul

Mayıs – 2024

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah YILMAZ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAŞGETİREN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Hakan ERDAGÖZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım ‘Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Vekil Aktör Stratejisi: PYD/YPG Örneği’ adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Fatih YILDIZ

ÖN SÖZ

Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Vekil Aktör Stratejisi: PYD/YPG Örneği isimli tez çalışmam süresince akademik anlamda desteklerini esirgemeyen, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah Yılmaz'a tüm desteklerinden ve katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca yoğun iş hayatımdan ve tez çalışmasından dolayı hiçbir zaman yeterli vakti ayıramadığım, ailemden özür diliyorum, bana bu süreçte desteklerini esirgemeyen kıymetli annem Zübeyde Yıldız'a ve değerli babam Erol Yıldız'a, kıymetli ablam ve eniştem Kaan Şimşek ve Elif Şimşek'e ve tüm aile fertlerime teşekkür ediyorum.

Son olarak da tanıştığım andan itibaren ailemin bir parçası olan, hayatımın her anında ve alanında desteklerini esirgemeyen, benden çok benim için çaba sarf eden değerli İbrahim Beşinci ve Zafer Karamağara abilerime çok teşekkür ediyorum, bu tez çalışmamı aile fertlerim ve tüm yol arkadaşlarıma ithaf ediyorum.

Fatih YILDIZ

İstanbul-2024

ÖZET

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ DIŞ POLİTİKASINDA VEKİL AKTÖR STRATEJİSİ: PYD/YPG ÖRNEĞİ

Fatih YILDIZ

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah YILMAZ

Mayıs, 2024 - 127 Sayfa

Günümüzde devlet aktörlerinin egemen olduğu uluslararası sistemde, devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı da görülmektedir. Özellikle devletlerin egemenliği ve tekeli altında bulunan şiddet kullanma yetisi, devlet dışı aktörler tarafından kullanılabilir hale gelmiştir. Devlet dışı silahlı aktörler devletlerin egemenliği altında bulunan şiddet kullanma tekeli paylaşılan aktörlerdir.

Devlet dışı silahlı aktörlerin olduğu birçok ülke bulunmaktadır; Afganistan, Suriye, Irak, Yemen. Bu ülkelere bakıldığında devletlerin tek başına egemen olamadığı ve bunun neticesindeki güç boşluklarından faydalanan devlet dışı silahlı aktörler görülmektedir. Bu aktörler her ne kadar devlet kadar egemen olmasalar da ellerinde tuttıkları topraklarda veya faaliyet gösterdikleri bölgelerde şiddet uygulayabilme yetisine sahiptirler.

Arap Baharı sonrasında Suriye’de meydana gelen olaylarda da Esad rejiminin büyük bir egemenlik kaybına uğradığı görülmüştür. Rejimin gücünün azaldığı bölgelerde birçok farklı devlet dışı silahlı aktör ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları; DAEŞ, PYD/YPG, El-Nusra, ÖSO gibi devlet dışı silahlı aktörlerdir.

Suriye’de 2011 yılında başlayan çatışmalar ile birlikte bölgede devlet dışı silahlı aktörler etkinliğini arttırmıştır. DAEŞ terör örgütünün Irak’ta ve Suriye’de kazandığı alanlarda ilerlemesi ve dünyanın birçok yerinde kanlı eylemler gerçekleştirmesi bütün dünyanın tepkisini çekmiştir. Uluslararası koalisyon, DAEŞ ile mücadeleye geçmiştir. Rusya, ABD, İngiltere, Fransa, İsrail, İran, Türkiye, Suudi Arabistan, Çin gibi birçok devlet Suriye’ye yönelik sert güç kullanacakları politikalar geliştirmiştir. Özellikle Batılı devletler olan ABD, Fransa ve İngiltere’nin DAEŞ ile mücadele de kullandığı

yöntemlerden birisi de Suriye’de sahada bir başka devlet dışı silahlı aktörü desteklemek olmuştur. Bu devlet dışı silahlı aktör de PYD/YPG’dir. Bu devletler, PYD/YPG terör örgütünü DAES ile mücadele nedeniyle meşru bir aktör haline getirmeye çalışmıştır. Batılı devletler tarafından PYD/YPG’ye hem askeri hem ekonomik hem de siyasi yardımlarda bulunulmuştur. Bu çalışmada ABD’nin DAES ile mücadele adı altında PYD/YPG’yi nasıl vekil aktör olarak kullandığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Meşruluk, Suriye, ABD, PYD/YPG

ABSTRACT

PROXY ACTOR STRATEGY IN THE UNITED STATES

FOREIGN POLICY: THE CASE OF PYD/YPG

Fatih YILDIZ

Master, Political Science And International Relations

Thesis advisor: Asst. Prof. Dr. Feyzullah YILMAZ

May, 2024 - 127 Pages

Today, it is seen that there are non-state armed actors against the system dominated by the states. In particular, the ability to use violence, which is under the sovereignty and monopoly of states, has become available to non-state actors. These actors are called non-state armed actors.

There are many countries with non-state armed actors; Afghanistan, Syria, Iraq, Yemen. When these countries are examined, it is seen that states cannot be sovereign alone and non-state armed actors benefit from power vacuums as a result. Although these actors are not as sovereign as the state, they are capable of inflicting violence in the lands they hold or in the regions where they operate.

In the events that took place in Syria after the Arab Spring, it was seen that the Assad regime suffered a great loss of sovereignty. Many different non-state armed actors have emerged in regions where the regime's power has declined. Some of those; They are non-state armed actors such as DAESH, PYD/YPG, Al-Nusra, FSA.

With the transformation of Syria into an international crisis, the problems created by these non-state armed actors have increased. The progress of the DAESH terrorist organization in the areas it has won in Iraq and Syria and the bloody actions in many parts of the world have drawn the reaction of the whole world. The international coalition has started to fight against DAESH. Many states such as Russia, USA, England, France, Israel, Iran, Turkey, Saudi Arabia and China have developed policies in which they will use hard power against Syria. One of the methods used by the US, France and England, especially the Western states, in the fight against DAESH was to support another non-state armed actor on the ground in Syria. This non-state armed actor is the PYD/YPG. These states tried to make the PYD/YPG terrorist organization

a legitimate actor in the fight against DAESH. Western states provided military, economic and political assistance to the PYD/YPG. This study will focus on how the USA used PYD/YPG as a proxy actor under the name of fighting against DAESH.

Keywords: Non-State Armed Actors, Legitimacy, Syria, USA, PYD/YPG

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Soruları	5
1.4. Literatür Taraması	5
İKİNCİ BÖLÜM	15
VEKALET SAVAŞLARI	15
2.1. Devlet Dışı Aktörlerin Ortaya Çıkışı.....	15
2.2. Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Eylemleri	19
2.3. Vekil Aktörler	21
2.4. Vekâlet Savaşları.....	24
2.4.1. Vekalet Savaşlarının Tarihi ve Evrimi.....	25
2.4.2. Vekalet Savaşı Nedir?	27
2.4.3. Vekâlet Savaşının Tercih Edilme Nedenleri	31
2.4.3.1. Düşük Maliyet.....	32
2.4.3.2. Vekil Aktörün Sorumsuzluğu	34
2.4.3.3. Küresel Savaş Tehdidi.....	36
2.4.3.4. İç Politikada Hesap Verebilirlik.....	37
2.4.3.5. Yerel Bilgi ve Uzmanlık	39

2.4.3.6. Askeri ve Siyasi Kapasitenin Artırılması:.....	39
2.4.3.7. İdeolojik ve Politik Etki Alanı Oluşturmak	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
ABD DIŞ POLİTİKASI VE VEKALET SAVAŞI STRATEJİSİ.....	42
3.1. ABD Dış Politikası.....	42
3.2. ABD'nin Vekalet Savaşı Stratejisi.....	50
3.3. ABD'nin Orta Doğu Politikası	54
3.3.1. ABD'nin Bölgeye Girişi	55
3.3.2. ABD'nin Bölgesel Çıkarları.....	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	60
ABD'NİN VEKİL AKTÖR KULLANIMI VE PYD/YPG.....	60
4.1. Suriye'de Vekil Aktörlerin Ortaya Çıkışı ve Genel Görünümü.....	60
4.2. Arap Baharı ve Suriye	61
4.3. Suriye'de Vekil Aktör Kullanan Devletler ve Politikaları	62
4.3.1. Rusya'nın Suriye Politikası ve Şam Rejimine Yönelik Politikası	63
4.3.2. Avrupa'nın Suriye Politikası ve Vekil Aktörleri	64
4.3.3. Çin'in Suriye Politikası	67
4.3.4. Türkiye'nin Suriye Politikası ve Vekil Aktör Kullanımı	68
4.3.5. İsrail'in Suriye Politikası.....	69
4.3.6. Suudi Arabistan'ın Suriye Politikası.....	70
4.3.7. İran'ın Suriye Politikası	71
4.4. Yerel Aktörler.....	72
4.4.1. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO).....	72
4.4.2. Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ)	74
4.4.3. PYD/YPG.....	78
4.5. ABD'nin Vekil Aktörü Olarak PYD/YPG.....	81
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	112

TABLolar LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.1: Ülkeler ve Nükleer Füze Başlıkları.....37

ŞEKİLLER LİSTESİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 4.1: Kanıtlanmış Petrol Rezervlerinin Dağılımı 2019 56

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi

DAEŞ: Irak Şam İslam Devleti

DDSA: Devlet Dışı Silahlı Aktörler

ENKS: Suriye Kürtleri Ulusal Konseyi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

PYD: Demokratik Birlik Partisi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SDG: Suriye Demokratik Güçleri

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

YPG: Halk Koruma Birlikleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüz dünyasında devletlerin dışında silahlı aktörler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası şirketlerin uluslararası arenada birer aktör olarak bulunduğu bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bu devlet dışı aktörlerin ortaya çıkması ile birlikte devletlerin dışında uluslararası arenada inisiyatif alan yeni aktörler söz konusu olmuştur. Özellikle silahlı aktörler devletlerin şiddet kullanma tekeline yönelik büyük bir tehdit içermektedir. Şiddet kullanma hakkının yalnızca devletlerde olmasına karşı devlet dışı silahlı aktörlerin de şiddet kullanarak eylemler gerçekleştirdiği görülmektedir. Devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkması için bir devletin şiddet kullanma tekeli kaybetmesi yani egemenliğinin zayıflaması gerekmektedir. Bu tarz devletlerden bazıları Afganistan, Yemen, Suriye ve Irak gibi devletlerdir ve bakıldığında büyük bir savaşın yaşandığı görülmektedir (Ayhan 2011, s. 19-20).

Arap Baharı sonrasında yaşananlar neticesinde Orta Doğu'da birçok farklı iç çatışma alanı ortaya çıkmıştır. Körfez Savaşı, 11 Eylül sonrası Irak'ın işgali gibi olaylardan daha etkili bir şekilde tüm Orta Doğu'yu etkileyen Arap Baharı, Suriye'yi de çok ciddi şekilde etkilemiştir. Suriye'de barışçıl protestolar ile başlayan ve çok hızlı bir şekilde 2011 yılında çatışmalara ve sonrasında da iç savaşa dönüşen Arap Baharının günümüzde de etkileri devam etmektedir. Suriye'de yaşananlar oldukça derin bölgesel ve küresel sorunlara neden olmuştur (Karkın & Yazıcı, 2015, s. 202-204). Bölgesel olarak tüm Orta Doğu'nun güvenlik dengelerini değiştirmiştir. Suriye'deki Esad rejiminin güç kaybettiği alanları dolduran devlet dışı silahlı aktörler, tüm bölge ülkeleri ve hatta uluslararası koalisyon tarafından tehdit odaklı değerlendirilmiştir. Örneğin Türkiye PYD/ YPG'yi bir tehdit olarak görmektedir (Orhan, 2016). DAEŞ'in yaptığı faaliyetlere bakıldığında tüm dünyaya yönelik bir tehdit söz konusudur. İsrail, buradaki cihatçı örgütlerden tehdit algılamaktadır, İran ve Suudi Arabistan Şii-Sünni milisleri üzerinden tehdit görmektedir. Rusya, ABD, Çin gibi küresel devletler de buradaki çıkarları için kendi vekil aktörleri üzerinden tehditleri bertaraf etmeye çalışmaktadır.

Batılı devletler tarafından DAEŞ ile mücadelede bir vekil güç olarak PYD/YPG kullanılmıştır. PYD/YPG, Türkiye'nin terör örgütü olarak gördüğü bir aktördür. Türkiye'ye göre PYD/YPG ile PKK aynıdır. Batılı devletler PKK'yı terör örgütü olarak görmelerine rağmen PYD/YPG'yi bir vekil güç olarak desteklemektedir. Bu durum DAEŞ ile mücadele adı altında meşrulaştırılmaktadır. Batının DAEŞ ile mücadelede PYD/YPG'yi meşrulaştırması ise çelişki ortaya çıkarmaktadır. Nitekim DAEŞ de PYD/YPG de birer devlet dışı silahlı aktördür, iki örgütte kanlı eylemler gerçekleştirmektedir ve egemenlikleri meşru değildir. Lakin benzer yapıdaki iki oluşumdan birini sonlandırmak için diğerini mücadele aracı olarak kullanmak bir ikilem yaratmaktadır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 12-13).

Bu çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın nasıl ortaya çıktığı, temel amaçları ve araştırmanın odaklanacağı ana ve yardımcı sorular ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Araştırmanın gelişim sürecinde etkili olan faktörler ve bu süreçteki motivasyonlar detaylı bir şekilde incelenecek, böylece okuyucuya çalışmanın temelinin oluşturduğu düşünce yapısı ve yaklaşım açıklanmış olacaktır. Ayrıca, bu araştırmanın ele aldığı konuyla ilgili mevcut literatürdeki çalışmaların kapsamı ve bu çalışmaların araştırmamıza nasıl bir zemin hazırladığı üzerinde durulacaktır. Bu literatür incelemesi sayesinde, konunun daha önceki araştırmalardaki yeri ve önemi net bir şekilde ortaya konacak, araştırmanın bu alandaki boşlukları doldurma potansiyeli vurgulanacaktır. Böylece, okuyucuya çalışmanın genel arka planı, amaçları ve kapsamı hakkında kapsamlı ve net bir bilgi verilmiş olacaktır. Bu bölüm, araştırmanın ilerleyen kısımlarına geçiş için sağlam bir temel oluşturacak ve okuyucunun çalışmanın geneline yönelik anlayışını derinleştirecektir.

İkinci bölümde devlet dışı silahlı aktörler ve onların ortaya çıkışı, uluslararası ilişkilerdeki rolü ve çeşitli türleri ele alınacaktır. Bu aktörler arasında çok uluslu şirketler, terör grupları, milisler ve hatta bireyler gibi farklı entiteler bulunmaktadır. Bu bölümde, bu grupların nasıl devlet dışı aktör olarak tanımlandığı ve silahlı devlet dışı aktörlerin devletin şiddet tekeline nasıl etkilediği detaylandırılacaktır. Ayrıca, bu aktörlerin uluslararası arenada nasıl güç boşluklarını doldurduğu, örneğin DAEŞ ve PKK'nın eylemleriyle açıklanacaktır. Devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkışının etkin otorite eksikliği ile ilişkili olduğu ve bunun hem ulusal hem uluslararası düzeyde çeşitli sorunlara yol açabileceği tartışılacaktır. Bu aktörlerin eylemleri, finansman

yöntemleri ve devletler ile olan karmaşık ilişkileri incelenecek ve böylelikle teorik bir çerçeve oluşturulacaktır.

Üçüncü bölüm, ABD dış politikası ve vekalet savaşı stratejisi üzerine odaklanmaktadır. Bu bölümde Soğuk Savaş dönemi ve çift kutupluluk, NATO'nun rolü, ABD'nin savunma harcamaları ve NATO içindeki yük paylaşımı, terörizmle mücadelede ABD politikalarının evrimi, ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri, Bush Doktrini, İslam dünyası ile ilişkiler, Arap Baharı ve etkileri, Libya'da Birleşmiş Milletler'in müdahalesi, Trump ve "Önce Amerika" politikası, ABD'nin vekalet savaşı stratejisi, özel askeri şirketlerin kullanımı ve ABD'nin Orta Doğu politikası yer alıyor. ABD'nin bölgeye ilk girişi, bölgesel çıkarları, enerji tüketicisi olarak ABD'nin petrol ihtiyacı, İsrail'in güvenliği, İran ile olan çekişmeler ve Şii tehdidi gibi konular da detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu bölümde ayrıca, ABD'nin Orta Doğu'daki varlığının ve politikalarının tarihsel bir perspektiften anlatımı ve günümüzdeki etkilerine de içermektedir.

Dördüncü bölüm, Amerika Birleşik Devletleri tarafından vekil aktörlerin kullanımına ve özellikle PYD/YPG'ye odaklanmaktadır. Bölüm, Suriye'deki vekil aktörlerin ortaya çıkışını ve genel bir bakışını sunmakta, Suriye'nin stratejik coğrafi konumuna ve Türkiye ile Irak ile olan sınırlarının önemine dikkat çekmektedir. DAEŞ ve PYD/YPG'nin bu ülkeler için tehditlerini ve sınırlarının terör faaliyetleri için kullanımını ele almaktadır. ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Türkiye, İsrail, Çin, İran ve Suudi Arabistan dahil çeşitli devletlerin Suriye iç savaşına müdahalesi incelenmekte, bu ülkelerin bölgedeki farklı politikaları ve çıkarları vurgulanmaktadır. Bu bölüm, Suriye çatışmasındaki vekil aktörlere yönelik bu ülkelerin politikalarını inceleyerek, jeopolitik çıkarlarını ve müdahalelerinin sonuçlarını vurgulamaktadır. Özellikle Rusya'nın Esad rejimine desteği ve Akdeniz ile Ortadoğu'daki varlığını sürdürme stratejik çıkarlarına özel dikkat verilmektedir. Avrupa yaklaşımı, özellikle Fransa ve İngiltere, ABD politikalarıyla uyumlu oldukları, özellikle PYD/YPG'yi vekil aktörler olarak destekledikleri belirtilmektedir. Dolayısıyla bu bölümde Suriye iç savaşında bölgesel ve küresel güçler tarafından vekil aktörlerin kullanımı, milli çıkarlar ve jeopolitik stratejiler incelenmektedir. Burada ABD ile PYD/YPG arasındaki vekil-asıl aktör ilişkisi ön planda tutulmuştur.

1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı

Soğuk savaş dönemiyle birlikte öne çıkan vekâlet savaşları, günümüzde Orta Doğu coğrafyasında devlet aktörleri tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle, Arap Baharı sonrası ortaya çıkan iç savaş süreci ile birlikte birçok devlet dışı silahlı aktöre ev sahipliği yapmaya başlayan Suriye’de, vekil aktörler aracılığıyla bir hesaplaşma yürütüldüğü görülmektedir. Orta Doğu jeopolitiğinde çıkarları doğrultusunda hareket eden Amerika Birleşik Devletleri (ABD) söz konusu yönetime başvuran devletler arasında başı çekmektedir. ABD’nin Orta Doğu politikasının bir parçası olarak Suriye’de vekil aktör stratejisi kullanmasının ve bir noktada devlet dışı silahlı aktörle bağlantısının YPG üzerinden inceleneceği bu çalışmada, devlet ve devlet dışı aktörlerin ilişkisi irdelenecektir. Son olarak ABD’nin Suriye politikasında vekil aktörlerle ilişkileri çerçevesinde terör örgütleriyle olan münasebetleri ve iş birlikleri YPG örneğinde incelenecektir.

Vekâlet savaşları, ağırlıklı olarak büyük güçler tarafından kullanılan ve kullanan ülkelerin siyasi ve ekonomik çıkarları için bölgesel çatışmaların ilerleyişini, örtülü yöntemlerle yönlendirmesi şeklinde sürdürülen bir savaş şeklidir. Bu tür operasyonlarda devletler, doğrudan askerî operasyonlar yapmak yerine terör örgütleri ve özel şirketler gibi devlet dışı silahlı aktörleri kullanarak çıkar odaklı bir siyaset gütmektedir. Geleneksel savaşlara kıyasla vekâlet savaşları hem uluslararası camianın tepkisini çekmemek için hem de maliyetleri düşük olduğu için tercih edilmektedir. Günümüze uzanan süreçte bazı devletlerin rakip devletleri zayıflatma politikası olarak vekil aktörleri desteklediğine dair somut örnekler keşfedilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Vekâlet savaşları yoluyla sürdürülen çatışmalar ve terör eylemleri, bir devlette siyasi istikrarsızlıktan, ekonomik krizlere kadar büyük etkiler uyandırabilmektedir. Günümüzde, İkinci Dünya Savaşı’nın doğurduğu büyük maliyetler, can kayıpları gibi büyük neticelerden ve dünya barışını sağlamaya yönelik gerçekleştirilen girişimler ve oluşturulan kurumlardan ötürü devletler doğrudan sıcak bir çatışmaya girmekten çekinmektedir. Dolayısıyla sıcak bir çatışma için çok fazla caydırıcı etmen bulunmaktadır.

Devletler kendilerine rakip olan diğerk devletlerin daha güçlü olmasını engellemek istemektedirler. Bu doğrultuda bazı devletlerin rakip devletleri yıpratmak ve güçlenmelerini yavaşlatmak için devlet dışı silahlı aktörler ile iş birliğine gidebildiği görülmektedir. Araştırmamızın temel amacı Soğuk Savaş dönemi sonrası büyük oranda yükselişge geçen devlet dışı silahlı örgütlerin, devletler tarafından dış politika hedeflerine ulaşılmak için bir araç olarak kullanılma rolünün; ABD ve YPG örneği üzerinden irdelenmesi olacaktır.

1.3. Araştırmanın Soruları

Bu çalışmada devlet dışı silahlı aktörler üzerinden devletlerin ne tür kazanımlar elde edeceği de incelenmeye çalışılacaktır. YPG ile ABD arasındaki ilişki de bu çerçevede ele alınacaktır. ABD'nin asimetrik savaş taktiğinin bir parçası olarak devlet dışı aktörleri kullanması ve bunu yaparken ne tür yöntemler kullanıldığı PYD/YPG ilişkisi üzerinden incelenecek temel konudur. Bu kapsamda tezin problemi, “ABD'nin vekil aktör stratejisi ile Suriye'deki vekil aktör stratejisi uyuyor mu?” olacaktır. Bahse konu problem kapsamında “Bir devlet dışı silahlı aktör olan YPG'nin, bir devlet aktörü olan ABD'nin çıkarları ile uyumlu bir vekil aktör olarak faaliyet sürdürmesi” sorgulanacaktır.

Bu kapsamda, vekâlet savaşlarının Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzende, günümüze kadar yaşadığı değişim incelenecektir. Bu meşruiyetin sağlanışından hareketle devletler ile bağlantısı tespit edilen devlet dışı silahlı örgütlerin hangi devlet ile ne gibi çıkarlar üzerinden ilişkisi olduğu irdelenecek ve bu doğrultuda daha önceki akademik araştırmalar ve verilerden faydalanılacaktır.

1.4. Literatür Taraması

Günümüzde devletlerin doğrudan bir askerî operasyon yapmaktansa devlet dışı silahlı örgütleri destekleyip yönlendirdiğine rastlanmaktadır. Çünkü askerî harcamaların devletlere büyük bir yük getirmesiyle beraber çatışmalara güç kullanarak doğrudan müdahil olması maliyeti arttırmaktadır. Vekil aktörler aracılığıyla çatışmaya dahil olmanın ise geleneksel savaş yöntemlerine kıyasla siyasi ve ekonomik maliyeti nispeten tolere edilebilir düzeydedir.

İki devletin doğrudan savaşmasının ortaya çıkardığı yüksek maliyetle beraber bilhassa Suriye gibi zayıf devlet aktörlerinin egemenlik alanlarının kullanıldığı vekâlet savaşlarında vekil aktörlerin uluslararası politikada etkinliği ve rolü daha da yükselmektedir. Bu sayede devlet dışı silahlı aktör olan terör örgütlerinin kendi aralarındaki çatışmalara ek olarak devletlere de meydan okudukları görülmektedir. Asimetrik savaş stratejisi olan vekâlet savaşlarında hedef aktörler ile terör örgütleri mücadeleye girişirken terör örgütleri ve onları destekleyen devletler iş birliğine girişmektedir.

Devletler kendi dış politika hedeflerine ulaşmak için uluslararası ortamda güçlü olmayı bir mecburiyet olarak görmüştür. Dolayısıyla devletlerin rakip devletlerden daha güçlü olmak istemesi ve savaşların yol açtığı ağır faturaların da caydırıcılığıyla beraber, daha düşük maliyetleri olan asimetrik savaş stratejileri geliştirmişlerdir. Öte yandan, devlet dışı aktörlerin büyük çaplı çalışmaları incelendiğinde hâkimiyeti sağlamak için bazı dış kaynaklardan beslendiği ve birtakım güçlerle iş birliği yaptığı iddiaları günden güne güçlenmiş ve ortaya deliller konulmuştur.

Devletler ile devlet dışı aktörler arasındaki bağlantılar irdelendiğinde, bir bölgede devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkmasının ve yükselmesinin diğer tüm devletlerden bağımsız olduğunu söylemek güçleşmektedir. Günümüze uzanan zaman diliminde, bazı devletlerin doğrudan savaşa girmek yerine rakip devletleri güçsüzleştirme stratejisi olarak o ülkede terör örgütü kurması veya mevcut terör faaliyetlerini desteklemesi iddiaları ortaya atılmıştır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 156).

Terörün bir dış politika aracı olarak kullanılması, devletlerarası barışı baltalayan bir etmendir. Öte yandan, sivil halkın yaşam hakkına müdahale edilmesi, temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanması insan haklarını ihlal eden bir durumdur (Duvan, 2018, s. 663). Dahası, terör örgütlerine finansman desteği yapılırken bir perdeleme faaliyeti de yürütülmektedir. Bazı naylon kuruluşlar, meşruiyeti sağlama imkânı veren bir vasıta olarak suistimale müsait olduğu için terör grupları eliyle kara para aklama ve terörizme finansman sağlama amacıyla kullanılmaktadır (Gürel, 2015, s. 23).

Türkiye’de 11 Eylül olaylarından sonra büyük oranda yükselişe geçen terör faaliyetlerinin günümüze gelen süreçte devletler çapında uyandırdığı büyük etkileri ve devletlerin çıkarlarına ulaşmada hizmet etme rolü üzerinde yapılan çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda güvenlik ve terör kavramları üzerinde durulmuş, PKK terör örgütünün kuruluşu ve PKK tarihi incelenmiştir (Bozkurt, 2013).

Öte yandan, PKK'ya destek veren ülkeler teker teker incelenmiştir. PKK örgütünün kuruluşundan ve eylemlerine başlamasından sonraki süreçte aldığı dış desteği, bu desteğin boyutları, kaynağı ve hedefleri bağlamında ortaya konulmuştur. (Çalışkan, 2010) Vekâlet savaşlarına başvuran aktörlerin başında ise ABD'nin geldiği yapılan çalışmalarda ifade edilmiştir (Erol & Çelik, 2018).

Öte yandan ülkemizde devlet dışı silahlı aktörlerin finansal gücünü nereden elde ettiğine dair yapılan araştırmalar bulunmaktadır (Özkan, 2002). 2017 senesinde Güvenlik Çalışmaları Dergisinde yayınlanan Deniz Turan ve Murat Uzun'un yaptığı Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü isimli çalışmada terör örgütlerinin adam kaçırma, fidye, banka soyma, silah ve uyuşturucu ticareti gibi yollardan para kazandığını ele almıştır. Yasadışı yollardan elde edilen paranın beraberinde birçok sorunu getirmesi ve ani gelir artışı ile yetkili mercilerin dikkatini uyandırması sebebiyle terör örgütlerince yeni stratejiler bulunmuştur. Bazı naylon kuruluşların devlet dışı silahlı aktörler için kullanımına elverişli olduğu anlaşılmıştır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşların, vergi affına tabi tutulması ve takibinin zor olması terörizm finansmanında daha güvenli bir yöntem sunmaktadır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar genellikle topluma ve fertlerin maddi ve manevi gelişimlerine katkı sağlamak, toplumun sıkıntılarını çözmek gibi gayeler etrafında faaliyetlerini sürdüren yapılardır. Bu kuruluşlar çoğunlukla bağış ve fonlar gibi kaynaklar ile desteklenir. Fakat bazı durumlarda teröre finansman sağlamak amacıyla kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kullanılabilir.

Yine Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında vekil aktörler ile alakalı SETA kurumundan çıkan yayınlar görülmektedir. Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran editörlüğünde çıkartılan (2019) Orta Doğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler adlı çalışmada yapacağımız çalışma ile alakalı olarak Orta Doğu'da devlet dışı silahlı aktörlerin yükselişi; devlet dışı silahlı aktörler ve düzensiz savaş çerçevesinde PYD-YPG'nin ortaya çıkışı ve dönüşümü, Devlet dışı silahlı aktörler (DDSA) ve istihbarat, DDSA'lar ve Yenilikçi Terörizm: DEAŞ'ın Drone Stratejisi, Düzensiz Savaş, Ayaklanma ve terörizmin çatışma kavramı, DDSA'lar ve Düzensiz Savaş, DDSA'lar ve Devletin Koruma Sorumluluğu, Yabancı Terörist Savaşçılar, DDSA'lar ve Terör Örgütleri; Haşdi Şabi'nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü, Tartışmalı bir DDSA olarak Nusra Cephesi, PYD-YPG'nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü, PYD-YPG'nin Çocuk Askerleri, Bir DDSA Olarak Hizbullah, Yemen İç Çatışması ve Husilerin Yükselişi,

Devrimden Parçalanmaya Libya'da DDSA'lar ve Suriye İç Savaşında Şii Milisler, DEAŞ: Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Çöküşü konuları akademik çerçevede irdelenmiştir. Terör örgütleri, DDSA, PKK ve YPG/PYD'ye dair birçok referans bilgi içerse de DDSA'lerin devlet aktörleri tarafından vekil aktör olarak kullanılmasına dair ABD ve YPG örneği üzerinden bir değerlendirme içermemektedir.

“ABD ve Suriye Krizinin Dönüşümü” kitabı da ele alacağımız konu açısından önemli bir yere sahiptir (Kurt, 2019). Özellikle Orta Doğu'da güvenliğin dönüşümünü ele alan bu eser genel bir Orta Doğu tablosunu görebilmeyi sağlayabilmekte ve Suriye'de yaşanan kriz sürecinde ABD'nin ve diğer uluslararası aktörlerin sürdürdüğü stratejileri dikkate alarak Orta Doğu politikası analiz edilmektedir. Obama'nın hedef söylemlerinden daha farklı sonuçların doğduğunu ifade etmek mümkündür. Obama'nın rejim değişikliği söylemlerinin aksine Esad'ın kontrol alanının artmış, Rusya ve İran bölgenin en etkin aktörleri haline gelmişti. Bu politikaların Türkiye açısından meydana getirdiği en önemli sonuç ise bölgede PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'nin kontrol alanını genişletmesi, yerel bir örgütten ABD başta olmak üzere uluslararası aktörlerce muhattap görülen bir seviyeye gelmesi ve sığınmacıların bölgeye tekrar girişlerini engellemesi olmuştur. Türkiye ve ABD ilişkileri bu dönemde kötü yöne doğru seyretmiştir. Türkiye ve Rusya'nın yakınlaşması ve ABD'den gelen tüm yaptırım bildirimlerine ve itirazlara rağmen S-400 savunma sisteminin alınmasının arka planında bu gelişmeler önemli rol oynamıştır. Obama sonrası dönemde yeni ABD Başkanı olarak göreve gelen Donald Trump'ın durağan Suriye politikası ise Türkiye karar vericileri için yeni bir şans olarak görülmüştür. 2 yılı aşkın müzakere süreci sonrasında ABD askeri unsurlarını sınırdan çekmiş ve Türkiye'nin Suriye harekâtlarının önü açılmıştır. DEAŞ ve PYD tehdidinin savrulması ve sığınmacıların güvenle tekrar bölgeye dönebilmeleri harekâtın temel hedeflerinden olmuştur. (Kurt, 2019)

“Ortadoğu'da Ulusal Güvenlik Stratejileri” kitabında ise Orta Doğu'da Güvenliğin Dönüşümü, İran, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Irak ve Lübnan gibi ülkelerin Ulusal Güvenlik Politikaları, Stratejileri ve Sorunları gibi konular üzerinde durulmuştur (Kurt, 2018). Bu eserde bölge için en önemli etmenlerden biri olan devlet dışı silahlı aktörlere yeterince yer verilmemiştir.

Çalışmamızda Amerikan dış politikası açısından ele alacağımız bir başka eser Çağatay Özdemir tarafından çıkartılan Amerikan Grand Stratejisi (2018) kitabıdır. Kitap

içerisinde ABD'nin dış politikaya dair takip ettiği yollar ve ABD'nin Ortadoğu'ya bakış açısı ile ilgili analizler bulunmaktadır. Orta Doğu'da Arap Baharı sonrası oluşan yeni dinamikler karşısında ABD'nin rolü, Obama'nın ortaya koyduğu Grand Strateji ve Obama sonrası dönemde Trump'ın izlediği strateji üzerinde durulmuştur. Bu kitap ABD'nin Ortadoğu stratejisini anlamada ve çalışmamızdaki nihai hedefe ulaşmamızda faydalı olacaktır. Farklı büyük stratejiler (grand strategy) ile uluslararası sistemde kritik rol oynayan ABD soğuk savaş ardından hegemonyasını tek başına sürdürmek istemiştir. Bu doğrultuda Orta Doğu coğrafyası ve bilhassa Suriye ABD çıkarları için vazgeçilemeyecek bir önem arz etmiştir. Türkiye açısından ABD yönetiminin Suriye'deki askeri unsurları ve desteklediği vekil aktörler üzerinden hedeflerine ulaşmaya çalışması ise ABD'nin Orta Doğu politikasında en önemli noktadır. Dolayısıyla ABD'nin dış politika stratejilerinin önemli bir ayağını oluşturan vekil aktörlerin devlet aktörlerince desteklenmesi ABD-YPG düzleminde irdelenememiştir. ABD ile PYD arasındaki ilişkinin anlaşılması için önemli bir kaynak olarak karşımıza Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (2018) tarafından hazırlanan Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri adlı eser çıkmaktadır. Bu eserde özellikle ABD'nin Suriye stratejisi bölümü ele aldığımız çalışmada önem taşımaktadır. Bunun yanında 'Suriye'de neden vekil aktöre ihtiyaç duyuluyor' ve 'neden Suriye uluslararası büyük güçler için önem taşıyor' sorularının da cevabı yine bu eserde yer almaktadır. Eserde ABD, Türkiye, NATO, AB, Rusya, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail'in de Suriye'ye yönelik stratejilerine yer verilmektedir.

Devlet dışı aktörlerin içinde buldukları durum itibariyle asimetrik bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bu sebeple gerçekleştirdikleri savaşlar da 'asimetrik savaş' olarak adlandırılabilir. Bu noktada Hasan Basri Yalçın'ın SETA yayınlarından çıkan Asimetrik Savaş (2020) adlı kitabı karşımıza çıkmaktadır. Bu eserin ilk bölümünde asimetrik savaş hakkında teorik bir çalışma yer almaktadır. Çalışmanın ana eksenini ise Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtlarının asimetrik savaş kapsamında ele alınmasıdır. Tezimizde Türkiye'nin, PYD/YPG'nin bir vekil aktör olarak kullanılması çabalarına yönelik tepkileri ile ilgili bir bölüme yer verilecektir. Eserde ortaya konulan bilgiler ışığında hem PYD/YPG terör örgütü hem de Türkiye'nin bu terör örgütüne yönelik bakış açısı anlaşılabilir.

Ele alacağımız konunun Suriye'deki Kürtler ile ilgisi bulunmaktadır. Bu sebeple Suriye'deki Kürtlerin varlığına da değinmek gerekmektedir. Literatür içerisinde Jordi

Tejel'in Suriye Kürtleri (2015) adlı kitabı öne çıkmaktadır. Bu kitapta Suriye'deki Kürtler ile Esad Rejimi arasındaki ilişki ve Suriye Kürtlerinin kimliği gibi konulara değinilmektedir. Eserin 2015 yılında yayımlanmış olması, günümüze dair güncel bilgiler içermemesi sorununu beraberinde getirmektedir. Lakin tarihsel olarak Kürtler ile Suriye rejimi arasındaki ilişkilerin ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır.

Suriye özelinde literatürde Adam Baczko, Gilles Dorronsoro ve Arthur Quesnay tarafından ele alınan Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi (2018) adlı eser görülmektedir. Bu çalışmada Esad Rejimi, İç savaşın çıkışı, Kürtler, PKK, yeni kimlikler gibi konulara değinilmektedir. Özellikle devrim sırasında Kürtlerin rolü, PKK'nın dönüşü ve Kürt muhalefetinin parçalanması gibi konular tezimiz için önemli içeriklerdir. Eserde DAES'e dair de yapılan değerlendirmeler önemlidir. DAES'in Rakka'daki yükselişi ve diğer muhalif gruplarla kıyaslanması yine eserin dikkatle üzerinde durduğu içeriklerden birisidir.

Suriye konusunda bir diğer eser de Thomas Schmidinger tarafından kaleme alınan Suriye Kürdistan'ında Savaş ve Devrim: Rojova'dan Sesler, Analizler (2016) adlı eserdir. Bu eserde Suriye'nin kuzeyi Suriye Kürdistan'ı olarak adlandırılmış ve bu bölgenin etnik, dini, siyasi yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle bölgenin Kürt demografik yapısına dair içerikler ve Kürt siyasetine dair yapılan analizler önem taşımaktadır. Eserde yapılan birçok röportaj bulunmaktadır. Bu röportajlar birincil kaynak olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Ele alacağımız çalışmadaki YPG konusunda literatürdeki bir diğer eser de İbrahim Ural tarafından kaleme alınan PKK'nın Şehir Savaşı ve PYD/YPG'nin Tarihi (2018) adlı eserdir. Bu eserde PYD/YPG, PKK'nın yan kuruluşu olarak ele alınmaktadır. Bunun yanında Suriye iç savaşında PYD'nin eylemlerinden de bahsedilmektedir. DAES'in ortaya çıkışı, bu örgütün yapısal durumu, eylem türleri gibi içerikler de yine bu çalışmada yer almaktadır. Eserin ikinci bölümü detaylı bir PYD/YPG bilgisi sunmaktadır. Lakin çalışmanın 2018 yılında olması nedeniyle güncelliği konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Çünkü hem ABD'nin PYD'ye olan bakışında değişimler meydana gelmiştir hem de PYD'nin önceden hakim olduğu toprakların bir kısmı Türkiye'nin askeri harekâtları sonucunda kaybedilmiştir.

Emekli Tuğgeneral Özgür Tör tarafından kaleme alınan Vekâlet Savaşları ve Hibrit Harekât "Savaşın Değişen Yüzü" (2021) adlı eserde savaşın değişim ve dönüşümü,

vekâlet savaşları, hibrit savaş, uluslararası hukuk karşısında vekâlet savaşları gibi konular işlenmektedir. Tör, vekâlet savaşını hasım olarak görülen ülkeleri en az maliyetle dizayn etmeye yarayan ve büyük güçler tarafından kullanılan bir yöntem olarak değerlendirmektedir. Eserde vekâlet savaşının kavramsal çerçevesinin olmasının yanında Suriye'deki vekâlet savaşlarına yönelik de bir bölümün olması tezimiz açısından önem içermektedir.

Suriye'deki iç savaş ve ortaya çıkan vekâlet savaşları ile ilgili ele alınan bir diğer eser de Barış Pınarı: Vekâlet Savaşlarının Pençesindeki Suriye adlı eserdir. Gürsel Tokmakoğlu (2020) tarafından yazılan bu eserde Suriye'deki vekâlet savaşlarının iç yüzü hakkında bilgiler yer almaktadır. Tokmakoğlu, Suriye'deki savaşın bir modern harp durumu olduğunu ve vekâlet savaşlarının en belirgin örneklerinden biri haline geldiğinden bahsetmektedir. Bu vekâlet savaşlarının hem ekonomik hem politik hem hukuki hem de askeri yönlerine de bu eserde değinilmektedir. Ayrıca ABD'nin PYD/YPG'yi kullanarak Suriye'nin kuzeyinde bir uydu devlet kurma çabasından da yine bahsedilmektedir. Eserin asıl odak noktası da ABD'nin kurmak istediği PYD/YPG uydu devletine karşı Türkiye'nin tavrı ve harekâtları olmuştur.

Suriye Krizinde Uluslararası Güç Mücadelesi Vekâlet Savaşları adlı eser, literatürdeki bir diğer önemli eserdir. Ömer Çona (2018) tarafından yazılan bu eserde Suriye'deki vekâlet savaşları ve vekil aktörler ele alınmıştır. Çona'nın bu eserinde vekâlet savaşı yeni bir savaş türü olarak nitelendirilmiştir. Bu niteleme vekâlet savaşının nedenleri yöntemleri gibi tezimizle doğrudan ilgili kısımlara değinmiştir. Ayrıca Çona vekil aktörleri özel askeri şirketler, STK'lar, terör örgütleri, gerillalar ve paramiliter örgütler, siber saldırı grupları, paralı askerler, yabancı savaşçılar, özerk ve küçük devletler olarak ele almıştır. Buradaki terör örgütleri kısmı tezimiz açısından önem taşımaktadır.

Literatürde Vekâlet Savaşları ile ilgili bulunan bir diğer eser de Vekâlet Savaşları Stratejisi Ekseninde Gizli Kuvvet İstihbarat adlı eserdir. Hasan Ateş (2017) tarafından kaleme alınan bu eserin ilk bölümünde vekâlet savaşı kavramı üzerine tartışma yer almaktadır. Bu tartışmalarda kavramsal olarak vekâlet savaşları, vekâlet savaşlarının tarihçesi, vekâlet savaşlarındaki aktörler ve bu aktörlerin rolleri incelenmiştir. Sonraki bölümlerde ise vekâlet savaşları kapsamında istihbarat faaliyetlerine yer verilmiştir.

Suriye ile ilgili bir diğer eser de Mehmet Akif Onur ve Nuri Salık (2016) editörlüğünde hazırlanan Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye İç ve Dış Politika adlı eserdir. Bu

eserde özellikle Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerin dünü ve bugünü ele alınmış olması, yapacağımız çalışmada yardımcı kaynak olma niteliğini taşımaktadır. Bu çalışmada Suriye'nin iç dinamiklerine ve tarihine yönelik bilgiler yer almaktadır. Esad-ABD ilişkilerine ve Esad-Rusya ilişkilerine yer verilen bölümler, ABD'nin neden Şam rejimi yerine PYD/YPG ile iş birliğine gittiğine yönelik veriler sunmaktadır.

ABD dış politikasının incelenmesinde önemli bir kaynak da Benan Kepsutlu'nun Amerika'nın Ortadoğu Politikası 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası (2020) adlı eseridir. Kitap içerisinde ABD'nin Suriye politikasına yönelik konular yer almaktadır. Bu eserde ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin Orta Doğu'ya duydukları ilgi ele alınmıştır. Genel anlamda bu ülkelerin Orta Doğu'da karıştıkları olaylara yer verilmiş ve sonrasında spesifik anlamda ABD'nin Orta Doğu politikaları anlatılmıştır. Bu bölüm özellikle eski ABD başkanları olan Clinton, Bush ve Obama dönemlerinde ABD'nin Orta Doğu politikalarına değinmiştir. Tez konumuz açısından bu eserde ABD'nin Orta Doğu'ya bakış açısının ele alınmış olması ve özellikle DAES'in etkinliğini gösterdiği sırada görevde olan Obama'nın politikalarının yansıtılmış olması oldukça önemlidir. Obama dönemindeki Suriye politikası ve DAES ile mücadele bölümleri aynı şekilde tezimiz açısından verimlidir. Eserin Obama sonrası döneme dair bilgi sunmaması ise güncel politikalara yönelik içerik sunmaması sorununu taşımaktadır.

Umut Kedikli'nin "Devlet Destekli Terörizm Nedeniyle Devletin Uluslararası Sorumluluğu" adlı doktora tezi çalışmasında olduğu gibi Türkiye'de, bazı terör örgütlerinin devlet eliyle desteklendiğini işaret eden çalışmalar mevcuttur. Ancak bir devletin bir vekil aktör olarak bir terör örgütünü desteklemesi ve kullanması bağlamında ABD ve YPG üzerine yeterli çalışmaya literatür taramasında rastlanamamıştır.

Bu konuda tezimize yakın 2 çalışma bulunmaktadır. Mehmet Seyfettin Erol ve Kadir Ertaç Çelik'in ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanan "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği" makalesi bunlardan ilkidir. Bu makale kavramsal olarak savaş olgusu anlatarak başlamaktadır. Ardından savaşın dönüşümü ile birlikte vekâlet savaşlarına doğru bir spesifik anlatıma gidilmektedir. Buraya kadar olan bölüm genel anlamda kavramsal çerçeve ile alakalıdır. Sonraki bölümde vekâlet savaşlarının odağında ABD'nin Suriye politikası

ele alınmaktadır. ABD'nin kabaca Orta Doğu politikalarından spesifik olarak da Suriye politikalarından bahsedilen bu bölümde Obama ve Trump dönemi ayrımı yapılmaktadır. Her iki dönemde de ABD-PYD/YPG ilişkilerine yer verilmiştir. ABD'nin bir vekil aktör olarak PYD/YPG'yi kullanmasının ABD açısından daha az maliyetli ve dolayısıyla daha rasyonel olduğu eserde ifade edilmektedir. Burada değinilen önemli bir nokta ise ABD-PYD/YPG örneği üzerinden devletler ile terör örgütleri arasındaki vekil-asıl aktör ilişkisinin bir süreklilik arz etmediğidir. Dolayısıyla koşullara bağlı bir ilişki kurulmaktadır. Bu çalışma tezimizle yakından ilgilidir. Çalışmada savaş olgusu ve değişimi üzerinde durulmuş sonrasında ise vekâlet savaşları odağında ABD'nin Suriye Politikası üzerinde durulmuştur. Lakin çalışmanın ele aldığı konular, tezimizin ana konusunu oluştursa da tezimizde ele alacağımız diğer başlıklardaki içeriklere sahip değildir.

Tezimizle bağlantılı olarak yakın bir diğer çalışma ise Emir Abbas Gürbüz (2021) tarafından kaleme alınan Güvenlik Stratejileri Dergisinde yayımlanan “Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteğinin Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” adlı makaledir. Bu makalede YPG'nin eylemlerine yer verilerek başlanmıştır. Bu eylemler sürgün ve etnik temizlik, haksız tutuklamalar, hukuksuz yargılamalar ve kamulaştırma, zorla askere alma ve çocukların askere alınması üzerinden ele alınmıştır. Ardından bu suçların hukuki karşılığına yer verilen bölüm gelmektedir. Tezimizle ilgili olarak ABD'nin PYD/YPG'yi desteklemesi ise makalenin dördüncü bölümünü teşkil etmektedir. Bu bölümde aktarılan bilgiler ışığında devletlerin devlet dışı silahlı aktörlere desteğinin hukuki sorumluluğunun ne olup ne olmadığı üzerinde durulmuştur. Makalede her ne kadar ABD-PYD/YPG ilişkisine yer verilse de tezimizden farklı olarak mesele uluslararası hukuk boyutuyla değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve PYD/YPG arasındaki vekil aktör ilişkisini inceleyeceğiz. Literatürde bu konu hakkında çalışmalar bulunmasına rağmen, genellikle bu çalışmalar konuyu hukuki, askeri, kavramsal, diplomatik veya tarihi açılardan ele almakta ve ABD-PYD/YPG ilişkisinin asıl/vekil aktör boyutunu yeterince kapsamlı bir şekilde incelememektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla tezimizde devlet dışı aktörler, Suriye ve Arap Baharı, ABD'nin PYD/YPG'yi vekil aktör olarak kullanma süreci gibi ana başlıklar üzerinden detaylı bir literatür incelemesi yapacağız.

Özellikle, Suriye'deki iç savaşın başlaması ve Arap Baharı'nın etkileri ışığında, devlet dışı aktörlerin bölgesel ve uluslararası politikada nasıl önemli bir rol oynadığını ele alacağız. Bu bağlamda PYD/YPG'nin Suriye'deki konumu ve ABD ile olan ilişkilerinin dinamiklerini derinlemesine inceleyerek bu ilişkinin bölgesel güvenlik, uluslararası diplomasi ve devletlerarası ilişkiler açısından ne gibi sonuçlar doğurduğunu tartışacağız.

ABD'nin PYD/YPG'yi nasıl ve neden vekil aktör olarak kullandığına dair analizler yaparken bu sürecin hukuki, askeri, ve diplomatik boyutlarını ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Ayrıca, bu vekalet savaşı stratejisinin hem Suriye iç savaşı bağlamında hem de geniş Orta Doğu politikaları çerçevesinde ne anlama geldiğini ve ABD'nin vekalet savaşları ile Suriyedeki vekalet savaşının uyumlu olup olmadığını değerlendireceğiz.

Son olarak bu tez çalışması ABD-PYD/YPG ilişkisinin asil/vekil aktör boyutunu kapsamlı bir şekilde inceleyerek var olan literatüre yeni ve önemli katkılarda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu incelemeler ışığında, bölgesel politikadaki karmaşık ilişkilerin ve devlet dışı aktörlerin rolünün daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

VEKALET SAVAŞLARI

Vekalet savaşları, modern dünya politikasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu savaşlar genellikle, büyük güçlerin doğrudan askeri hareketler yerine, yerel ya da bölgesel anlaşmazlıklara destek vererek kendi menfaatlerini perde arkasından ilerletmeye çalıştıkları stratejilerdir. Bu yaklaşım, genellikle daha düşük maliyet ve risk içerse de çatışmaların daha da uzun sürmesine ve daha karmaşık hale gelmesine neden olabilir. Günümüzde, vekalet savaşları uluslararası ilişkilerde ve güvenlik politikalarında büyük bir zorluk olarak devam etmektedir. Dünya güçlerinin siyasetleri ve stratejik amaçları, bu tür çatışmaların gidişatını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu, uluslararası toplumun bu çatışmaların çözümüne yönelik stratejilerini ve müdahalelerini belirlemede önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Vekalet savaşlarının incelenmesinden önce devlet dışı aktörler konusuna değinilmelidir. Devlet dışı aktörler, günümüzde uluslararası ilişkiler alanında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu aktörler, devletlerin dışında yer alan ve çeşitli biçimlerde varlık gösteren gruplar ve organizasyonlardır. Bu gruba dahil olanlar arasında çok uluslu şirketler, sivil toplum örgütleri, terör grupları, milisler, uluslararası kuruluşlar ve hatta bireyler bulunmaktadır. Tezimizle ilgili olarak özellikle terör örgütlerinin bir devlet dışı aktör olarak ortaya çıkışı anlatılacak ve ardından vekalet savaşları konusu incelenecektir.

2.1. Devlet Dışı Aktörlerin Ortaya Çıkışı

Devlet dışı aktör tanımı üzerinde farklı çalışmaların olduğu bir alandır. Devletlerin tek başına aktör olmadığı ve beraberinde başka aktörlerin de olduğunu anlatmak için kullanılır. Devlet dışı aktörlerin tamamı aynı tipte aktörler değildir. Devlet dışı aktörler esasında devletin dışında kalan ve aktör olarak adlandırılacak eylemlerde bulunanlar için kullanılmaktadır. Örneğin, devletlerin içinde yer alan sivil toplum kuruluşları da devlet dışı aktör olarak görülebilmektedir. Aynı şekilde devletlerin üstünde, uluslararası alanda faaliyet gösteren aktörler de devlet dışı aktör olarak

görülebilmektedir. Devlet dışı aktörlerin sınıflandırılmasında şu dört kategori öne çıkmaktadır; hükümetler arası örgütler, hükümet dışı örgütler, çok uluslu şirketler. Bu kategorilerden konumuzla alakalı olarak bulunan ve silahlı devlet dışı aktör olarak tanımlanan devlet dışı aktör üzerinde durulması gerekmektedir. Bunun yanında silah kullanarak bir milis yapısı içerisine giren devlet dışı aktörler de bulunmaktadır (Demirdüzen & Özcan, 2021, s. 224).

Silah kullanmak, dolayısıyla şiddet kullanma yetkisi yalnızca devletlerin tekelinde bulunmaktadır. Buna göre meşru şiddet tekeline yalnızca devletler sahiptir. Devlet dışı aktörler arasında silah kullananlar ise bu duruma yönelik bir tehditte bulunmaktadır. Bu devlet dışı aktörler, devletlerin elinde tuttukları meşru şiddet tekeli sarsmakta ve şiddet kullanma gücü ile hareket edebilmektedir.

Şiddet kullanımının yanı sıra, savaşlar da devletin tekelinden çıkmaya başlamıştır. Devlet dışı silahlı aktörlerin varlığının artması ve bir vekil aktör olarak desteklenmeleri sonucunda, savaş kavramı da değişime uğramıştır. Bu devlet dışı silahlı aktörler dünyanın hemen her yerinde farklı kimlik ve motivasyonlarla hareket edebilme imkanının yanında yerel ağlara ve bilgi birikimine sahip özel askeri şirketler, milis grupları veya terör örgütleri olabilmektedir. (Çoşkun, 2021, s. 56)

Silah kullanan ve milis gruplardan oluşan bu yapıların ulusal olanları olduğu gibi uluslararası olanları da bulunmaktadır. Bu tip devlet dışı aktörlerin ortaya çıktığı alanlara bakıldığında güç boşluklarını doldurarak kendilerine alan açtıkları görülmektedir. Örneğin, Irak'ta savaşın sonrasında oluşan büyük güç boşlukları mevcuttur. Bu güç boşluklarını birtakım aktörler doldurmak istemiştir. Nitekim bu aktörler karşımıza terör örgütleri olarak çıkmıştır. Bunlara örnek olarak DAEŞ'in doğuşu verilebilir. Aynı şekilde PKK terör örgütü de Irak'daki güç boşluğundan istifade ederek şiddet kullanmak suretiyle hareket etmiştir.

Bir devlet içerisinde, yalnızca devletin şiddet kullanma meşruiyetine sahip olması, aynı zamanda o devletin vatandaşlarına da büyük bir güven vermektedir. Her eline silah alanın şiddete başvuramaması nedeniyle vatandaşlar güven içinde yaşayabilmektedir. Silahlı devlet dışı aktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte ise bu güven ortamı ortadan kalkmaktadır. Devlet gibi meşru bir şiddet kullanma yöntemine sahip olmayan bu aktörler, kullanacakları şiddet yöntemini hangi çerçevede ve hangi meşrulukta yapacağı belirsizdir. Bir devletin, vatandaşını koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Devletler bu sorumluluğu yerine getirmelidir ki vatandaşlar da rahat

ve güven içerisinde yaşayabilsinler. Aksi halde devletler de vatandaşlar da güven içerisinde yaşayamayacaktır.

Bu haliyle değerlendirildiğinde devlet aktörleri ile devlet dışı silahlı aktörler arasında bir çatışmanın olduğu görülmektedir. Devletin tek başına şiddet tekeli bulundurduğu yerde, devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı söz konusu olamamaktadır. Tabii bunun istisnaları olarak özel sektör üzerinden sağlanan güvenlik bulunmaktadır. Lakin milis yapısı bulunan devlet dışı silahlı aktörlerin, güçlü ve otoritesini sağlayan bir devlette ortaya çıkma olasılığı çok düşüktür.

Devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkışı ve yükselişi yalnızca kendi nitelikleri kapsamında değerlendirilmemelidir. Aynı şekilde sadece güç boşluğu üzerinden de ele alınmamalıdır. Bunun yanında genel duruma bakıldığında, devlet dışı silahlı aktörlerin yükselişi ile eş zamanlı olarak özel askeri şirketlerin kurulması, güvenliğinin özelleştirilmesi, vekâlet savaşları denen yeni model savaşların ortaya çıkması, yeni güvenlik konseptlerinin oluşturulması gibi birçok neden de devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkışını açıklarken önemli noktaları oluşturmaktadır (Emekliel, 2020, s. 534).

Devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkışını açıklarken kullanılan en önemli unsur ise etkin otoritenin yokluğudur. Bu kavram esas itibarıyla, devletin var olmasının yanında hükmedebilme yeteneği ile alakalıdır (Taş, 2021, s. 150). Dünya üzerindeki tüm devletlerin ülkelerinde egemenlikleri bulunmaktadır veya bu şekilde kabul edilmektedir. Lakin hem ulusal hem de uluslararası anlamda bu egemenliklerinin ne kadar geniş olduğu değişkendir. İşte bu egemenlik yetisinin azaldığı ülkelerde, devletin hükmedemediği alanlarda devlet dışı silahlı aktörler ortaya çıkabilmektedir.

Bir devlet, etkin otoriteye sahip değilse hem ulusal hem de uluslararası sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, ulusal olarak terör örgütleri bu güç boşluğunu doldurabilmek için girişimlerde bulunabilmektedir. Bu tarz terör örgütleri, devlet dışı silahlı aktörlere oldukça iyi bir örnek oluşturmaktadır. Aynı şekilde etkin otoritenin yokluğu nedeniyle başka devletleri de etkileyebilecek bir mülteci krizi de ortaya çıkabilmektedir (Taş, 2021, s. 151).

Bu konuda özellikle devlet dışı aktörler ile devlet dışı silahlı aktörler arasındaki fark vurgulanmalıdır. Her devlet dışı aktör silahlı bir yapıya sahip olmayabilir. Hatta ekseriyeti silah kullanmayan ve meşru çerçevede hareket etmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve uluslararası şirketler buna örnek olarak verilebilir.

Devlet dışı silahlı aktörler kimlerden oluşmaktadır? Bu soru aslında çok geniş bir kümeyi kapsamaktadır. Kökten dinci gruplar, ırkçı gruplar, militan gruplar, devrimciler, özgürlük savaşçıları, terör örgütleri örnek olarak verilebilmektedir (Yeşiltaş ve Duran, 33). Genel kapsamda eline silah alan ve şiddet kullanma kapasitesine sahip olan, devletin dışındaki aktörlerdir.

Devlet dışı silahlı aktörlerin bu farklılıkları aynı zamanda yapısal ve amaçsal farklılıklarda olan aktörler olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde motivasyonları, idari yapıları, faaliyet alanları, talep ve vaatleri birbirinden farklı olabilmektedir. Bazı devlet dışı silahlı aktörler iktidarı ele geçirmeyi düşünebilir. Bazıları ise direniş veya bağımsızlık gibi yolları sergileyebilir. Devlet dışı silahlı örgütlerin var olduğu devletlere bakıldığında ortak bazı özellikler göze çarpmaktadır. Bunlardan ilk yukarıda ele alınan güç boşluğudur. Örneğin; Suriye, Irak ve Afganistan gibi ülkelerde devlet otoritesi sağlanamadığından, devlet dışı silahlı aktörlere geniş alanlar oluşmuştur.

Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönem incelendiğinde, devlet dışı silahlı aktörlerin yükselişi de daha net ortaya konmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında yaşanan gelişmelerde devlet dışı silahlı aktörler kendilerine geniş alanlar bulmuştur. Irak ve Afganistan'daki güç boşlukları, bir anda devlet dışı silahlı aktörlerin eline geçmiştir. Irak örneğinde DAES'in kendine kazandığı geniş alan net bir şekilde görülmektedir.

Devlet dışı silahlı aktörlerin oluşturduğu bir diğer sorunda finansmanından kaynaklanan sorunlardır. Bu tarz yapılanmalar oldukça ciddi bir şekilde finansmana ihtiyaç duymaktadır. İki şekilde bu ihtiyacı karşıladıkları görülmektedir. Öncelikle bir başka devlet dışı aktör ya da doğrudan bir devlet tarafından finanse edilirler. İkinci yolu da uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, silah kaçakçılığı gibi yasa dışı ve son derece ciddi sorunlar yoluyla finansman sağlamaktadırlar (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 168).

Devlet dışı silahlı aktörler her ne kadar devletler kadar güçlü olmasa da sürekli bir çatışma ve savaş içerisindedirler. Soğuk Savaş döneminin son bulmasından sonra dünya üzerinde birçok silahlı çatışma yaşanmıştır. Yaşanan bu çatışmaların yüzde 94'ü devlet dışı silahlı aktörler tarafından gerçekleştirilmiştir. Geriye kalan yüzde 6 ise devletler arasındaki silahlı çatışmaların oranıdır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 168).

Bu durum net bir şekilde göstermektedir ki devlet dışı silahlı aktörler son derece ciddi bir çatışma kaynağıdır.

Ayrıca devlet dışı silahlı aktörlerin vekil aktör olarak kullanılması da son derece sık bir şekilde karşılaştığımız bir durumdur. Soğuk Savaş dönemi örneğinde görüldüğü üzere, devlet dışı aktörler çok fazla çatışmada bulunmuştur. Bunun en büyük nedeni de iki kutuplu sistemde devletlerin vekil aktörü olarak devlet dışı aktörleri kullanmış olmalarıdır.

2.2. Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Eylemleri

Devlet dışı silahlı aktörler, devletlerin sahip olduğu meşruiyete sahip değildirler. Bu nedenle gerçekleştirdikleri eylemlerin de meşruiyeti tartışmalıdır. Öncelikle şiddet veya silah kullanımına nasıl karar verildiği, hangi kanun ya da kuralların olduğu, bir toplumsal sözleşmeye dayanıp dayanmadığı gibi konular bu tartışmanın sorularından birkaçıdır.

Devlet dışı silahlı aktörleri diğer devlet dışı aktörlerden ayıran en önemli özellik silah ile şiddet kullanma kapasitesine sahip olmasıdır. Belki de bu nedenle terör örgütleri devlet dışı silahlı aktörlerin en geniş kategorisi olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Terör örgütleri, belli motivasyonlara sahip, belli bir amaç için terörizm yaratan örgütlenmelerdir. Her terör örgütünün eylemi ve motivasyonu farklı olabilir. Kimi terör örgütleri etnik milliyetçilik üzerinden terör faaliyeti gösterebilir. Kimi terör örgütleri de köktenci radikal motivasyonlar ile farklı terör eylemlerinde bulunabilir.

Terör örgütlerinin eylemleri de birbirinden farklı olabilir. Bazı terör örgütleri bomba, EYP, canlı bomba gibi dehşet verici eylemler gerçekleştirebilir. Yine aynı şekilde silahla katliamlar yapan, köy, kasaba basan, sivilleri hedef alan terör örgütleri de vardır. Sembolik eylemler ile yalnızca devlet adamlarına yönelik suikast düzenleyen terör örgütleri de bulunmaktadır. Adam kaçırma, uçak kaçırma, rehin alma, siber saldırı gibi terör eylemleri de yine bulunmaktadır. Siber saldırının son dönem teknolojileri ile alakalı oldukça ciddi bir problem olmasının yanında diğer eylem türlerinde şiddetin ortaya çıktığı görülmektedir.

Devlet dışı silahlı aktörler yalnızca terör örgütleri değildir. Bunun yanında milisler, milis grupları, savaş beyleri, isyancı gruplar gibi devlet dışı silahlı aktörler de bulunmaktadır. Tüm hepsinin ortak yönü şiddet kullanarak eylemlerini

gerçekleştirmeleri ve hukuki bir temelden ve meşruiyetten uzak olmalarıdır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 167). Bu nedenle yaptıkları eylemler illegal ve kabul edilemezdir. Terör eylemleri doğası gereği bir zarar ortaya çıkartmaktadır. Bu zarar doğrudan devlete veya vatandaşa yönelik can kayıplarına veya maddi hasara neden olabilir. Bu yönüyle terör, toplumsal yaşamın tamamına yönelik ciddi bir tehdit içermektedir.

Devlet dışı silahlı aktörler bazen kendilerinden ortaya çıkabildiği gibi bir başka devlet ya da devlet dışı aktör tarafından da örgütlenebilir. Kendiliğinden kurulan ile kurdurulan bu devlet dışı silahlı aktörler arasında farklar bulunmaktadır. Bağımsız hareket edebilmek bunlardan biridir. Lakin devlet dışı silahlı aktörlerin son yıllarda sıklıkla çatışmalarda vekil güç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu yeni savaş konseptine de vekâlet savaşları adı verilmektedir. Bu konu ilerleyen bölümlerde ayrıca ele alınacaktır.

Devlet dışı silahlı aktörlerin vekâlet savaşlarına girişmeleri veya bir başka aktör tarafından finanse edilmeleri dünya genelinde çatışmaları artıran önemli faktörlerden birisidir. Devletler bir devlet dışı silahlı aktörü ‘terörist’ olarak görüp onunla mücadele edebildiği gibi; bir başka devlet aynı devlet dışı silahlı aktörü ‘özgürlük savaşçısı’ olarak görebilmektedir. Bu durum dünya üzerindeki çatışmaların sonlanmamasına neden olan faktörlerin başında gelmektedir. Çünkü devlet dışı silahlı aktörler için uluslararası bir standart henüz bulunmamaktadır.

Burada ayrıca devlet dışı silahlı aktörlerin oluşturduğu ve gerçekleştirdiği bir eylemden de bahsetmek gerekmektedir. O eylem de insan hakları ihlalleridir. Halihazırda silahlı şiddet eylemleri gerçekleştirmektedirler. Ama aynı zamanda buldukları ve kontrol ettikleri alanlarda çok ciddi boyutlarda insan hakları ihlalleri görülmektedir. Bunun en net örneği de Suriye’dir.

Kendi içerisinde otoritesini kurmuş ve egemenliğini sağlayabilen, aynı zamanda şiddet tekeline de sahip olan bir devlet, hukuken sorumluluk üstlenmektedir (Taş, 2021, s. 148-149). Bu durumda bir birey herhangi bir şekilde devletin şiddetine maruz kalırsa karşısında devletin sorumluluğu bulunmaktadır. Aynı şekilde devletlerin kendi vatandaşlarına karşı yükümlülükleri de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Devlet dışı silahlı aktörler ise bu hukuki durumdan oldukça uzaktır. Öncelikle gerçekleştirdikleri eylemlerin dayandığı hukuki bir zemin bulunmamaktadır. Devlet dışı silahlı aktörlerin kontrolünde bulunan bir alanda bir birey herhangi bir şekilde

şiddete maruz kaldığında karşısında hukuki bir muhatap bulamamaktadır. Bu sebeple devlet dışı silahlı aktörlerin bulunduğu ve kontrol ettikleri alanlarda ciddi oranda insan hakları ihlalleri görülmektedir.

2.3. Vekil Aktörler

Vekil aktör kavramı, uluslararası ilişkiler ve savaş çalışmaları literatüründe son yıllarda sıklıkla kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Esas itibariyle insanlık tarihinde sürekli bir değişimin olması gibi, uluslararası sistemde de sürekli bir değişim ve dönüşüm olmaktadır. Nitekim savaş tarihi incelendiğinde, birçok farklı savaş yöntemi görülebilmektedir. Günümüzde ise birçok savaşın artık doğrudan devletler arasında değil, vekil aktörler üzerinden yapılmaya başlandığı görülmektedir. Çatışmaların ve savaşların olduğu hemen her coğrafyada karşımıza vekil aktörler çıkabilmektedir.

Vekil aktörler açıklanırken bu vekil aktörleri kullanan diğer aktörlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bir devletin başka bir coğrafyada çıkarları bulunduğunu düşünelim. Bu çıkarları için kendisi harekete geçerse ciddi bir maliyeti olacaktır. Örneğin, silahlı bir çatışmaya kendi askerlerini göndermesi son derece ciddi sonuçlar doğurabilecektir. Yaşanacak can kayıpları neticesinde o devlet, kendi kamuoyu tarafından eleştirilere maruz kalacaktır. Aynı şekilde askeri bir operasyonun devlet bütçesine getirdiği yük ve vergilerin kamuoyundaki ağırlığı da hesaba katıldığında, doğrudan müdahaleler oldukça maliyetlidir.

Devletler, bu maliyetten kaçmak için kendileri doğrudan müdahale etmek yerine, yerelde başka aktörler üzerinden yine kendi çıkarları üzerine kurulu bir politika geliştirebilirler. Yereldeki bu aktörlere de vekil aktör denmektedir. Vekil aktörleri kullananlara ise asil aktör denmektedir.

Geleneksel savaşa bakıldığında, asil aktörler arasında yapıldığı görülmektedir. İki Dünya savaşında da aktörler doğrudan birbirlerini hedef alarak savaşmış ve dehşet verici bir yıkım bütün dünyayı etkilemiştir. 20. yüzyıldan önce de devletler asli aktörler olarak savaşmıştır. Bu geleneksel savaşın asli aktörleri, günümüzde ise vekil güçleri kullanarak savaşlar gerçekleştirmektedir. Esasında vekil aktör kavramı günümüzde yoğun olarak kullanılsa da eskiden beri var olan bir kavramdır. Örneğin, Soğuk Savaş dönemine bakıldığında dünyanın iki kutup arasına sıkıştığı

görülmektedir. Bu iki kutuptaki devletlerin birbirine yönelik nükleer tehditleri, tüm dünyayı riske atmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, Batı yarım kürenin en baskın gücü olarak, Doğu yarım kürenin dominant devleti Sovyetler Birliği ile tarihi bir gerilim dönemi yaşamıştır. Bu dönem, eşine az rastlanır bir çatışma riski taşımakta ve her iki süper gücün karşılaşması, kıyaslanamaz ölçekte yıkımlara neden olabilecek bir tehlike arz etmekteydi. Bu iki büyük devletin arasındaki çekişme, global güç dengelerini kökten sarsmış ve uluslararası arenada dikkate değer bir gerginlik oluşturmuştur.

ABD ile SSCB'nin karşı karşıya gelerek doğrudan birbirlerine saldırması nükleer felaketi getireceğinden, bu iki büyük aktör, başka devletleri vekil aktör olarak kullanıp dolaylı mücadele etmişlerdir. Soğuk Savaşın bu düzeni içerisinde ABD ile SSCB, düzenin asil aktörleridir. Lakin birbirleri ile karşı karşıya gelmek için vekil aktörleri kullanmıştır. Eğer karşı karşıya gelselerdi, bu iki nükleer gücün savaşı ve nükleer saldırıların küresel bir yıkıma neden olması anlamına gelecekti. Nitekim sadece Japonya'ya atılan iki nükleer bombanın izlerine günümüzde rastlamak mümkündür. Daha geniş çaplı bir nükleer felaket ise dünyanın yaşanılmaz bir yer haline gelmesine neden olmak için yeterli bir tehdidi içermektedir.

Soğuk Savaş sonrasında da vekil aktörler üzerinden dolaylı savaşlar ve stratejiler devam etmiştir. Devletler, vekil aktörleri kullanmanın getirdiği kolaylıkları oldukça çıkarlarına uygun bulmuşlardır. Bu sayede devletlerin kendi askerleri ölmüyor, kamuoyundan tepki almıyor, uluslararası hukukla doğrudan çelişmiyor ve maliyeti oldukça düşük oluyor. Özellikle maliyetinin düşük olması, asli aktörlerin daha çok vekil aktörlere yönlendiriyor. Maliyetten sağlanan kârlı durum, bazıları tarafından bu savaşlara “ucuz savaş” denmesine neden olmuştur (Alca, 2020, s. 34).

Soğuk Savaş döneminde, büyük güçlerin çatışmalarını başka devletleri aracı olarak kullanarak dolaylı şekilde yönetmeleri yaygın bir taktikti. Ancak günümüz dünyasında, bu yöntem önemli değişikliklere uğramıştır. Şimdilerde, başat güçler, vekil olarak sadece devletleri değil, daha çok devlet dışı aktörleri tercih etmektedirler. Bu durum, uluslararası ilişkilerin gelişimini göstermektedir, zira büyük güçler, hedeflerine ulaşmak için sınır ötesi çeşitli gruplar ve organizasyonlarla iş birliğine daha açık hale gelmişlerdir. Bu gelişme, dünya çapında çatışmaların ve diplomatik ilişkilerin daha karmaşık bir hal almasına sebep olup, yeni güvenlik ve politika zorlukları ortaya çıkarmaktadır.

Belli bir stratejik hedefi olan asli aktörler, bu hedef kapsamında ortak amacı paylaşan yerel devlet dışı aktörlerle iş birliğine giderek dolaylı olarak savaşılabilmektedir. Büyük güçler olarak adlandırılan hemen her devlet, günümüzde başka devlet dışı aktörleri kullanarak çıkarları için birbirleri ile mücadele içerisinde. Tüm bu durumlar neticesinde devletler arasında yaşanan savaşlardaki topyekûn yıkıcılık ortadan kalkmaktadır. Topyekûn yıkım yerine vekil aktörlerin kendileri arasında sınırlı savaşlar yaşanmaktadır. Böylelikle savaşın yıkıcı yönünün küresel olmasının önüne geçilmiş olmaktadır.

Yemen'deki iç savaş, günümüzdeki en dramatik vekâlet savaşlarından biri olarak kabul edilmektedir ve bu çatışma, uluslararası ilişkiler ve bölgesel güç dengeleri açısından büyük önem taşımaktadır. 2015 yılından bu yana devam eden bu savaşta, Yemen içindeki iki ana yerel aktör; Sünni hükümet güçleri ve Şii Husiler, temel çatışma eksenini oluşturmaktadır. Ancak bu çatışmanın karmaşıklığı, sadece bu iki grup arasında sınırlı değildir; çünkü bu iki grup, daha büyük bölgesel güçlerin çıkarlarını temsil eden vekil aktörler olarak da işlev görmektedir.

Sünni hükümet güçleri, özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) tarafından desteklenmektedir. Bu destek hem askeri yardım hem de diplomatik ve ekonomik destek şeklinde olmaktadır. Suudi Arabistan ve BAE, İran'ın bölgesel etkisini sınırlamak ve kendi güvenliklerini korumak amacıyla bu çatışmada aktif rol almaktadır.

Diğer yanda, Husiler, İran tarafından desteklenmektedir. İran, Husilere askeri eğitim, silah ve mali destek sağlayarak kendi bölgesel etki alanını genişletmeye ve Suudi Arabistan ile BAE'nin nüfuzuna meydan okumaya çalışmaktadır. İran'ın bu desteği, bölgedeki Sünni-Şii çekişmesinin bir yansıması olarak görülmektedir.

Bu aktörler, destekledikleri Yemen'deki yerel güçler üzerinden birbiri ile savaşmaktadır. Asil aktörler olan Suudi Arabistan-BAE ve İran'ın asıl amacı Yemen üzerinde nüfuz sahibi olabilmektir (Arslan, 2020, s. 30). Bunun için bu aktörler birbirileri ile doğrudan bir savaşa girmek yerine, vekil aktörleri destekleyerek bir mücadele vermektedir.

Vekâlet savaşı olarak nitelendirilen Yemen'deki iç çatışma, ağır bir insani krize neden olmuştur. Bu uzun süreli savaş, Yemen halkını açlık, hastalık ve zorunlu göç gibi ağır sorunlarla yüz yüze bırakmıştır. Uluslararası yardım kuruluşları ve Birleşmiş Milletler,

Yemen'de yaşanan bu derin insani krizin üstesinden gelmek için çalışmalarını sürdürüyor. Fakat süregelen çatışmalar ve bölgesel güçler arasındaki çıkar çatışmaları bu çabaların önünde büyük engeller oluşturuyor.

Bu durum, Yemen'de devam eden iç savaşın, vekâlet savaşlarının yalnızca askeri ve siyasi sonuçları olmadığını, aynı zamanda ciddi insani ve toplumsal problemlere de sebep olabileceğini gözler önüne seren güncel ve dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir.

2.4. Vekâlet Savaşları

Vekalet savaşları, büyük güçlerin dolaylı olarak çatıştığı bir savaş modeli olarak tanımlanabilir. Bu durumda, büyük güçler, doğrudan askeri çatışmaların yerine diğer devletleri, grupları ya da hareketleri kullanarak etkilerini genişletmeye ve kontrol sağlamaya çalışırlar. Bu strateji, özellikle uluslararası çatışmalardaki yüksek maliyet ve riskleri azaltma amacı güder. Vekalet savaşları, güç dengesi, jeopolitik çıkarlar, ideolojik mücadeleler ve bölgesel hakimiyet arayışları gibi çeşitli faktörlerle tetiklenebilir. Bu tür savaşlar, genelde global güç mücadelelerinin bölgesel veya yerel seviyedeki etkileri olarak kabul edilir ve sıklıkla iç çatışmalar, sivil savaşlar ve iç karışıklıklarla entegre bir şekilde meydana gelir. Uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları açısından, vekalet savaşları, devletlerin dış politika amaçlarını ve güçlerini nasıl yansıttıklarını anlamada kritik bir öneme sahiptir.

Esasında devletler, çatışmalar sonucunda galip gelmek ve kazanımlar elde etmek istemektedir. Bunu yaparken de olabildiğince risksiz ve maliyetsiz bir yol ararlar. (Çoşkun, 2021, s. 60-61)

Devletlerin, özellikle büyük güçlerin, vekalet savaşlarına girişmeleri, genellikle temelde çıkarlar, ideoloji ve risk algılarından kaynaklanan geniş jeostratejik endişelerle sıkı sıkıya bağlantılıdır. (Mumford, 2013, s. 45) Bu noktada vekalet savaşları, devletler için son derece kullanılabilir bir stratejik alan oluşturmaktadır. Vekalet savaşları, stratejik amaçlarını gerçekleştirmeyi hedefleyen, doğrudan, maliyetli ve şiddet dolu çatışmalardan sakınmayı tercih eden devletler için akılcı bir seçenektir. (Hashemi & Sahrapyma, 2018, s. 85)

Bu bölümde vekalet savaşlarının tarihine göz atılacak ve ardından vekalet savaşlarının ne olduğu bazı örnekler üzerinden ele alınacaktır. Sonrasında vekalet savaşlarının neden tercih edildiği üzerinde durulacaktır.

2.4.1. Vekalet Savaşlarının Tarihi ve Evrimi

Savaş, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren en keskin ve trajik olgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih sahnesinde, topluluklar arasındaki çekişmeler, kaynakların ele geçirilmesi, fikri ve dini ayrılıklar veya sadece güç ve hâkimiyet isteği gibi birçok neden savaşların fitilini ateşlemiştir. Savaşın tarihsel gelişimi, ilkel çağlardaki basit savaş araçlarından ve mücadele tekniklerinden giderek daha gelişmiş silah sistemlerine ve askeri taktiklere doğru ilerlemeyi kapsamaktadır.

İlk dönemlerde kullanılan taş ve sopalar, bronz ve demir çağlarındaki gelişmeler sayesinde üretilen daha ileri silahlara dönüşmüştür. Sonrasında barutun icadıyla birlikte ateşli silahların evrimi hız kazanmıştır. Yirminci yüzyılda gerçekleşen iki büyük dünya savaşı, askeri teknoloji ve stratejilerde önemli değişikliklere neden olmuştur. Tanklar, uçaklar, denizaltılar ve nükleer silahlar gibi yeni savaş araçları sahneye çıkmıştır. Soğuk Savaş dönemi ise füze teknolojisindeki gelişmeler ve uzay yarışının belirgin özellikleri arasında yer almıştır.

Savaş çeşitlerine bakıldığında birçok farklı katman önümüze çıkmaktadır. Savaşın büyüklüğüne göre bir çeşitlendirme yapmak mümkündür. Bu tabloda karşımıza yerel, bölgesel, sınırlı, genel savaşlar çıkmaktadır. Savaşın kapsam ve niteliğine göre bir çeşitlendirme yaptığımızda ise iki başlık karşımıza çıkmaktadır; ana gayeyi niteleyen sebepler bakımından ve kuvvetler, harp silahlarının dönüşümü bakımından. Ana gayeyi niteleyen sebeplere bakıldığında sınır/toprak, ihtilal, ideoloji, bağımsızlık, hegemonya, din/mezhep, ekonomik, hukuki, veraset, iç savaşlar karşımıza çıkmaktadır. Kuvvetler ve harp silahlarının dönüşümü bakımından incelendiğinde ise nizami/konvansiyonel, gayri nizami, koalisyon ve ittifak, nükleer, topyekûn, asimetrik ve karma savaşlar karşımıza çıkmaktadır (Varlık, 2013, s. 121).

Günümüzde çıkan savaşlarda, eski dönemlere göre çok daha gelişmiş ve yok etmek üzerine kurulu askeri teknolojiler bulunmaktadır. Bu durum savaşları çok daha kanlı bir sonuçla neticelendirmektedir. Ayrıca bu kanlı sonuçlar, askeri teknolojilerin gelişmesi neticesinde saniyeler içerisinde gerçekleşebilmektedir. Buna dair en önemli

kanıt 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'ye ABD tarafından atılan atom bombası olarak verilebilir. Atom bombasının patlamasıyla birlikte devasa bir alandaki yaşam çok kısa bir sürede sonlanmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde Hiroşima ve Nagasaki'ye yapılan atom bombası saldırıları, dünya çapında nükleer silahların kullanımına dair yoğun ve önemli tartışmaları tetikledi. Bu tarihsel olaylar, nükleer silahların dehşet verici yıkıcı gücünü ve insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerini tüm dünyaya sergiledi. Savaşın bitişiyle, nükleer silahlar artık sadece bir askeri araç olmaktan çıkarak, uluslararası siyaset ve güvenlik alanlarında temel bir role büründü. Bu durum, global güç dengelerine yeni bir perspektif getirerek, ülkelerin savunma politikalarını ve diplomasi stratejilerini temelden dönüştürdü.

Soğuk Savaş dönemi, ABD ve SSCB arasındaki ideolojik, politik ve askeri rekabetle karakterize edildi. Bu rekabet, her iki süper gücün de nükleer silahlanmaya büyük yatırım yapmasına ve böylece bir "nükleer caydırıcılık" dengesinin oluşmasına yol açtı. Bu dönemde, dünya genelinde nükleer savaş korkusu hüküm sürdü. İki kutuplu sistemin başat aktörleri olan SSCB ile ABD arasındaki gerginlik zaman zaman tırmandığında, dünya genelinde nükleer bir çatışma tehlikesi arttı. Özellikle Küba Füze Krizi, dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirdi ve bu kriz, Soğuk Savaş tarihinin en tehlikeli anlarından biri olarak kabul edilir.

Bu dönemde, iki süper güç arasında iletişimin sağlanması ve olası bir küresel felaketin önlenmesi amacıyla 'kırmızı hat' adı verilen doğrudan iletişim hattı kuruldu. Bu hat, ABD ve SSCB liderleri arasında hızlı ve doğrudan iletişimi mümkün kılarak yanlış anlamaların ve kazara başlatılabilecek bir nükleer savaşın önlenmesine yardımcı oldu. (Welch, 2013, s. 4)

Devletlerin nükleer silahlarını artırma çabaları ve potansiyel yıkımın getireceği küresel bir yok oluş düşüncesi, aynı zamanda bir caydırıcılığı da beraberinde getirmiştir. Aktörler, doğrudan karşı karşıya gelerek küresel bir felakete neden olmak yerine, kendi politikaları kapsamında kullanabilecekleri vekil aktörler ile vekâlet savaşları adı verilen yeni yöntemle savaşımaya devam etmeyi tercih etmiştir (Eker, 2015, s. 39). Bu sayede küresel nükleer tehdidi ortadan kalkmış olacak hem de aktörlerin üzerindeki maliyetler azalacaktır.

2.4.2. Vekalet Savaşı Nedir?

Günümüz dünyasında vekâlet savaşları, yaygın bir savaş stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Tarihte bu tür savaşlara örnekler olmasına rağmen, günümüzde yaşanan çatışmaların çoğunu bu tür savaşlar oluşturduğundan, modern örnekler üzerinden daha detaylı incelenmektedir. Büyük devletlerin, doğrudan müdahale yerine yerel ya da bölgesel çatışmalara dolaylı yollarla katılmaları bu savaşların karakteristik özelliğidir. Bu yöntem, uluslararası ilişkilerdeki güç dengelerini ve savaşın yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Vekâlet savaşları, global politik ve stratejik düşüncelerde yeni bir perspektif sunarak, devletler arasındaki rekabetin daha kompleks ve çok boyutlu bir yapıya bürünmesine neden olmuştur.

Vekâlet savaşları kavramını analiz etmek, çok yönlü bir yaklaşım gerektirir. İlk olarak, bu terimin anlamını ve kapsamını anlamak önemlidir. Daha sonra, bu savaş stratejisinin tercih edilme sebeplerine ve kullanım şekillerine dikkatlice bakılmalıdır. Bu inceleme, vekâlet savaşlarının nasıl ve neden ortaya çıktığını, uluslararası ilişkiler ve güç politikaları açısından bu savaşların etkilerini daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Vekalet savaşları, genellikle doğrudan askeri çatışmayı tercih etmeyen ülkelerin, rakip güçlere karşı dolaylı bir strateji izledikleri çatışmalardır. Bu tür savaşlarda, bir ülke kendi yerine başka bir devleti ya da devlet dışı grupları kullanarak, rakiplerine karşı savaşta bulunur. (Ünalmiş & Oğuz, 2019, s. 33)

Bu tür savaşlar vekiller arasında yapılır, ancak asıl rekabet onları destekleyen büyük güçler arasında gerçekleşmektedir. (Oğuz & Çelik, 2018, s. 46) Vekâlet savaşı, çatışmada doğrudan yer almayan bir veya daha fazla devletin, çatışmanın bir tarafını, bu tarafın zafer kazanması durumunda elde edecekleri yararlardan faydalanmak amacıyla desteklemesiyle gerçekleşen bir savaş şeklidir. Bu tür bir savaşta iki temel aktör bulunur: Asıl ve vekil. (Karasoy H. A., 2022, s. 51)

Vekalet savaşları, esas itibariyle gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkeleri kullanmasıdır. Gelişmiş ülkelerin buradaki temel amacı, kendi hak ve menfaatlerini korumaktır. Aynı şekilde gelişmiş ülkeler, bir bölgenin şekillenmesi için de az gelişmiş ülkeleri vekilleri olarak kullanabilmektedir (Tör, 2021, s. 66). Vekâlet savaşlarında kullanılan aktörler yukarıdaki 'vekil aktörler' başlığında ele alınmıştır. Vekil aktörler, üçüncü taraflardır

ve güçlü devletler tarafından kullanılırlar. Bu aktörler devletler olabildiği gibi terör örgütleri ve paralı askerler de olabilmektedir.

Vekalet savaşları, sadece bir devlet aktörü tarafından kullanılan bir devlet dışı aktörü tanımlamamaktadır. Vekalet savaşı; bir devlet tarafından başka bir devletin vekil olarak kullanmasını, bir devletin bir devlet dışı aktörü vekil aktör olarak kullanmasını, devlet dışı bir aktörün bir devlet aktörünü vekil olarak kullanmasını veya devlet dışı bir aktörün bir başka devlet dışı aktörü kullanmasını ifade edebilmektedir. (Solmaz, 2023, s. 156-157) Vekil güçler, yalnızca devlet dışı aktörler olarak kabul edilmemelidir. Asil-vekil ilişkisinin doğasına göre, vekil kuvvetler, bir yarar sağlayıcı aktörün çıkarları doğrultusunda savaşan devlet ordularından, bir aktör tarafından özel taktik amaçlar için toplanmış partizan gruplara kadar çeşitlilik gösterebilir. (Fox, 2021, s. 4) Bu nedenle vekil aktörler geniş bir yelpazede değerlendirilebilmektedir.

Vekâlet savaşındaki temel gaye olarak geniş bir tanımda, devlet dışı silahlı aktörlerin kullanılarak bir başka devlete yönelik strateji ve operasyon yürütülmesi yer almaktadır. Buna göre mezhepsel veya etnik çatışmalar çıkartarak o devletin karışması ve devlet otoritesinin ortadan kalkması sağlanabilmektedir. Bu sayede hedef ülkeye yönelik siyasi baskı oluşturulmuş ve gerek hedef ülkenin gerekse de bölgenin şekillenmesi sağlanmış olur (Ateş, 2017, s. 7).

Bir ülkede çıkan etnik veya mezhepsel iç savaş veya karışıklık sırasında devletin temel tekelinde bulunan meşru şiddet kullanımı da zarara uğramaya başlar. Devletler, şiddet tekelini kaybettikçe, aynı zamanda otoritesini de kaybetmeye başlar. Devletlerin meşru şiddet tekelini elinde bulundurması, temel otoritesi gereğidir. Bir ülke sınırları içerisinde devletten başka bir otoritenin şiddet kullanma meşruluğu taşıması, doğrudan devlet otoritesini tehdit etmektedir.

Devlet dışı silahlı aktörlerin vekil olarak kullanılması, devletlere yönelik ciddi bir meydan okuma oluşturmaktadır. Bu durum, devletlerin iki zor seçenek arasında karar vermesini gerektirir: Ya bu silahlı devlet dışı aktörleri etkisiz hale getirecekler, ya da otorite kaybı ve yönetim krizleriyle yüzleşeceklerdir. Bu seçim, devletlerin iç ve dış politika stratejilerini derinden etkileyen bir durumdur. Özellikle, devletin egemenlik haklarının ve toprak bütünlüğünün korunması açısından, bu silahlı gruplara nasıl yaklaşılacağı büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bu durum uluslararası ilişkileri ve bölgesel güvenlik dinamiklerini de etkileyebilir, çünkü diğer devletler veya uluslararası kuruluşlar bu krizlere müdahale edebilir veya tepki gösterebilir. Bu

nedenle, devlet dışı silahlı aktörlerin vekil olarak kullanılması, karmaşık politik, askeri ve diplomatik zorluklar doğuran bir durumdur.

Devlet dışı silahlı aktörlerin bir vekil aktör olarak kullanıldığı göz önüne alındığında, üçüncü ülkeler (asli aktörler) tarafından ciddi bir desteğe sahip olduğu ortadadır. Bu duruma daha yakından bakıldığında, devletin yıprandığı ve güç boşluğu verdiği görülmektedir. Bu güç boşluklarını ise kuşkusuz devlet dışı silahlı aktörler doldurmaktadır (Çona, 2018, s. 34). Bu durum hem devlet dışı silahlı aktörün (vekil aktör) hem de üçüncü devletlerin (asli aktör) temel gayeleri arasında bulunmaktadır.

Vekalet savaşları, tarihin çeşitli dönemlerinde, doğrudan askeri müdahalelerden sakınmak isteyen uluslar tarafından uygulanan bir strateji olagelmıştır. Tarih sahnesinde, güçlü düşmanlarına karşı yüzleşmekten kaçınan devletler ve uluslar, başka devletleri veya devlet dışı grupları kendi adlarına savaşmaları için teşvik etmişlerdir. Bu, yüzyıllar boyunca uluslararası ilişkilerde sıkça rastlanan, derin köklere sahip bir taktiktir. Ancak vekalet savaşları, Soğuk Savaş döneminde, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin karşılıklı mücadelesinin ana hatlarını çizmiştir. Bu dönemde, vekalet savaşları iki süper gücün rekabetinin belirgin bir özelliği olarak öne çıkmıştır. Soğuk Savaş yıllarında bu strateji, her iki tarafın da kendi ideolojilerini yayma ve küresel etkilerini artırma çabasının bir parçası olarak kendini göstermiştir. Tarih boyunca, zaman zaman vekalet savaşlarına rastlanmış olsa da, bu taktiklerin 20. yüzyılda özellikle yaygınlaşarak etkin bir savaş yöntemi olarak kullanıldığı bilinmektedir. (Ünalnış & Oğuz, 2019, s. 33)

Günümüzde ise vekalet savaşının kullanımı eskiye oranla daha da artmıştır. Nedenlerine geçmeden önce, günümüzde vekalet savaşlarının yaşandığı bazı örneklerle bakmak faydalı olacaktır. 21. yüzyıldaki örnekleri arasında Irak savaşı (2003 ve sonrası), Suriye çatışması (2011), Libya çatışması (2011), Mali çatışması (2013), Yemen çatışması (2014), Wagner grubunun Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki müdahaleleri ve Rusya-Ukrayna çatışması (2022'den itibaren) bulunmaktadır. (Boda, 2023, s. 10) Bunlardan bazılarında değinmek, konunun daha iyi anlaşılması için önem taşımaktadır.

2003'te ABD'nin Irak'ı işgaliyle başlayan süreç, Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu'da vekâlet savaşlarının başlamasına neden olmuştur. Bu süreçte ABD, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Talabani aracılığıyla Irak'ta etkinlik kurma çabası içindeyken, Amerikan etkisine karşıtlık gösteren İran, bölgede Şii koalisyonlarını destekleyerek

kendi nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Irak'taki Şii-Sünni mücadelesi ve siyasi karmaşa 2011 yılına dek sürmüş ve bu süre zarfında, bölge dışı güçler tarafından desteklenen bir vekâlet savaşına sahne olmuştur. 2011 yılında başlayan Arap Baharı ise, Orta Doğu'da yeni vekâlet savaşlarını tetiklemiştir. (Babacan, 2019, s. 57)

Bir başka örnek ise Libya iç savaşıdır. Arap Baharı, 2010 ve 2011 yıllarında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da başlayan ve otoriter rejimlere karşı toplumsal hareketlerin patlak verdiği bir dönemi ifade eder. Bu hareketlenmeler, Libya'da Muammer Kaddafi'nin uzun süreli yönetimine karşı kitlesel protestolara dönüşmüş ve nihayetinde Kaddafi rejiminin devrilmesine yol açmıştır. Kaddafi'nin devrilmesiyle birlikte, Libya'da uzun yıllar boyunca sürececek bir iç savaş başlamıştır. Bu iç savaş, farklı milis grupları, kabileler ve bölgesel fraksiyonlar arasındaki güç mücadelesine dönüşmüştür.

Bu iç savaş esnasında Libya, bölgesel ve küresel devletler açısından bir vekalet savaşının olduğu çatışma alanına dönüşmüştür. Libya'daki vekâlet savaşlarında iki bölgesel güç bloğu ortaya çıkmıştır: Bir yanda Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'dan oluşan ittifak bulunurken, diğer yanda ise Türkiye ve Katar'ın desteklediği gruplar konumlanmıştır. Bu durum, Libya'da iç savaşın sadece ulusal bir mesele olmaktan çıkıp, bölgesel güç mücadelelerinin ve dış politika hedeflerinin bir odağı haline geldiğini göstermektedir. (Gök, 2021, s. 138) Her iki blok da Libya'da kendi etkilerini ve çıkarlarını korumak ve artırmak için yerel müttefiklerini destekleyerek stratejik bir mücadeleye girişmişlerdir.

Bir başka örnek ise Rusya ile Ukrayna arasında 2022 yılında patlak veren savaştır. Ukrayna Savaşı'na Batılı ülkeler ve ittifaklar da dahil olmakta, Ukrayna'ya askeri eğitim, mühimmat desteği ve siber güvenlik konusunda yardım sağlamaktadır. NATO'nun da bu desteklerin içinde olduğu bilgisi, savaşın vekâlet savaşı yönlerini de ortaya koymaktadır. Gerçek anlamda savaş alanında yer almasalar da, Batılı ülkeler ve NATO, Ukrayna'yı destekleyen asıl aktörler olarak görülmektedir. Ukrayna ise bu durumda bir vekil aktör rolünü üstlenmektedir. Ukrayna, Rusya'ya kıyasla daha az güçlü olmasına rağmen, ABD ve Avrupa ülkeleri gibi destekçi devletlerden alınan silah, tanksavar füzeleri, mali yardım, istihbarat ve gıda yardımı gibi kaynaklarla, vekâlet savaşının bir parçası olarak Nisan 2022 itibarıyla beklenenden daha uzun süren bir direniş göstermekte ve önemli başarılar elde etmektedir. Eğer Ukrayna bu savaştan başarıyla çıkarsa, Batılı asıl aktörlerin Rusya'ya karşı prestij kazanması ve

Ukrayna'dan Batı'ya sığınan mültecilerin ülkelerine geri dönüşlerini sağlama gibi kazanımları olacaktır. (Karasoy H. A., 2022, s. 52-53)

ABD ve Avrupalı devletler, daha önce de Rusya'ya karşı vekalet savaşı stratejisi izlemiştir. ABD, Gürcistan'ı Rusya'ya karşı bir araç olarak kullanarak Kafkaslar'da etkisini artırmayı hedeflemiştir. ABD, Gürcistan'ı Rusya'nın etkisini sınırlamak ve Batılı devletlerin bölgedeki etkisini genişletmek için bir aracı olarak kullanmıştır. Öte yandan, Rusya'nın Gürcistan ile doğrudan savaşa girmesi, aslında ABD ve Batılı ülkelerle bir etki mücadelesi olarak görülebilir; bu durum, Rusya'nın bölge üzerindeki hakimiyetini pekiştirmek amacını taşımıştır. (Ünalmiş & Oğuz, 2019, s. 36) Gürcistan'ın vekil aktör olarak kullanılmasını, Ukrayna'nın vekil aktör olarak kullanılması izlemiş ve Rusya'ya karşı vekalet savaşı stratejisi uygulanmıştır.

Yine vekalet savaşı stratejisini kullanan devletlerden birisi de İran'dır. İran, 1980'lerden itibaren uluslararası arenada etkin bir strateji olarak vekil savaşçılar kullanma yoluna gitmiştir. Bu strateji, farklı coğrafyalarda İran'ın etkisini artırmak ve bölgesel politikalarını desteklemek amacıyla yürütülmektedir. Özellikle, Lübnan'da Hizbullah, Irak'ta Haşdi Şabi, Yemen'de Husiler, Filistin'de İzzettin El-Kassam Tugayları ve Suriye'de Fatimiyyun Tugayları gibi çeşitli silahlı grupları destekleyerek bu amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. (Öztürk, 2022, s. 317) İran, bu gruplara finansal destek, askeri eğitim ve silah sağlayarak onların bölgesel çatışmalardaki etkinliklerini artırmıştır. Bu vekil güçler, İran'ın dış politikasının önemli bir aracı haline gelmiş ve Ortadoğu'daki güç dengelerini etkilemekte önemli bir rol oynamışlardır. İran'ın bu stratejisi hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde çeşitli tepkilerle karşılanmakta, bölgedeki istikrar ve güvenlik konularında yeni dinamikler oluşturmakta ve uluslararası toplumda tartışmalara neden olmaktadır.

2.4.3. Vekâlet Savaşının Tercih Edilme Nedenleri

Vekâlet savaşları, günümüzde oldukça sık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin, artık doğrudan müdahil olmadığı, bunun yerine üçüncü aktörleri vekil olarak kullandığı görülmektedir. Vekâlet savaşlarının kullanılmasının birçok farklı nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlere aşağıda değinilecektir. Lakin temel nedeni, devletlerin daha kolay şekilde müdahale edebilme yeteneğine sahip olması ile ilgilidir.

Vekâlet savaşlarının tercih edilmesinin başlıca sebeplerinden biri, bu tür çatışmaların doğrudan savaflara kıyasla genellikle daha düşük maliyetli olmasıdır. Bu maliyet avantajını detaylandırdığımızda, çeşitli açılardan ekonomik faydaları gözlemlenmektedir. Öncelikle, devletler, kendi askerlerini ve kaynaklarını doğrudan savaş alanına göndermek yerine, yerel gruplara destek sağlayarak daha az maliyetle etkili bir askeri varlık gösterebilirler. Ayrıca, vekâlet savaşları, doğrudan savaflarda karşılaşılan yüksek insani ve siyasi maliyetleri de azaltır. Bu tür savaşlar, devletlerin uluslararası alanda daha az görünür olmalarını sağlayarak, olası diplomatik gerilimleri ve uluslararası tepkileri minimize eder. Dolayısıyla, vekâlet savaşları, devletler için hem maliyet etkinliği hem de siyasi manevra kabiliyeti açısından avantajlı bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Bir devletin başka bir devletle doğrudan savaşa girmesi, her iki tarafın da kendi askeri güçlerini, kaynaklarını ve stratejilerini kullanması anlamına gelir. 2022 Şubat'ında başlayan Ukrayna-Rusya savaşı, bu tür bir çatışmanın günümüzdeki örneklerinden birini teşkil eder. Bu türden çatışmalarda, genellikle askeri kapasite, stratejik planlama ve ulusal güvenlik politikaları en yüksek düzeyde devreye girer. Rusya'nın saldırgan rolü ve Ukrayna'nın savunma pozisyonu, uluslararası hukuk çerçevesinde egemen devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına yönelik mevcut zorlukları ve tehditleri yansıtmaktadır.

Bu tür bir doğrudan savaş, genellikle kapsamlı bir askeri çatışmayı, geniş çaplı insani krizleri ve ciddi ekonomik sonuçları beraberinde getirir. Çatışma bölgelerinde sivil nüfus üzerindeki etkiler, mülteci akınları ve uluslararası toplumun tepkisi de büyük önem taşır. Ayrıca, bu durum genellikle uluslararası arenada ittifakların ve düşmanlıkların yeniden şekillenmesine yol açar, çünkü diğer devletler ya doğrudan müdahale eder veya diplomatik, ekonomik ve hatta askeri desteğin dolaylı yollarını ararlar.

2.4.3.1. Düşük Maliyet

Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş geleneksel savaşa örnek olarak gösterilebilmektedir. Burada iki devlet birbiri ile doğrudan savaşmaktadır. Bunun bir neticesi olarak da kendi kaynaklarını harcamaktadırlar. Bu kaynaklardan yalnızca bir tanesi olan asker gücü, her iki ülkeyi de zor duruma düşürmektedir. Çünkü bu savaşta

hem Ukrayna'nın hem de Rusya'nın askerleri ölmektedir. Bu durum ülkelerin kendi iç kamuoyunda tepkiye neden olduğu gibi, büyük bir maliyet doğurmaktadır. Değınilen Rusya ile Ukrayna savaşında görüldüğü üzere asker kaynağı devletler için önemli bir sorundur. Hiçbir ülke kendi askerlerini kaybetmek istemez. Lakin doğrudan yapılan savaşlarda ülkeler, birbirlerinin askerlerini öldürmekten başka bir seçeneğe sahip değildir. Tam da bu noktada vekâlet savaşlarının en çok tercih edilme nedenlerinden biri ortaya çıkmaktadır. Vekâlet savaşlarında asli aktör olan ama perde arkasından savaşan devletlerin askeri ölmez. Bunun yerine desteklediği vekil aktörlerin savaşçuları ölmektedir. Bu yönüyle vekâlet savaşları, devletler için son derece tercih edilebilir bir savaş konseptidir.

Askeri harcamalar, sadece bir ülkenin savunma kapasitesini değil, aynı zamanda ekonomik, stratejik, siyasi ve sosyal dinamiklerini de etkileyen çok yönlü bir konudur. Bu harcamaların yararları ve maliyetleri, her ülkenin kendi özgül koşulları ve politik tercihleri doğrultusunda değerlendirilmelidir.

ABD örneğinde savunma sanayisi ile güçlü bir üretim gerçekleştiren ve bu üretimi dünyanın hemen her yanına satabilen bir ülke görülmektedir. ABD yalnızca 2022 yılında 877 milyar dolarlık bir askeri harcama gerçekleştirmiştir. Kendisine en yakın ülke olan Çin ise 292 milyar dolarlık bir harcamada bulunmuştur. Ardından Rusya 86 milyar dolar, Hindistan 81 milyar dolar, Suudi Arabistan ise 75 milyar dolarlık askeri harcama yapmıştır (SIPRI, 2023). ABD'nin güçlü savunma sanayisinin olması, yaptığı harcama ile açıklanabilecek bir durumdur. Lakin 2022 yılının en çok askeri harcamasını gerçekleştiren beşinci ülke konumunda bulunan Suudi Arabistan için düşünüldüğünde, çok ciddi bir maliyetten söz edilebilmektedir. Bu tarz devletler için savunma harcamaları oldukça ciddi bir yükü de beraberinde getirmektedir.

Ayrıca küresel ekonomik krizlerle birlikte askeri harcama yapmak daha öncesine göre daha da pahalı hale gelmiştir. Covid-19 ile birlikte patlak veren küresel tedarik zincirinin bozulması ve enflasyonun artışı, askeri harcamaları da daha pahalı kılmıştır. Nitekim askeri harcamalar yüksek teknoloji ürünlerini tanımlamaktadır. Örneğin ABD yapımı Lockheed Martin F-35 model savaş uçağı 177 milyon dolar, Eurofighter Typhoon modeli bir savaş uçağı yaklaşık 124 milyon dolar, Boeing F-15EX modeli bir savaş uçağı 117 milyon dolar, Çin yapımı 6. Chengdu J-20 modeli savaş uçakları ise 110 milyon dolar gibi ciddi fiyatlara sahiptir (Aerotime, 2023). Bu fiyatlar göz önüne alındığında, savaş dışı durumlarda bile devasa bir askeri maliyetin olduğu

görülmektedir. Savaş durumlarında ise bu maliyetler artmakta, kapasitesi bitmeye başlayan devletler ciddi borçlarla silah satın almaya çalışmaktadır.

Doğrudan savaşlar yalnızca asker gücü olarak değil, aynı zamanda askeri kapasitenin tamamına yönelik risk içermektedir. Silah ve mühimmat kapasitesi, temel askeri altyapılar gibi tüm askeri unsurlar, savaşın içinde hedef alınmakta ve imha edilmektedir. Vekâlet savaşlarında ise asli devletler, bu zararı kontrol altında tutabilmektedir.

2.4.3.2. Vekil Aktörün Sorumsuzluğu

Vekil aktörlerin kullanılmasının bir diğer nedeni de diplomatik baskılardan kurtulmaktır. Yine Rusya ile Ukrayna savaşından bir örnek bu konuda yerinde olacaktır. Rusya, Ukrayna ile savaşında bir vekil aktör olarak Wagner'i kullanmıştır. ABD Ulusal Güvenlik Konseyi, Rusya'nın, Ukrayna'da kullandığı askerlerinin yüzde 80 gibi çok yüksek bir oranın Wagner kökenli askerler olduğunu dile getirmiştir (BBC, 2023). Wagner esasında bir paralı askeri şirkettir. Lakin birçok ülkede faaliyet gösteren bu şirket, Rusya'nın vekil aktörü olarak hareket etmektedir. Wagner Orta Doğu'da ve Afrika'da da birçok ülkede aktiftir. Wagner, Rusya'nın çıkarlarını gözeterek bölgede faaliyet gerçekleştirmektedir. Wagnerin bu faaliyetlerinde gerçekleştirdiği gayrihukuki durumlar, yolsuzluklar ve hatta katliamlar, Rusya'ya yönelik bir diplomatik baskı getirmemektedir. Bunun nedeni ise Rusya'nın bir devlet olarak Wagner'le organik bağımlı kabul etmemesidir.

Rusya'da aktif olan 37 özel askeri şirket bulunmaktadır. Bu özel askeri şirketler, yasal olarak Moskova'nın kontrolünde bulunmamaktadır (Molfar, 2023). Lakin sahada Rusya çıkarları için savaşmaktadır. Rusya bu sayede sahada istediklerini almak için uluslararası hukukun üzerine çıkabilmekte ve diplomatik baskılara maruz kalmamaktadır. Aynı zamanda ölen askerlerle ilgili Rus devleti kendi kamuoyu nezdinde tepkilerin hedefi olmamaktadır.

Vekalet savaşları, geleneksel savaş anlayışına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu durumda, asıl devletler kendi topraklarından ve doğrudan askeri müdahalelerden kaçınarak, savaşın maliyetini ve görünürliğini azaltmayı hedeflemektedirler. Asıl aktörlerin sorumluluğu, bu konuda özellikle karmaşıktır, çünkü vekil olarak kullanılan

devlet dışı silahlı aktörler üzerinde tam bir kontrol ve yönetim sergileyip sergilemedikleri sorusu ön plana çıkmaktadır.

Bu sorumluluk meselesi, uluslararası hukuk ve etik açısından çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Örneğin, bir devletin desteklediği vekil güçlerin sivillere zarar vermesi, savaş suçları işlenmesi veya insan hakları ihlallerinde bulunması durumunda, bu eylemlerden asıl devletin derecesi ne olmalıdır? Uluslararası hukukta, devletlerin kontrolü altındaki aktörlerin eylemlerinden dolayı genellikle sorumlu tutulmaları esastır, ancak vekalet savaşlarında bu ilişkinin doğası gereği daha muğlak hale gelir.

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrasının devletlerin güç kullanımını sınırlanmıştır. Devletler, ne derece güçlü olursa olsunlar, uluslararası hukuka uygun hareket etmeyi ve böylece meşruiyet kazanmayı yeğlemektedirler. Bununla birlikte, vekalet savaşları, devletlerin silahlı kuvvetlerinin uyması gereken savaş hukuku normlarından ayrı bir alanda gerçekleşmektedir. Bu sebepten ötürü, asıl aktörler genellikle vekil savaşçılara verdikleri desteği gizli tutmakta ve bu savaşçıların işleyebileceği suçlardan dolayı sorumluluk almamak için bu desteği açıkça ifade etmekten kaçınmaktadırlar. (Öztürk, 2022, s. 319)

Örneğin, ileride daha detaylı şekilde ele alınacak olan ve tezimizin asıl konusunu oluşturan ABD-PYD ilişkisini ele alalım. ABD için PYD, DAESH'e karşı savaşan bir 'özgürlük savaşçısı' örgüttür. ABD'nin kendi çıkarları ile orantılı olarak PYD desteklenmektedir. PYD ise ABD'den aldığı destek ile Suriye'de birçok kanlı eyleme imza atmaktadır. Burada vekil aktör olarak PYD'yi kullanan ABD'nin sorumluluğu ise son derece önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Devlet dışı silahlı aktörler, ya terörist ya da özgürlük savaşçısı olarak nitelendirilmektedir. Bu durum hem politik zeminde hem de uluslararası hukukta karışıklığa neden olmaktadır. Çünkü bir devlet dışı silahlı aktörün meşru görülmesi ve meşru muhatap alınması sorunlu bir alandır. Bu yönüyle devletler, vekâlet savaşı yoluyla üzerindeki sorumluluğu da vekil aktörlere devretmiş görünmektedir. Nitekim PYD'nin yaptığı katliamlar nedeniyle ABD yargılanmamaktadır.

Bir asil aktör, çıkarları ve menfaatleri doğrultusunda birden çok vekil aktör ile birlikte hareket edebilmektedir. Aynı zamanda vekil aktörler de birden çok asil aktör ile iş birliği gerçekleştirebilmektedir (Alca, 2020, s. 38). Bu durum vekil-asil aktör arasındaki bağın da değişken ve esnek olduğunu göstermektedir. Amaçsal birlikteliğin sağlanması ile kurulan asil-vekil aktör birlikteliği, bu amacın belirsizleşmesi veya

değişmesi nedeniyle karşı karşıya da gelebilme potansiyeli taşımaktadır. Ortak çıkarlar olduğu sürece bu aktörler bir arada uyumlu şekilde çalışabilmektedir. Lakin birçok vekil aktörün olduğu durumlarda, ortalık belirsizleşebilir ve kaosa dönebilmektedir (Gök, 2021, s. 127).

Rusya ile Wagner örneğinde de görüldüğü gibi, esas olarak Rusya'nın politikalarını sahada uygulayan bir vekil aktör olarak bulunmaktadır. Örneğin Wagner'in Libya'da gerçekleştirdiği faaliyetleri sırasında savaş suçu işlediğine dair soruşturmalar bulunmaktadır (BBC, 2021). Bu savaş suçlarının muhatabı doğrudan Wagner'dir. Lakin bir vekil aktör olan Wagner, aynı zamanda bir askeri şirkettir. Bu askeri şirketin Rusya devletine ait olmaması ve özel bir statü taşıması nedeniyle, soruşturmalar Rusya'yı bağlamamaktadır. Bu noktada da asli aktör ile vekil aktörün sorumluluğu üzerinde ciddi bir sorun ortaya çıkmaktadır.

2.4.3.3. Küresel Savaş Tehdidi

Vekâlet savaşları, ilan edilmiş, doğrudan yürütülen bir savaş sistemi değildir. Bu nedenle uluslararası hukukun sınırlandırmasında boşluklar doğurmakta ve uluslararası hukukun yaptırımlarına girmemektedir (Çona, 2018, s. 41). Vekâlet savaşlarının seçilmesinin bir diğer yönü de savaşların getirdiği büyük yıkımdır. 20. Yüzyıldaki iki büyük dünya savaşının getirdiği travmalar, günümüzde hala etkilidir. Milyonlarca insanın savaş aletleri ile öldüğü, çok daha fazlasının yaralandığı, bundan çok daha fazlasının da geri getirilemez maddi ve manevi kayıplar oluşturduğu bir yüzyıl yaşanmıştır.

Özellikle Amerika'nın Japonya'ya attığı iki nükleer füzenin etkisi, günümüzde hala zihinlerde bulunmaktadır. Her savaş ihtimalinde dünya gündemine nükleer savaşın yıkıcı tehdidi oturmaktadır. Günümüzde birçok ülke nükleer silaha sahiptir. Nükleer silahların birer caydırıcılık olarak kullanılması da vekâlet savaşlarının tercih edilmesi için bir neden olarak görülmektedir. Çünkü nükleer silah sahibi devletlerin birbirine yönelik doğrudan savaş açması, dünyanın bir nükleer felakete sürüklenmesi riskini taşımaktadır.

Aşağıdaki tabloda nükleer başlığa sahip ülkeler ve kaç adet nükleer başlığa sahip olduğu gösterilmektedir (SIPRI, 2021).

Tablo 2.1: Ülkeler ve Nükleer Füze Başlıkları

Ülkeler	Nükleer Başlık Sayısı
Rusya	6.255
ABD	5.550
Çin	350
Fransa	290
Birleşik Krallık	225
Pakistan	165
Hindistan	156
İsrail	90
Kuzey Kore	40-50

Kaynak: SIPRI, 2021

Görüldüğü gibi nükleer başlığa sahip birçok ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerin ABD, Çin, Rusya, Fransa, Birleşik Krallık, Hindistan gibi büyük uluslararası aktörler olduğu göz önüne alındığında, olası bir nükleer savaşın boyutları da küresel olabilme riski taşımaktadır. Bu nedenle, bu devletler doğrudan savaştan kaçınan devletlerdir. Nükleer silaha sahip iki devletin birbiri ile savaşmasının getireceği yıkım tahmin edilememektedir. Bunun yerine bu ülkeler vekil aktörleri üzerinden birbirleri ile mücadele etmektedir. Bu sayede büyük bir yıkıma yol açmadan, minimum zarar ve yoğunlukta savaşmaktadırlar.

2.4.3.4. İç Politikada Hesap Verebilirlik

Bir devlet, kendi askeri ve siyasi kapasitesi ile bir savaşa veya çatışmaya girebilir. Bu durumda devlet aktörü tüm maliyeti kendisi üstlenmiş olacaktır. Bu maliyetler finansal olduğu kadar siyasi ve toplumsal yönlü de gerçekleşmektedir. Savaş veya çatışma sırasında devlet aktörünün kendi askerleri aktif görev almaktadır. Düşman aktör tarafından yapılan saldırılarda bu askerler hedef alınacaktır. Askerlerin de birer insan olması ve aile sahibi olmaları, devlet yöneticilerine yönelik çok ciddi bir tepkiye neden

olacaktır. Bu tepki, çatışma veya savaşta alınan zarara göre hükümetleri bile devirebilecek duruma gelebilir.

Cephe hattında yaşanan travmalar, askerlerin ruh sağlığını ciddi bir şekilde bozabilir. Savaşın yol açtığı psikolojik yaralar, uzun vadede tüm toplumu etkileyebilir. Gazilerin topluma yeniden katılma süreci, psikolojik destek ihtiyaçları ve savaşın bıraktığı izler, toplumsal yapının uzun süreli dengesini etkileyebilir.

Devletin, kendi askeri güçlerini bir savaş veya çatışmada kullanması, halkın bu olaylara yönelik algısını da derinden etkiler. Askerlerin toplumun birer üyesi olmaları ve çatışma alanlarında yaşam riski taşımaları, toplumun savaşa karşı hassasiyetini yükseltir. Askeri zaiyatın artışı ve çatışmanın uzaması durumunda, kamuoyunun hükümete yönelik eleştirisi ve tepkisi şiddetlenebilir. Kayıpların aileleri, sevdiklerini kaybettikleri ya da yaralanan askerler için adalet talebinde bulunabilirler, bu da siyasi liderler üzerindeki baskıyı artırır.

ABD'nin Vietnam Savaşı tecrübesi, bir devletin askeri müdahalesinin ulusal ve uluslararası düzeyde nasıl geniş çaplı sonuçlar doğurabileceğinin somut bir örneğidir. Vietnam'da yaşanan savaş, Amerika Birleşik Devletleri için beklenmedik zorluklar ve ağır kayıplarla dolu bir dönemi temsil eder. Bu kayıplar, ABD iç politikasında ve toplumsal yapısında derin çatlaklara yol açtı. Amerikan kamuoyu, Vietnam'da yaşanan askeri yenilgiler ve özellikle askeri kayıplar nedeniyle hükümete büyük bir tepki gösterdi. Bu savaş sırasında yaşananlar, Amerikan toplumunda savaşa ve askeri müdahalelere bakış açısının değişmesine neden oldu.

ABD ordusunun Vietnam'da Vietkong gerillalarıyla sürekli süren çatışmalar sırasında ağır kayıplar vermesi, savaşın seyrini önemli ölçüde etkiledi. Savaşın yarattığı ekonomik yük, ABD ekonomisi için giderek artan bir maliyet haline geldi. Aynı zamanda, ABD'deki savaş karşıtı hareketlerin baskısı arttıkça, Amerikan ordusu Vietnam'dan çekilme kararı aldı. (Çakı, Gazi, & Çakı, 2019, s. 958) Vietnam Savaşı, Amerikan tarihinde bir dönüm noktası olarak kaldı ve hem askeri stratejilerde hem de dış politika yaklaşımlarında önemli değişikliklere yol açtı. Bu dönem aynı zamanda, savaşın getirdiği toplumsal ve kültürel etkilerin, ulusal bilinçte nasıl derin izler bırakabileceğinin de bir göstergesi oldu.

Lakin Amerikan'ın, vekil aktörler üzerinden günümüzde yürüttüğü savaşlarda böylesi bir iç kamuoyu tepkisi görülmemektedir. Çünkü bu vekil savaşlarda Amerikan

askerleri ölmemektedir. Nitekim Amerikan'ın vekil aktör savaşlarını tercih etmesinde bu Vietnam savaşının getirdiği travmatik durum oldukça etkili olmuştur (Çona, 2018, s. 37). Bugün ise dünyanın birçok çatışma bölgesinde bulunan ABD ordusu, ciddi bir kayıp yaşamadan görev yapabilmektedir.

2.4.3.5. Yerel Bilgi ve Uzmanlık

Süper güç olarak anılan devletler, dünyanın birçok yerinde ekonomik, ideolojik, siyasi ve askeri olarak bulunabilmektedir. Uzak Doğu Asya'dan Orta Doğu'ya, Afrika'dan Balkanlara kadar dünyanın 7 kıtasında da farklı koşullar ve farklı dinamikler bulunmaktadır. Bu nedenle devlet aktörleri, yereli bilen vekil aktörlerinden de faydalanmak istemektedir.

Vekil aktörler genellikle çatışmanın içinde ya da çok yakınında yer alırlar ve böylece bölgenin sosyal, kültürel ve politik yapısını derinlemesine bilirler. Bu içeriden gelen bilgi, onların bölgesel hassasiyetleri daha iyi anlamalarını, yerel halkla daha kolay ilişki kurmalarını ve düşmanın zayıf noktalarını tespit etmelerini sağlar. Ayrıca, vekil aktörler, sıklıkla benzer etnik veya dini bağları paylaştıkları için yerel halk tarafından yabancı güçlere kıyasla daha fazla kabul görebilirler. Bu durum, vekil aktörleri kullanan devletin askerlerini doğrudan tehlikeye atmadan, dolaylı yollardan çatışmaya müdahale etmesini ve bölgedeki etkisini artırmasını sağlar.

2.4.3.6. Askeri ve Siyasi Kapasitenin Artırılması:

Devletler, vekâlet savaşları aracılığıyla yeni silah sistemlerini gerçek savaş koşullarında test edebilir ve bu sayede teknolojik gelişmelerin etkinliğini ve potansiyel zayıf noktalarını değerlendirebilirler.

2022 yılında başlayan Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş, askeri teknolojilerini geliştirmek isteyen şirketler ve devletler için bir deneme sahası haline dönüştü. Savaşın ilk yılında Rusya'nın şiddetli askeri gücüne karşı cephe kaybeden Ukrayna, NATO'nun bir vekil aktörü haline geldi. Ukrayna, NATO üyesi ülkelerden ciddi miktarda askeri destek almaya başladı.

Ukrayna, Batı bloğundan aldığı bu desteklerle birlikte bir çağrıda da bulunmuştu. Ukrayna Savunma Bakanı Aleksey Reznikov "Düşmana karşı savaşta modern

sistemleri test etmek istiyoruz. Silah üreticilerini, ürünlerini burada test etmeye davet ediyoruz. Ukrayna temel olarak bir deneme alanına dönüşmüş durumda. Şu anda birçok silah, elinde kendi modern silah sistemleri olan Rus ordusuna karşı, gerçek savaş koşullarında sahada test ediliyor" demişti. (Erdem, 2022) Bu çağrı, Ukrayna'yı vekil aktör olarak kullanmak isteyen ülkeler başta olmak üzere tüm silah üreticilerin iştahını kabartmıştır.

2.4.3.7. İdeolojik ve Politik Etki Alanı Oluşturmak

Devletler, vekâlet savaşları yoluyla kendi ideolojik ve politik çıkarlarını yayma stratejisini benimseyebilirler. Bu tür çatışmalar, devletlerin kendi sınırları dışında, destekledikleri gruplar veya rejimler aracılığıyla kendi değerlerini, düşünce yapılarını ve politik sistemlerini teşvik etmelerine olanak tanır. Örneğin, demokratik değerleri veya serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir devlet, bu ilkeleri savunan yerel grupları destekleyerek, bu değerlerin yayılmasını sağlamaya çalışabilir. Benzer şekilde, otoriter bir devlet de, kendi otoriter yönetim anlayışını destekleyecek şekilde vekil aktörleri finanse ederek bölgesel etkisini artırmayı hedefleyebilir.

Bu yaklaşım, aynı zamanda, devletlerin küresel düzeyde müttefik kazanma ve uluslararası arenada nüfuz alanlarını genişletme yolunda önemli bir araç olabilir. Vekâlet savaşları aracılığıyla ideolojik bağları güçlendirmek ve politik ittifaklar kurmak, kendi ulusal çıkarları için stratejik derinlik kazandırmak anlamına gelebilir. Bununla birlikte, devletler tarafından desteklenen vekil aktörlerin başarıları, ilgili devletin ideolojik ve politik görüşlerinin meşruiyetini ve çekiciliğini artırabilir.

İdeolojik ve politik etki alanı oluşturmak, oldukça önemli bir dış politika unsuru olarak görülebilmektedir. Amerikan yönetimleri, demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisinin genişletilmesinin ve korunmasının hem Amerikan çıkarlarına hem de evrensel çıkarlara hizmet ettiğini savunan bir retorik oluşturmuştur. Bu düşünceye göre, ABD'nin liberal değerleri yayma ve karşılaştıkları tehditler karşısında bu değerleri savunma gibi bir görevi vardır. Bu amaç doğrultusunda, bu değerlerin diğer toplumlarca benimsenmesi ve uluslararası düzenin de bu değerler doğrultusunda şekillendirilmesi için çabalar sarf edilmelidir. ABD yönetimine göre liberal değerler, Amerikan toplumunun sosyal uyum ve refahının yanı sıra küresel barış ve refahın da temelini oluşturabilecek evrensel ilkelerdir. (Çakır M. F., 2021, s. 130) Bu durum

kendini dünyanın hemen her bölgesinde ABD dış politikasının temel unsuru olarak göstermiştir. ABD'nin Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri'nin demokrasi olmayışı veya meşru hükümetleri darbe yoluyla deviren ordularla olan ilişkisi ise ciddi bir çelişki barındırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD DIŞ POLİTİKASI VE VEKALET SAVAŞI STRATEJİSİ

Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikası, global düzeydeki stratejik hedeflerini yönetme ve ilerletme misyonunu üstlenmiştir. Bu politikanın kritik unsurlarından biri, doğrudan askeri müdahalenin alternatifi olarak vekalet savaşlarını kullanarak etki alanını genişletmek ve ulusal çıkarlarını savunmaktır. Vekalet savaşları, Amerika'nın üçüncü ülkelerde desteklediği gruplar veya hükümetler vasıtasıyla gerçekleştirilen, genellikle gizli yürütülen askeri ve politik operasyonlardır. Bu strateji, ABD'nin küresel varlığını pekiştirirken, doğrudan askeri çatışmalardan kaçınmasını sağlar ve dolaylı yoldan bölgesel ve uluslararası dengeler üzerinde etkili olmasına imkan tanır. Soğuk Savaş'ın bitişyle birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikası, değişen küresel şartlara uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte, vekalet savaşları kullanma stratejisi, özellikle Orta Doğu ve Afrika gibi bölgelerde belirgin bir şekilde devam etmiştir. Suriye ve Libya gibi iç savaşların yaşandığı ülkelerde, ABD'nin bölgesel çıkarlarını koruma amacı güderek muhalif gruplara verdiği destek, bu stratejinin somut örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. ABD'nin vekalet savaşlarına olan bu bağlılığı, global politika arenasında halen etkili bir rol oynamaktadır ve bu durum, Amerika'nın dış politika yönünün gelecekte nasıl şekilleneceği konusunda belirleyici bir faktör olmaya devam etmektedir. Bu durum, ülkenin stratejik kararlarının ve uluslararası ilişkilerdeki pozisyonunun anlaşılması açısından önemlidir.

3.1. ABD Dış Politikası

1947 ile 1989 yılları arasında, Batı ve Sovyetler Birliği arasındaki gerilimle şekillenen ve "Soğuk Savaş" olarak adlandırılan dönem, dünya siyasi dengelerini önemli ölçüde değiştirdi. Bu dönemin temel karakteristiği "çift kutupluluk" idi. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan olaylar, SSCB ve ABD'yi diğer ülke ve güçlerden üstün kılan süpergüçler haline getirdi. İtalya, Almanya ve Japonya'nın savaşta yenilgileri ve İngiltere ile Fransa'nın ekonomik olarak zayıflaması bu durumu pekiştirdi. Yaklaşık 42 yıl süren bu rekabet sürecinde ABD, NATO'yu kurarak askeri bir ittifak oluşturdu, buna karşılık SSCB de Varşova Paktı'nı hayata geçirdi. (İnaç & Yazıcı, 2021, s. 31) NATO, kurulduğu günden itibaren ABD dış politikasının en önemli unsurlarından birisi oldu.

Altında ABD Başkanı Harry Truman'ın liderliği olan Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (NATO), 4 Nisan 1949'da Washington Antlaşması ile kuruldu. NATO, hem Batı Avrupa'nın güvenliğini temin etme hem de ABD için ön savunma hattı olarak görev yapma rollerini üstlenmiştir. Doğu ve Batı blokları arasındaki yaklaşık 45 yıllık süreçte NATO, kilit bir rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Batı ittifakının güvenliğini artırma, ortak hareket etme bilincini kuvvetlendirme ve hem uluslararası hem de iç sorunları çözme konusunda etkili olmuş, kurulduğu günden bu yana önemli bir dönüşüm geçirmiştir. (Tokatlı, 2022, s. 387) Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, NATO'nun rolleri ve stratejileri gözden geçirilerek, ittifakın genişletilmesi ve çağdaştırılması gibi yeni amaçlar belirlenmiştir. NATO'nun bu evrimi, uluslararası arenada değişen şartlara adaptasyonunu ve yeni güvenlik tehditlerine karşı mücadele yeteneğini ortaya koymaktadır. 21. yüzyılın başlarında, NATO, terörizmle savaş ve siber güvenlik gibi yeni güvenlik meselelerine öncelik vererek bunları gündeminin en önemli konuları arasına almıştır.

Soğuk Savaş döneminde, NATO'nun varlığı, kendi başlarına kendilerini koruyamayacak Avrupa devletlerine güvenlik sağlamıştır. Bu dönemde, NATO denildiğinde genellikle ilk akla gelen ABD olmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak, NATO'da kararların oybirliği ile alınmasına rağmen, genellikle ABD'nin politikaları ve talepleri NATO'nun yetkili organlarında ortak kararlar olarak kabul edilmiş ve NATO politikalarının büyük oranda ABD politikalarıyla uyumlu hale getirildiği görülmüştür. (Kısa, 2023, s. 163)

NATO'nun askeri bütçesi, 1990'da 14 Avrupa üyesiyle 314 milyar dolar iken, 2015'te 26 Avrupa üyesiyle 227 milyar dolara düşmüştür. Bu süreçte, NATO'nun Avrupa üye sayısı neredeyse iki katına çıkmış, ancak askeri harcamalar azalmıştır. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'ne göre, 2008-2015 arasında Almanya'nın savunma bütçesi %4,3, İngiltere'ninki %9,1 ve İtalya'ninki %21 oranında azalmıştır. Bu azalma, NATO içinde dengesiz bir yük paylaşımına yol açarak ABD'nin ittifaktaki rolünü güçlendirmiştir. 1995'te ABD'nin savunma harcamaları NATO toplamının %59'unu oluştururken, bu oran 2015'te yaklaşık %70'e yükselmiştir. (Önder, 2022, s. 696) NATO'nun, ABD dış politikasında nasıl bir öneme sahip olduğunu anlamak, ayırdığı devasa bütçeler göz önüne alındığında daha net şekilde görülmektedir.

ABD, gerçekleştirdiği savunma harcamasını diğer NATO müttefiki ülkelere de yapılmasını istemektedir. 2014'teki Galler Zirvesi'nde, NATO üyelerinin savunma

harcamalarını Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya oranla %2'ye çıkarmaları hedefi sonuç bildirgesine dahil edilmiştir. Bu kararlar, 2024 yılına kadar, ittifak üyesi ülkelerin askeri harcamalarını GSYİH'nin %2'sine çıkarmaları, %2'nin üzerinde harcama yapan ülkelerin ise bu seviyeyi korumaları beklenmektedir. Ayrıca, Galler Zirvesi'nde, savunma harcamalarının %20'sinin ekipman alımına ayrılması gibi bir hedef de belirlenmiştir. (Önder, 2022, s. 696) Günümüzde, NATO'nun 31 üyesinden sadece 11'i belirlenen %2 GSYİH askeri harcama hedefine ulaşmış durumda. On yıl öncesine kıyasla bu bir artış; zira o zaman bu hedefi sadece ABD, İngiltere ve Yunanistan karşılayabiliyordu. Şu anda hedefi tutturan 11 ülkeden 5'i, Rusya'nın doğrudan tehdidi altındaki Polonya, Estonya, Litvanya, Romanya ve Letonya. Ayrıca, Finlandiya, Macaristan ve Slovakya da bu kriteri yerine getiren ülkeler arasında bulunmaktadır. (Euronews, 2024)

11 Eylül 2001'deki ABD'deki terör saldırıları, NATO için önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu saldırılar sonrasında, NATO üyeleri, ABD ile dayanışmalarını göstermek amacıyla, 12 Eylül 2001 tarihinde, İttifak tarihinde ilk kez Washington Antlaşması'nın 5. Maddesini aktive etmiştir. Bu madde, tüm üyelerin oy birliğiyle alınan kararlar ile işletilmiş ve bir müttefike yapılan saldırının, tüm ittifak üyelerine yapılmış sayılacağını belirtmiştir. Bu, NATO'nun kolektif savunma ilkesini uygulamaya koyduğu tarihi bir an olmuştur. (MFA, 2024, s. 3) 11 Eylül saldırılarının ardından ABD dış politikası bambaşka bir şekilde bürünmeye başlamıştır. ABD maruz kaldığı saldırılar sonrasında, dış politikasında agresif ve saldırgan bir tutuma geçiş yapmıştır. ABD dış politikasının en öncelikli konusu terörizmle mücadele haline gelmiştir.

Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan terörist saldırılar, insanlık tarihinin en büyük terör eylemlerinden biri olarak kabul edilir ve bu olaylar sadece ABD'yi değil, tüm uluslararası topluluğu derinden etkilemiştir. Bu olaylar, terörizmin küresel bir tehdit olarak algılanmasını güçlendirmiş ve dünya genelinde terörle mücadele stratejilerinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. ABD Başkanı Bush, 1 Temmuz 2002'de yaptığı konuşmada, güvenlik anlayışının Soğuk Savaş Dönemi'nden farklılaştığını vurgulamıştır. Bu konuşmada, tüm tehditlerin tam olarak oluşmasını beklemeden harekete geçilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında, uluslararası güvenlik politikalarında proaktif ve önleyici yaklaşımların benimsenmesi gerekliliğini işaret eden bir açıklama olarak kabul

edilmiştir. (Derman & Haya, 2014, s. 7) Bush'un bu sözleri, uluslararası toplumda terörle mücadelede daha aktif ve hızlı hareket etme ihtiyacının altını çizmiştir.

ABD'nin Afganistan işgali, 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından, Ekim 2001'de Taliban rejimini devirmek ve terörizmle mücadele etmek amacıyla başladı. Hızlı bir şekilde Taliban'ı iktidardan indiren bu operasyon, daha sonra Afganistan'da uzun süreli bir istikrar ve demokratik yapılanma sürecine dönüştü. Bu süreç, ABD ve NATO kuvvetlerinin Taliban ve diğer terörist gruplarla yıllarca süren mücadelesini içerdi. Bu müdahale, global terörizmle savaşta kritik bir hamle olarak görülürken, karmaşık ve uzun süren bir çatışmaya neden olması sebebiyle de eleştirilmiştir.

Ekim 2021'de başlayan Afganistan'ın işgali süreci, ABD için ciddi bir maliyet haline gelmiştir. 2017 yılında Başkan Trump döneminde ABD ile Taliban arasında barış görüşmeleri başlamıştır. Şubat 2020'ye gelindiğinde iki taraf arasında imzalanan anlaşmayla geri çekilme konusunda mutabık kalınmıştır. 30 Ağustos 2021 tarihinde, ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı Orgeneral Kenneth McKenzie, ABD askeri güçlerinin Afganistan'dan tamamen çekildiğini duyurdu. Bu açıklama, 2001'de başlayan ve yaklaşık 20 yıl süren ABD'nin Afganistan müdahalesinin sona erdiğini işaret etmiştir. (Aparı, ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl , 2021) ABD'nin bu çekilmesi, ülkede Taliban'ın yeniden güç kazanması ve Afgan hükümetinin düşüşü ile sonuçlanmış, uluslararası alanda ve Afganistan'da önemli politik ve güvenlik sonuçları doğurmuştur.

Afganistan'ın işgalinin ardından ABD'nin Irak'ı suçlaması, daha geniş bir savaşın başlangıcı olarak görülmüştür. Afganistan'daki müdahalenin yanı sıra ABD, terörizmi desteklediği düşünülen diğer ülkelere de askeri müdahalede bulunmuştur. Bu süreçte, ABD'nin tüm dikkatini Irak'a çevirdiği gözlemlenmiştir. ABD'nin Irak'a müdahalesinin arkasında birçok neden bulunmaktadır. Bunlardan biri, Irak'ın Birleşmiş Milletler Silah Denetleme Kurulu ile yaşadığı sorunlar ve Irak yönetiminin kitle imha silahlarına sahip olduğu iddialarıdır. Diğer önemli bir neden ise, ABD liderliğindeki uluslararası güçlerin Irak'a demokrasi getirme hedefidir. (Çelik A. , 2019, s. 3) Bu gerekçelerle ABD, 2003 yılında Irak'a askeri müdahalede bulunmuştur.

Bu müdahalelerin ardında ABD dış politikası için son derece önemli olan Bush Doktrini yatmaktadır. Bush Doktrini, ABD'nin yeni güvenlik stratejisini belirleyen ve dört temel konuya odaklanan bir yaklaşımdır. Bu temalar şunlardır: kitle imha silahlarına sahip teröristlerle mücadele, ABD'nin askeri kapasitesi ve gücüne eşdeğer

bir gücün başka bir ülke tarafından elde edilmesinin engellenmesi, çok taraflı işbirliğine olumlu yaklaşım sergilenmesine rağmen, ABD'nin ulusal çıkarları gerektirdiğinde tek taraflı hareket edilmesi ve özellikle Müslüman ve Orta Doğu ülkelerine demokrasinin yayılmasının teşvik edilmesi. Bush Doktrini'nin en önemli unsuru, "en iyi savunma saldırıdır" ilkesidir. Bu, ABD'nin ulusal güvenliği için tehdit oluşturabilecek unsurlara karşı proaktif ve önleyici bir yaklaşım alınmasını ifade eder. (Çimen, 2007, s. 52) Bu doktrin, özellikle 11 Eylül sonrasında ABD'nin uluslararası politikalarında ve askeri müdahalelerinde belirleyici bir rol oynamıştır.

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Başkan G.W. Bush döneminde, ABD'nin İslam dünyasına karşı bir fobi geliştirdiği görülmüştür. 2006'da yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, ABD'nin militan İslami radikalizmle mücadele ettiği açıkça belirtilmiştir. (The White House, 2016, s. 36) Bu durum, resmi bir belgede dolaylı yoldan İslam'ın ABD için bir tehdit olarak görülmesine yol açmış ve ABD ile İslam dünyası arasında gerginlik yaratmıştır. (Nikolaenko, 2019, s. 24) İslamafobi başta ABD olmak üzere batılı ülkelerde ciddi bir yükselişe geçmiştir.

Başkan Obama döneminde, ABD dış politikası Bush döneminde zirve yapan İslam karşıtlığını yumuşatmaya başlamıştır. Obama, 2009 yılında Kahire'de yaptığı konuşmada açık şekilde “..Amerika'nın İslam'la savaşta olmadığını ve asla savaşmayacağını” dile getirmiştir. (The White House, 2009) Başkan Obama, ABD'nin İslam dünyasına yönelik tutumunda önemli bir değişikliğin sinyallerini verdi. Kur'an'dan alıntılar yaparak İslam'ın ABD'nin bir parçası olduğunu, yanlışları kabul edip düzeltme yoluna gideceğini ve İslam dünyasıyla diyalog kurup ortak bir zemin arayışında olduğunu belirtti. Obama'nın bu retorik değişikliğine rağmen, gerçek politikada bazı sabit noktalar kalmıştı: Afganistan ve Pakistan'da terörizmle mücadeleyi güçlendirmek, İsrail'e bazı ödünler verilse de ayrıcalıklı tutum sergilemek, İran'ın ABD liderliğine olan direncini kırmak. Obama, Bush'tan farklı olarak bu hedeflere ulaşmak için diplomasi gibi yumuşak güç yöntemlerini tercih ettiğini gösteriyordu. (Nikolaenko, 2019, s. 28)

2011 yılında ortaya çıkan Arap Baharı, Obama'nın başkanlığı dönemine denk gelmiştir. Başlangıçta, ABD hükümeti bu olayları, demokratikleşme ve insan haklarına yönelik halk hareketleri olarak destekledi ve bölgedeki otoriter rejimlere karşı halkın taleplerine saygı gösterilmesi çağrısında bulundu. Ancak, zamanla, bu hareketlerin getirdiği istikrarsızlık ve belirsizlik, özellikle Mısır, Libya ve Suriye'deki

durumların karmaşıklaşmasıyla ABD'nin dış politikasında daha temkinli bir yaklaşıma yol açtı. Libya'da, Obama yönetimi NATO liderliğindeki askeri müdahaleye destek verdi, ancak Suriye'deki iç savaşta doğrudan askeri müdahalede bulunmaktan kaçındı. Arap Baharı'nın ilerlemesi, ABD'nin bölgedeki politikasında zorluklara ve yeni dengeler arayışına neden oldu.

Arap Baharı süreciyle neticesinde Libya yönetiminin, protestoculara karşı silahlı müdahalede bulunması ve bu süreçte temel insan hakları ile insancıl hukuk kurallarını ihlal etmesi, uluslararası camianın dikkatini çekti ve olayların uluslararası medyada geniş yer bulması, Libya sorununun uluslararası bir mesele haline gelmesine yol açtı. Libya'daki durumu dönüm noktasına taşıyan önemli bir gelişme, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 26 Şubat 2011 tarihinde aldığı 1970 sayılı karar oldu. (Şentuna, 2019, s. 226)

BM Güvenlik Konseyi'nin 1970 sayılı kararı sonrasında, Kaddafi yönetiminin karara uymadığı, toplu tutuklamalar ve keyfi ölüm cezaları gibi insan hakları ihlalleri gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Libya'daki sivillerin korunması amacıyla BM üyesi devletlere, bireysel veya bölgesel örgütler ve düzenlemeler çerçevesinde hareket ederek gerekli tüm önlemleri alma yetkisi verilmiştir. Bu kararın ardından, 19 Mart 2011'de Fransa öncülüğünde bir koalisyon gücü Libya'ya müdahaleye başlamıştır. Bu operasyon 31 Mart 2011'de NATO komutası altında "Operation Unified Protector" adı altında devam etmiştir. NATO'nun bu harekâtı sonrası 22 Ağustos'ta Libya'lı muhaliflerin başkent Trablus'u ele geçirmeleri sağlanmıştır. Operasyon, 31 Ekim 2011 tarihinde sonlandırılmıştır. (Şentuna, 2019, s. 228) NATO dendiğinde ilk akla gelen devlet olan ABD, bu süreçte Obama'nın başkanlığında Libya operasyonuna dahil olmuştur.

Obama'dan sonra göreve iş adamı kimliği ile öne çıkan Donald Trump gelmiştir. Başkan Trump, Amerikan yurttaşlarının çıkarlarını Amerikan dış politikasında önceliklendirmenin uzun süredir eksik bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Hatta Trump, diğer ülkelerin Amerika hakkındaki düşüncelerine çok fazla önem vermediğini de belirtmiştir. "Önce Amerika" (America First) dış politikası çerçevesinde, vatandaşların çıkarlarını ön planda tutma ve ulusun egemenlik haklarını koruma yaklaşımını benimsemiştir. Bu yaklaşım, ABD'nin daha çok iç meselelere odaklanması ve uluslararası alanda ABD hakkında oluşan görüş ve pozisyonlara daha az önem vermesi şeklinde bir değişikliği işaret etmiştir. (Oğuz G. , 2022, s. 983)

Donald Trump'ın dış politika yaklaşımında dört ana hedef belirtilmiştir. İlki, Amerikan halkını, anavatanını ve yaşam tarzını koruma üzerine odaklanmaktadır. İkinci hedef, Amerika'nın refahını artırmak için ticaret dengesizliklerini gidermeye yönelik adil ve karşılıklı ticaret ilişkilerini geliştirmektir. Üçüncüsü, güçlü bir duruş sergileyerek barışı koruma amacını taşır ve bu bağlamda, ordunun yeniden yapılandırılmasının yanı sıra müttefiklerden ortak tehditlere karşı daha adil bir sorumluluk paylaşımı beklentisi içerir. Son olarak, dördüncü hedef Amerikan etkisinin artırılmasıdır. Bu hedef doğrultusunda, çok taraflı organizasyonlarda Amerikan çıkarlarını ve ilkelerini korumak adına mücadele edilmesi ve liderlik edilmesi öngörülmektedir. (Oğuz G. , 2022, s. 983) Bu hedefler, Trump'ın "Önce Amerika" politikasının temelini oluşturmaktadır.

Örneğin Trump dönemi ABD dış politikasının Afganistan'a yaklaşımı ele alınabilir. Donald Trump, Taliban'ı Kabil hükümeti ile barış görüşmelerine yönlendirmek amacıyla Afganistan'a Amerikan askeri desteği sağlama çağrısında bulunmuştu. Trump, Amerika Birleşik Devletleri'nin artık demokrasi inşası amacıyla uzak ülkelerde askeri güç kullanmayacağını ve diğer ülkeleri ABD modeline göre yeniden yapılandırmayı hedeflemeyeceğini belirtmişti. Bu açıklama, Amerikan dış politikasında bir değişim anlamına geliyordu. Bu strateji değişikliği, ABD'nin uluslararası müdahalelerine ve dış politikasına dair yeni bir yaklaşımı temsil ediyordu. 29 Şubat 2020'de, ABD ve Taliban arasında önemli bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, Afganistan'daki ABD askeri varlığının önemli ölçüde azaltılmasını ve Taliban'ın ülkeyi terörist faaliyetler için kullanmama konusunda garantiler vermesini içeriyordu. Barış anlaşması kapsamında, Afganistan'dan ABD birliklerinin çekilmesi için 1 Mayıs 2021 tarihi belirlendi. Bu, ABD'nin Afganistan'daki uzun süreli varlığının sona ermesine doğru atılan önemli bir adımdı ve bölgede yeni bir dönemin başlangıcını simgeliyordu. 30 Ağustos 2021'de ABD Merkez Kuvvetler (CENTCOM) Komutanı Orgeneral Kenneth McKenzie, ABD'nin Afganistan'daki askeri güçlerinin çekilme sürecinin tamamlandığını duyurdu. Bu açıklama, ABD'nin yirmi yıl süren Afganistan müdahalesinin sona erdiğini ortaya koydu. (Aparı, 2021) ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, Trump döneminin en önemli olaylarından birisi olarak tarihe geçti. Zira 20 yıllık bir askeri operasyon Trump'ın başkanlığı döneminde sona erdirildi.

Trump, ABD askerlerinin Suriye'den de çekileceğini dile getirmiştir. Trump, Twitter hesabından "Başkan olduğumda IŞİD'le dolu, karmaşa halindeki Suriye'de

yaptıklarımı bir başkası yapmış olsaydı milli kahraman olurdu. IŞİD'in çoğu gitti, askerlerimizi yavaş yavaş ülkemize geri gönderiyoruz, aynı zamanda IŞİD kalıntılarıyla da savaşıyoruz" açıklamasında bulunmuştur. (Trump, 2018) Lakin ABD'nin vekil aktörü olarak kullandığı PYD/YPG'nin, ABD ordusunun çekilmesi sonrası ciddi bir zayıflama yaşayacağı ve bölgedeki etkinliğini yitireceği eleştirileri sonrasında bu geri çekilme tamamlanamamıştır. Ayrıca Trump'ın talimatı sonrasında İran'ın Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kudüs Gücü komutanı olan Kasım Süleymani'nin öldürülüşü ABD ile İran arasında ciddi bir başka gerginliği oluşturmuştur.

Joe Biden'in başkanlık koltuğuna oturmasıyla beraber, ABD'nin uluslararası sahnede karşı karşıya kaldığı meydan okumalar ve çatışmalar, Trump döneminin sonrasında yeni bir boyut kazanmıştır. Biden dönemi, özellikle Çin'in Tayvan'a karşı giderek artan baskısı ve agresif tutumu ile karakterize edilmiştir, bu durum bölgesel gerilimi tırmandırılmış ve Tayvan Boğazı'nda stratejik dengeleri sarsmıştır. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ve bu ülkenin stratejik bölgelerini işgal etmesi, global güvenlik düzenini sarsan başka bir gelişme olmuştur. Özellikle Luhansk, Donetsk, Herzon ve Zaporijya gibi kritik bölgelerin Rus kontrolüne geçmesi, bu bölgedeki güç dengelerini yeniden şekillendirmiştir.

Ekim 2023'te patlak veren İsrail-Hamas çatışması, Orta Doğu'da zaten hassas bir denge üzerinde yükselen tansiyonu daha da körüklemiş ve ABD'nin dış politikasında kritik bir müdahale anını belirlemiştir. Bu çatışma, Biden yönetiminin İsrail'e olan desteğinin ve bölgedeki ABD etkisinin altını çizmiştir. Biden'ın İsrail'e yaptığı destek ziyareti ve Akdeniz'e konuşlandırılan ABD savaş gemileri, ABD'nin müttefiklerine olan bağlılığını ve bölgede aktif bir rol oynama kararlılığını gösteren açık sinyallerdir.

Rusya-Ukrayna savaşı, NATO üyesi ülkeler arasında, uluslararası güvenliği ve Avrupa'nın geleceğini tehdit eden ortak bir tehdide karşı birliktelik ve dayanışmanın yeniden tesis edilmesine yol açtı. Bu durum, Atlantik İttifakı'nın amaç ve ilkelerini yeniden pekiştirdi ve üye ülkelerin savunma kapasitelerini artırma yönünde atılan adımlarla birleştiğinde, ittifakın kolektif savunma anlayışını güçlendirdi.

Öte yandan, İsrail-Hamas çatışması, ABD'nin Orta Doğu politikasındaki temel unsurlarını ve bölgedeki etkisini bir kez daha önemli bir mesele haline getirdi. Bu çatışma, ABD'nin İsrail ile olan yakın ittifakını derinlemesine değerlendirmesine sebep oldu.

Tayvan sorununun öne çıkmasıyla beraber, Çin'in bölgesel ve küresel alandaki yükselişi, ABD'nin dış politika gündeminde daha belirgin bir yer tutmaya başladı. Bu durum, ABD'nin hem bölgedeki geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerini güçlendirme hem de yeni ortaklıklar kurma çabasının altını çizdi.

3.2. ABD'nin Vekalet Savaşı Stratejisi

ABD, bir süper güç olarak hem ekonomik hem siyasi hem de askeri alanda tüm dünyada kendi hakimiyetini pekiştireceği politikalar üretmiştir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel bir lider olarak konumunu güçlendirme çabalarının bir yansımasıdır. Ekonomik alanda, serbest piyasa ilkelerini ve ticaret anlaşmalarını destekleyerek küresel ticarete önemli bir aktör olmuştur. Siyasi alanda, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri yayma amacı gütmüş, müttefik ilişkilerini derinleştirmiş ve uluslararası kuruluşlarda etkili bir rol oynayarak dünya çapında siyasi etkisini genişletmiştir. Askeri alanda ise, kendi ulusal güvenliğini koruma ve müttefiklerini destekleme adına geniş bir askeri varlık sergilemiş, çeşitli bölgelerde üsler kurarak ve teknolojik üstünlüğünü koruyarak askeri gücünü sürdürmüştür.

ABD'nin 21. yüzyıl savaş stratejisi, vekalet savaşlarının öne çıktığı bir konsept üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşım, ikinci bölümde detaylıca açıklandığı gibi doğrudan askeri müdahale yerine yerel veya bölgesel güçleri desteklemeye dayanmaktadır. ABD, bu stratejiyle genellikle askeri eğitim, istihbarat paylaşımı ve finansal destek gibi yollarla müttefiklerini veya uygun gördüğü grupları güçlendirmektedir. Böylelikle, ABD kendi askerlerinin riskini ve maliyetini azaltmayı hedeflerken, bölgesel çıkarlarını ve uluslararası düzende istikrarı koruma amaçlarını sürdürmektedir. Bu tür bir strateji aynı zamanda gizliliği, esnekliği ve politik riskleri azaltmayı hedeflerken, ABD'nin küresel etki alanını genişletme ve rakip devletlere karşı pozisyonunu güçlendirme çabalarının da bir parçasıdır.

ABD, birçok kez vekalet savaşları konsepti ile dolaylı yoldan savaşlara müdahil olmuştur. Bunun bir örneğini 1980'lerde Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgal edilmesi sırasında görmek mümkündür. ABD, Sovyet işgali sırasında Afganistan'daki mücahitleri bir vekil aktör olarak kullanmıştır.

Regan Doktrini olarak anılan, anti-komünistlerin desteklenmesini içeren ABD dış politikası, kendisini Afganistan-Sovyetler savaşı sırasında kendini göstermiştir. Dönemin ABD Başkanı Reagan "Tüm demokratik müttefiklerimizin yanında durmalıyız. Ve Afganistan'dan Nikaragua'ya kadar, her kıtada, Sovyet destekli saldırganlığa karşı koyup, doğuştan sahip olduğumuz hakları güvence altına almak için hayatlarımızı riske atanlarla olan inancımızı kırmamalıyız." demiştir. (U.S. Department of State)

ABD'nin hem kendi çıkarlarını hem de müttefiklerinin çıkarlarını Sovyet müdahalesine karşı koruma taahhüdünün inandırıcılığını yeniden inşa etmesi gerekiyordu. Ayrıca, Sovyet baskısına direnmeye istekli olan veya Sovyet politikasının özel hedefleri olan Üçüncü Dünya devletlerine etkili bir şekilde destek sağlamalıydı. Bu amaca yönelik olarak Reagan yönetimi, Sovyet etkisini sınırlamak için vekalet savaşları desteklemeye büyük oranda enerji harcadı. Reagan Doktrininin uygulanmasının daha belirgin örnekleri arasında, Afganistan'ın Sovyet işgaline son vermelerine yardımcı olacak şekilde Afgan mücahitlere sağladığı destek yer almaktadır. (U.S. Department of State)

Aynı tarihlerde Vietnam savaşının etkilerinin devam ettiği göz önüne alındığında, ABD içerisinde bir güvensizlik ve tepki olduğu hatırdta bulundurulmalıdır. (Han, 2011, s. 60) Vietnam Savaşında ABD, 58 binin üzerinde askerini kaybetmiş ve bu durum ABD içerisinde çok ciddi tartışmalara neden olmuştur. (Tan, 2019) Bu nedenle ABD'nin kendi askeri kapasitesi ile birlikte gerçekleştirmesi, yeni bir skandala neden olabilecekti. ABD'nin bir vekil aktörü destekleyerek Sovyetleri yıpratması ve Sovyet çıkarlarının önünü kesmesi önemli bir stratejik adım olmuştur.

1985 yılında alınan 166 sayılı Ulusal Güvenlik Kararı ile Afgan isyancılara yapılan yardımın miktarı artırılmıştır. 1987'ye kadar bu destek, yıllık 700 milyon dolarlık askeri yardıma ulaşmıştır. ABD'nin 1980'ler boyunca Afgan direnişçilere sağladığı gizli destek toplamda 3 milyar doları aşmıştır. Bu durum, tarihte Sovyetler Birliği'nin Kuzey Vietnamlılara verdiği desteğe benzer bir şekilde, ABD'nin de Afgan mücahitlerini desteklemesine paralellik göstermektedir. (Safi, 2021, s. 66) Vekalet savaşları 21. Yüzyılda sıklıkla gündeme gelse de, daha önceki yıllarda da devletler tarafından kullanılmıştır.

Aynı dönemde Afgan mücahitlerin desteklenmesi konusunda ABD, Pakistan üzerinden bir strateji geliştirmiştir. Nitekim ABD'nin Afgan mücahitlere

gerçekleştirdiği yardımlar Pakistan'ın sahip olduğu coğrafi avantajları üzerinden gerçekleşmiştir. Pakistan da bu savaşta ABD'nin bir vekil aktörü konumuna gelmiş ve ABD ile olan ilişkilerini de bu yönde dizayn etmiştir. Ayrıca bu dönemde hayata geçirilen 'Yeşil Kuşak' projesi ile komünizme karşı İslam'ın bir kalkan olabileceği fikri, hem Asya'nın içlerinde hem de İslam dünyasındaki ülkelerde Sovyetlere karşı bakışı olumsuz kılmaya çalışmıştır. (Safi, 2021, s. 66)

ABD, günümüzde çeşitli coğrafyalarda vekil aktörleri kullanarak dolaylı müdahale stratejilerini sürdürmektedir. Bu yaklaşım, çatışma bölgelerinde doğrudan müdahale yerine bölgesel güçleri veya grupları destekleyerek kendi çıkarlarını savunmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışmada, ABD'nin Ukrayna'ya sağladığı destek bu ülkenin vekil aktör olarak görülmesine yol açmıştır. Bu tür bir destek genellikle askeri yardım, istihbarat paylaşımı ve ekonomik destek şeklinde olabilir ve ABD'nin bu yaklaşımı, geniş kapsamlı dış politika hedeflerini destekleme ve bölgesel dengeyi kendi lehine etkileme arzusunu yansıtır.

2021 yılında, Rusya'nın Ukrayna sınırında askeri güç topladığı bir dönemde, Nisan ayında Başkan Biden Ukrayna'ya tam desteklerini açıkladı ve ABD'nin güçlü desteğini dile getirdi. O yılın Kasım ayında ise ABD ve Ukrayna arasında Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalandı. Rusya'dan bu anlaşmaya sert tepkiler geldi. Anlaşmanın NATO'ya doğru atılan bir adım olduğunu savunan Rusya, bu durumun kendi güvenliği için kabul edilemez olduğunu belirtti. (Çalışkan, 2022, s. 44) ABD, henüz savaş çıkmadan önce Ukrayna'ya garantiler vermişti.

Joe Biden'ın ABD başkanı olarak göreve başladığı 20 Ocak 2021 tarihinden itibaren, ABD'nin Ukrayna'ya sağladığı askeri yardımın toplamı 44,4 milyar dolar olmuştur. Bu yardımın büyük bir bölümü olan 43,7 milyar doları, Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışmanın başladığı 24 Şubat 2022 tarihinden sonra sağlanmıştır. (Oran, 2023) Ayrıca ABD, diğer NATO üyesi ülkelere de Ukrayna'ya ciddi anlamda bir desteğin aktarılması için diplomatik baskılarda bulunmuştur.

ABD, vekalet savaşı stratejisinde yalnızca devlet aktörlerini kullanmamıştır. Günümüzde adından sıklıkla söz ettiren özel askeri şirketler de vekil aktör olarak kullanılmada oldukça popülerdir. Özellikle modern çatışma ortamlarında, özel askeri şirketlerin rolü artmıştır; bu şirketler askeri danışmanlık, güvenlik, eğitim ve operasyonel destek gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Devletlerin çatışmalarda doğrudan yer almak istememeleri durumunda bu şirketler, gizlilik sağlama ve

uluslararası tepkileri minimize etme avantajlarıyla tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra, bu şirketler modern savaş alanının karmaşık doğasına ve asimetrik savaş stratejilerine uyum sağlama yetenekleri ile de dikkat çekmektedir. Özel askeri şirketlerin kullanımı, çatışma yönetiminde yeni bir boyut kazandırmış ve uluslararası hukuk ile savaş hukuku alanlarında yeni tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Örneğin Rusya ile Wagner arasındaki ilişki son dönemlerde adından oldukça söz ettirmiş bir devlet-özel askeri şirket ilişkisini ortaya koymuştur. Wagner, Rusya çıkarları doğrultusunda hareket eden özel askeri şirket iken, bir anda Moskova yönetimi ile ters düşmüş ve ciddi bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz, Wagner'in, Rusya'nın yerine Ukrayna'ya karşı savaştığı sırada çıkmıştır. (Anadolu Ajansı, 2023)

ABD, özel askeri şirketlerin kurulduğu ve bu şirketlerle yoğun ilişkiler geliştirildiği bir ülke olarak öne çıkıyor. Bu şirketlerin çoğu, büyük enerji ve savunma sanayi şirketlerinin alt kuruluşları olarak faaliyet gösteriyor ve ordu birliklerinin giremediği veya girmesinin sınırlı olduğu alanlara daha rahat erişebiliyorlar. Örneğin, ABD ordusunun faaliyetlerinin kısıtlandığı Balkanlar ve Kolombiya gibi bölgelerde, Pentagon bu şirketlerle anlaşmalar yaparak onları kendi stratejik amaçları doğrultusunda etkin bir şekilde kullanabilmektedir. (Zabcı, 2013, s. 5) Bu durum devasa bir bütçeye sahip ve talebin yüksek olduğu yeni bir savaş endüstrisinin gelişmesini sağlamıştır.

ABD de Rusya gibi özel askeri şirketleri vekalet savaş konseptinde kullanmaktadır. Blackwater, Washington yönetiminin güvenlik hizmetleri için başvurduğu şirketlerden biri olarak öne çıkmıştır. Bu şirket, ABD Dışişleri Bakanlığı çalışanlarını, 2004 yılında Irak'taki çatışma bölgelerinde koruma göreviyle ABD hükümeti tarafından görevlendirilmiştir. Eski ABD Başkanı Donald Trump'ın, Blackwater şirketinin 4 eski çalışanını affetme kararı geçmişte büyük tartışmalara yol açtı. Bu kişiler, 2007'de Bağdat'taki Nisur Meydanı'nda 17 sivilin öldürülmesine karışmıştı. Trump'ın görev süresinin sonlarına doğru aldığı bu karar, dünya genelinde geniş çapta eleştirilere neden oldu. Ardından 2019'da şirketin sahibi Erik Prince, Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro'yu devirmek için Donald Trump yönetimine 5 bin özel askerden oluşacak bir orduyu konuşlandırma teklifinde bulundu; ancak iddialara göre Trump, bu önerilen eylemi gerçekleştirmek istemedi. (TRT Haber, 2021) ABD'nin geçmişi kirlili bir özel askeri şirket ile olan yakın ilişkisi, uluslararası alanda da tartışmalara

neden olmuştur. Nitekim BlackWater bu geçmişinden kurtulmak için adını değiştirmiş ve Academia yapmıştır.

ABD'nin vekil aktör olarak kullandığı bir diğer özel askeri şirket de DynCorp International olmuştur. DynCorp International, NATO'nun Bosna'ya müdahalesi sonrasında 1995 yılında polis eğitimi görevini üstlenmiştir. 2001'de, şirketin çalışanlarının genç kızların ticaretine karıştığı cinsel kölelik skandalıyla suçlandığı ortaya çıkmıştır. DynCorp, buna rağmen ABD hükümetiyle Irak ve Afganistan'da iş birliği yapmaya devam etmiştir. (İlbaş, 2023, s. 561)

3.3. ABD'nin Orta Doğu Politikası

Süper güç olarak ifade edilen devletler, kendi coğrafyaları dışındaki bölgelerle de yakından ilgilenmişlerdir. Bu süper güç olarak adlandırılan devletler, kendi çıkarları doğrultusunda okyanus ötesi coğrafyalarda, birçok ülkede farklı stratejiler oluşturmuşlardır. Temel amaç, süper güç devletlerinin çıkarının maksimizasyonudur.

ABD, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu sisteminden 'tek süper güç' olarak çıkmayı başarmıştır. ABD'nin rakibi olarak görülen ve Soğuk Savaşın ikinci kutbu olan SSCB ise bu dönemde dağılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönem, ABD'nin hegemon olduğu bir dönemi ifade etmeye başlamıştır.

Orta Doğu coğrafyası, özellikle 20. Yüzyılın başlarından itibaren güç mücadelesinin yaşandığı bir bölgeyi teşkil etmektedir. Bu coğrafya, özellikle petrol sahaları gibi nedenlerden dolayı sürekli büyük güç olarak adlandırılan devletlerin iştahını açmakta ve dikkatini çekmektedir. Soğuk Savaş döneminde de ABD'nin bu bölgeye dair stratejileri olmuştur. Lakin Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni düzende ABD, çok daha geniş bir güç kullanımı ile hareket etmeye başlamıştır. Özellikle ABD'nin 9/11 olarak ifade edilen, 11 Eylül saldırılarına maruz kalması ve sonrasında uyguladığı sert güç stratejisi ile Orta Doğu'daki birçok problem baş göstermeye başlamıştır.

11 Eylül sonrasında yaşananlar, küresel çapta etkilere sebep olmuştur. ABD, sert gücü ile agresif bir dış politika izlemeye başlamıştır. ABD, saldırılardan sorumlu olarak gördüğü Afganistan'ı işgal etmiştir. Afganistan işgali, ABD'yi sakinleştirmemiştir. Nitekim Afganistan işgalini, 2003 yılında Irak işgali seyretmiştir. Irak'ın işgali sonrası, Orta Doğu'da artık hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır. Irak'ın lideri ve aynı zamanda Orta Doğu'nun da en güçlü devlet başkanlarından olan Saddam Hüseyin'in

ABD tarafından ele geçirilmesi ve idam edilmesi sonrasında bölgedeki dengeler değişmeye başlamıştır.

ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında ortaya çıkan en önemli olaylardan birisi de Irak ve yakın coğrafyasında güç boşlukları oluşturmalarıdır. Irak'taki mevcut iktidar ABD tarafından devrilmiş ve günümüzde gelen iktidarlar dahi Irak coğrafyasında tam otorite sağlayamamıştır. Irak'ın içine düştüğü bu durumdan ise devlet dışı silahlı aktörler faydalanmış ve bu coğrafyayı kendi hakimiyetleri altına almaya çalışmışlardır. Bu devlet dışı aktörlerden en öne çıkan iki örgüt ise Suriye'de adından sıklıkla bahsettiğimiz DAESH ve PYD olmuştur.

3.3.1. ABD'nin Bölgeye Girişi

ABD, Orta Doğu'ya çok uzun zamandır ilgi duymaktadır. Yakın tarihe bakıldığında, özellikle baba Bush ve oğul Bush'un bölgeye dair agresif politikalarının bölgeye girişte çok önemli olduğu görülmektedir. Baba Bush olarak tanınan George H.W. Bush'un başkanlığında ABD, Körfez Savaşı'nı Irak'a karşı başlatmıştır. Bazı yerlerde Çöl Fırtınası Harekâtı olarak da adlandırılan bu savaş, birçok nedene bağlı olarak gerçekleşmiştir.

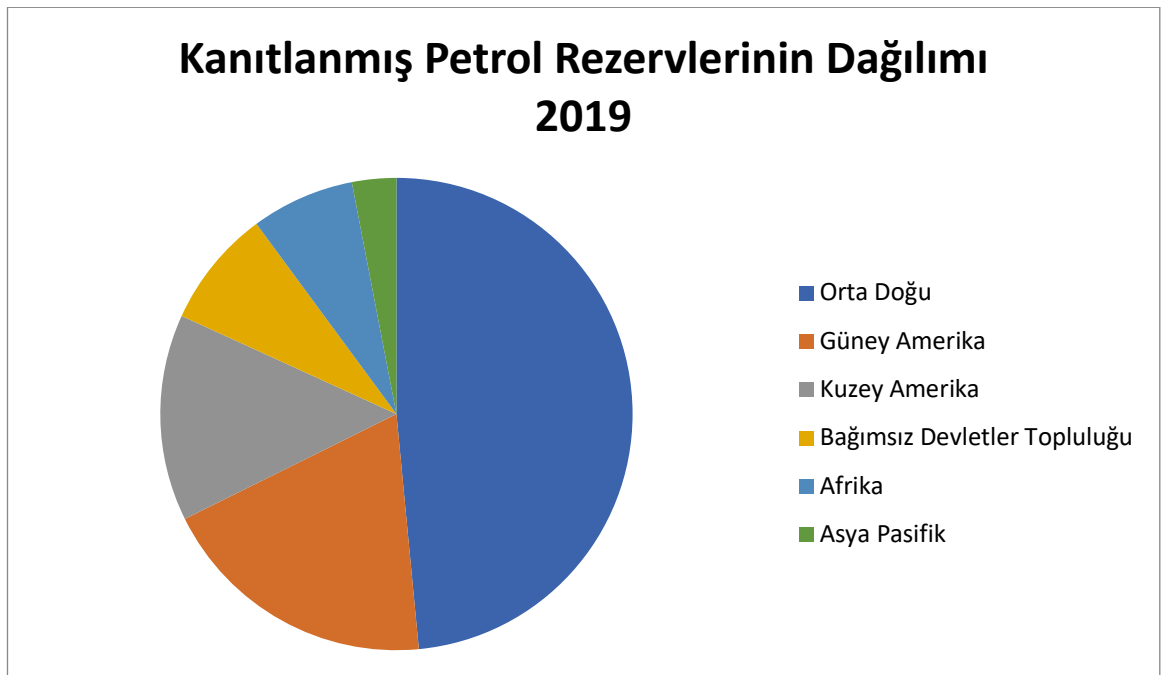
ABD liderliğindeki koalisyon, Birinci Körfez Savaşında Irak'a karşı galibiyet kazanmıştır. ABD, aşağıda ele alacağımız çıkarları doğrultusunda baba Bush önderliğinde Irak ile savaşmış ve galip gelmiştir. ABD, oğul Bush döneminde yani 2003 yılında da Irak'a karşı savaş başlatmıştır. 11 Eylül olaylarının ertesinde gerçekleştirilen bu savaş, baba Bush'un getirdiği yıkımdan çok daha büyük olmuştur. Irak hem siyasi hem ekonomik hem sosyolojik olarak günümüzde bile toparlanamamıştır. Baba Bush'un deviremediği/devirmediği Saddam Hüseyin rejimini Oğul Bush devirmiştir.

Oğul Bush döneminde gerçekleştirilen ABD müdahalesi sonrasında Orta Doğu'daki olaylar daha da büyümüştür. Oluşan güç boşluklarını terör örgütleri doldurmaya başlamıştır. 2011 yılında ortaya çıkacak olan Suriye iç savaşında da Irak'ta alan kazanan ve güçlenen iki devlet dışı silahlı aktörün oldukça büyük rolleri olmuştur.

3.3.2. ABD'nin Bölgesel Çıkarları

ABD, Orta Doğu üzerine birçok politika geliştirmiştir. Zaman zaman müttefiklik adı altında bölge ülkeleri ile yakınlaşmış (Suudi Arabistan gibi) zaman zaman da askeri müdahalelerde bulunmuştur (Irak gibi). ABD'nin Orta Doğu politikasını belirlerken bazı hususlar son derece önem arz etmiştir. Burada karşımıza dört önemli konu çıkmaktadır: ekonomik çıkar olarak petrol faktörü, bölge üzerinde hegemonya kurma arzusu ve güç mücadelesi, İsrail'in güvenliğinin sağlanması, İran ve Şii tehdidi (Kepsutlu, 2020, s. 126)

Dünya üzerinde hakimiyet mücadelelerinin en çok yaşandığı alanlardan birisi de enerji hatlarıdır. Orta Doğu coğrafyası, özellikle petrol bakımından oldukça zengindir. Bu durum Arap devletleri için zenginliğin getirisi gibi görünse de, aynı zamanda büyük devletlerin müdahaleleri için de bir neden oluşturmaktadır. Petrol bulunan bölgeler, dünyadaki birçok mücadelenin gerçekleştiği yerlerdir. Bu bölgelerde sürekli büyük güçlerin mücadeleleri yaşanmaktadır. Çünkü petrol yalnızca endüstriyel kullanım ve enerji olarak değil, aynı zamanda siyasi bir kapasiteye de sahiptir. Petrol hem devletlerin hem şirketlerin hem toplumların hem de bireylerin ihtiyaç duyduğu birçok özelliği içinde barındırmaktadır (Emeklier & Ergül, 2020, s. 73). Dünya üzerinde petrolün sınırlı miktarda olduğu göz önüne alınırsa, verilen mücadele daha net bir şekilde görülmüş olacaktır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019).

Şekil 4.1: Kanıtlanmış Petrol Rezervlerinin Dağılımı 2019

Kaynak: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019

Bu rezerv tablosu incelendiğinde, dünya petrol rezervlerinin yarısına yakınının Orta Doğu coğrafyasında bulunduğu açıkça görülmektedir. Bu zengin rezervler, bölgeyi global enerji politikalarında merkezi bir konuma taşımaktadır. Orta Doğu'daki bu büyük petrol rezervleri, dünya enerji ihtiyacının büyük bir kısmını karşılayabilecek potansiyele sahip olduğundan, global enerji güvenliği ve ekonomisi için stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle, bölge, enerji kaynaklarına erişim ve kontrol sağlamak isteyen büyük güçler için kaçınılmaz bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

Bu enerji hakimiyeti yarışı, Orta Doğu'da siyasi ve askeri müdahalelerin, ittifakların ve çatışmaların temel nedenlerinden biri olmuştur. Enerji kaynaklarının kontrolü, ekonomik ve jeopolitik avantajlar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda ulusal güvenlik politikalarını da şekillendirir.

2020-2025-2030-2035-2040 yıllarında bölge bazında enerji talebine bakıldığında, Orta Doğu'daki enerji sahalarının önemi daha da net görülmektedir. Buna göre; 2025 yılında; Asya Pasifik bölgesinde 139 vpe/g¹, Avrupa ve Avrasya'da 60 vpe/g, Kuzey Amerika'da 57 vpe/g enerji talebi vardır. 2030 yılında; Asya Pasifik bölgesinde 149 vpe/g, Avrupa ve Avrasya'da 60 vpe/g, Kuzey Amerika'da 57 vpe/g enerji talebi olacaktır. 2035 yılında; Asya Pasifik bölgesinde 161 vpe/g, Avrupa ve Avrasya'da 59 vpe/g, Kuzey Amerika'da 57 vpe/g enerji talebi olacaktır. 2040 yılında; Asya Pasifik bölgesinde 172 vpe/g, Avrupa ve Avrasya'da 59 vpe/g, Kuzey Amerika'da 57 vpe/g enerji talebi olacaktır (TürkiyePetrolleri, 2020, s. 8).

Bu durum net bir şekilde göstermektedir ki, dünya üzerinde enerjiye olan ihtiyaç özellikle Asya Pasifik bölgesinde epey artacaktır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Asya Pasifik bölgesinin petrol rezervlerinin oldukça az olması, buradaki büyük güçleri farklı ülkelerin petrol rezervlerine yönlendirecektir. Nitekim ABD, özellikle Orta Doğu'daki petrol sahalarının kontrolü için gerek siyasi gerek ekonomik gerekse de askeri gücünü kullanmaktan çekinmemiştir. Bunun nedenlerinden en önemlisi de ABD'nin ve Batılı ülkelerin petrol ihtiyacının yaklaşık yüzde 65'i gibi büyük bir bölümünün Orta Doğu'dan karşılanması olarak gösterilebilir (Kepsutlu, 2020, s. 126).

Dünyadaki en önde gelen enerji tüketicisi ülkenin ABD olduğu göz önüne alındığında da bu durum net bir şekilde görülmektedir. ABD, ülke içindeki ucuz enerjiye bağlı

---

¹ Varil Petrol Eşdeğeri/Gün

olan ekonomisini sürdürmek için Orta Doğu'da olmak durumundadır (Çona, 2018, s. 113). Bu bölgedeki enerji kaynaklarını kontrol etmek istemesindeki en önemli nedenlerin başında da bu neden gelmektedir.

ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarlarından birisi de bölge üzerinde hegemonya kurma arzusu ve güç mücadelesi içerisinde bulunmasıdır. ABD, Soğuk Savaş sürecinde Orta Doğu ile yakından ilgilenmiş ve rakibi olarak değerlendirilen SSCB'nin bu bölgede hakimiyet kurmasını istememiştir. Günümüzde, Orta Doğu'daki birçok alanda ABD'nin müdahil olduğu görülmektedir. Lakin Rusya da çıkarları doğrultusunda Orta Doğu'da ABD ile rakip şekilde hareket etmektedir. Özellikle Suriye'de, ABD muhaliflerle iş birliği yaparak rejime karşı politikalar geliştirirken; Rusya, Esad rejimini desteklemektedir. Bu durum Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası bağlamında değerlendirilebilmektedir.

Orta Doğu, aynı zamanda oldukça stratejik bir konuma da sahiptir. Suveyş Kanalı, Doğu Akdeniz, Umman Denizi, Yemen Denizi, Kızıldeniz, Basra Körfezi, Afrika, Avrupa ve Asya bağlantısı gibi birçok jeopolitik öneme de sahiptir. Ayrıca Kudüs ve Mekke gibi dini ve tarihsel önemli şehirler de yine bu coğrafyada bulunmaktadır. Bu sayılan özellikler de büyük güçlerin bu coğrafyada etkin olmasına ve birbirleri ile mücadele etmesine neden olmaktadır. ABD'nin bir diğer Orta Doğu politikasını belirleyen konusu ise İsrail'in güvenliğidir. İsrail, Arap devletlerinin tam ortasında kurulmuş bir Yahudi devletidir. Aynı zamanda işgal ettiği topraklarda Müslümanlığın çok önem atfettiği Kudüs de bulunmaktadır. Büyük bir güç olan bir aktörle birlikte hareket etmeyen bir İsrail'in Orta Doğu'da tutunması neredeyse imkansızdır. Bu nedenle ABD ile İsrail arasında büyük bir bağ bulunmaktadır.

ABD'nin İsrail'e yaptığı ekonomik ve askeri yardımlar bu noktada önem taşımaktadır. Bu yardımları gerçekleştirirken aynı zamanda İsrail'i, Arap devletlerinden korumak için siyaset de üretmektedir. ABD'nin İsrail'e bu kadar önem vermesinin arkasında birçok sebep yatmasına karşın İsrail lobisinin ABD siyasetinde oldukça etkili olabilmesi akla gelen ilk seçenektir (Kepsutlu, 2020, s. 139). ABD'nin bölge üzerindeki çıkarları ile ilgili bir diğer önemli husus ise İran ve Şii politikalarıdır. ABD, 11 Eylül olayları sonrasında Afganistan ve Irak'ı işgal etmiştir. Bu işgal öncesinde ABD, İran'ı da bu ülkelerle birlikte değerlendirmiş ve bu ülkelerin hepsine 'şer eksenli' adı vermiştir.

İran'ın Şii politikaları ile ABD'nin bölgedeki politikaları çatışmaktadır. Nitekim ABD, İran'ı çıkarları için tehlikeli bir aktör olarak görmektedir. İran ise ABD'ye karşı sert açıklamaları ile sık sık gündeme gelmektedir. ABD ile İran arasındaki önemli bir konu da İsrail meselesidir. İran, bölgedeki en büyük düşman olarak İsrail'i görmektedir. İsrail ise ABD'nin en hassas olduğu konular arasında yer almaktadır. ABD, İsrail'i koruduğu sürece İran ile Orta Doğu'da her zaman karşı karşıya gelecek politikalar üretecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN VEKİL AKTÖR KULLANIMI VE PYD/YPG

ABD'nin Suriye politikasında vekil aktör kullanımı ve özellikle PYD/YPG ile olan ilişkisi, bölgesel ve küresel güç dengeleri arasında oldukça karmaşık bir pozisyon alır. Bu strateji, Suriye İç Savaşı'nın başladığı andan itibaren sürekli olarak gelişen ve değişen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD, Suriye'de büyük bir askeri varlık buldurmak yerine, vekil güçler aracılığı ile etkisini genişletmeyi ve politik amaçlarına ulaşmayı hedeflemiştir. Bu yöntem, hem finansal yükü hafifletmeyi hem de Amerikan askerlerinin doğrudan çatışmaların içinde yer almasının getirebileceği riskleri minimize etmeyi amaçlar.

Bu politikanın temelinde, PYD/YPG ile yapılan stratejik işbirlikleri yer almaktadır. ABD, IŞİD ile mücadelede bu grupları ana yerel ortak olarak benimsemiş, lojistik destek ve askeri eğitim sağlamıştır. Bu işbirliği, PYD/YPG'nin hem savaş kapasitesini artırmış hem de ABD'nin bölgedeki stratejik hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynamıştır.

ABD, özellikle DAEŞ'le savaşta PYD/YPG'yi başlıca yerel müttefik olarak belirlemiştir. PYD/YPG, Amerikan hava gücünün desteği ve askeri danışmanlık sayesinde DAEŞ'e karşı ciddi zaferler kazanarak Suriye'nin kuzeyindeki geniş alanları kontrolü altına almıştır. ABD'nin PYD/YPG ile kurduğu ilişki, Suriye iç savaşının karmaşık dinamiklerini ve bölge güç dengelerini dikkate almak gerektiren stratejik bir durumu ifade eder. Bu işbirliği, askeri başarılarla yol açarken, aynı zamanda çeşitli politik zorlukları da beraberinde getirmiştir.

4.1. Suriye’de Vekil Aktörlerin Ortaya Çıkışı ve Genel Görünümü

Suriye'nin coğrafyasına bakıldığında birçok devlet ile sınırının olduğu görülmektedir. Suriye ile Türkiye sınırı yaklaşık 877 kilometredir. Aynı şekilde Irak ile Suriye arasındaki sınır 599 kilometredir. Özellikle Türkiye ile Irak'a olan sınır hattı, ileride ele alacağımız konular için önem taşımaktadır. Bunun nedeni, DAEŞ ve PYD/YPG'nin bu Irak ve Türkiye sınırlarını kullanmak istemeleri ve bu iki devlete de terör tehlikesi getirmesidir. Özellikle DAEŞ'in, Irak sınırını kullanarak Suriye'nin içlerine doğru girmesi, Suriye'nin Irak sınırının geniş olması ve kontrol edemeyeceği

bir hale gelmesi ile doğrudan alakadardır. Aynı şekilde PYD/YPG'nin, Suriye'nin kuzeyinde bir kanton bölge oluşturma durumu da Türkiye'ye yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum ileride daha detaylı şekilde ele alınacaktır.

Suriye hakkında değinilmesi gereken genel bilgilerden birisi de ekonomik durumudur. Ülkenin en önemli gelirlerinden birisi Petroldür. Petrol ihracı genel ihracatın üçte birini oluşturmaktadır. Bütçe gelirin ise yarısı petrolden gelmektedir. Şam, Halep, Tartus gibi ticari merkezleri bulunmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020, s. 4). Ayrıca hem Arap devletlerine hem Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'ya hem de Afrika kıtasına ulaşım sağlayabilecek stratejik bir konuma sahiptir. Suriye tüm bu nitelikleri taşıyan bir ülkedir. Hem nüfusu hem askeri gücü hem ekonomisi itibarıyla Orta Doğu'da önemli bir ülke idi. Lakin günümüz Suriye'si çok büyük oranda bu özelliklerini kaybetmiştir. Yaşanan iç savaş ve Arap Baharı süreci Suriye'yi oldukça küçültmüş ve neredeyse devleti ortadan kaldıracak noktaya getirmiştir.

4.2. Arap Baharı ve Suriye

Orta Doğu'da yaşanan gelişmeler, bölgeyi derinden etkileyen birtakım sonuçlar doğurmuştur. Körfez Savaşı sırasında ABD'nin yeni bir düzen ile Orta Doğu'yu şekillendirme girişimi olmuştur. Bu her ne kadar sonuçsuz kalsa da bölgede etkileri olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) ortaya atılmıştır (Altunışık, 2013, s. 73-75). ABD'nin gerçekleştirdiği operasyonlar, bölgedeki istikrarı ve düzeni derinden sarsmıştır. Bu yaşananların ardından Orta Doğu'da bir gelişme daha yaşanmış ve neredeyse tüm coğrafyanın siyasi düzenini etkilemiştir. Bu olay ise Arap Baharı olarak adlandırılmaktadır. 2010 yılında Tunus'ta bir dizi ayaklanmalar ve gösteriler ile başlamıştır. Tunus sonrasında Mısır, Yemen ve Libya'da etkili olan bu gösteriler, ülkelerin mevcut rejimlerini devirmeyi ve 'özgür' bir rejim kurmayı hedeflemiştir. Bu gösteriler bir halk ayaklanması olarak mevcut siyasi düzene yönelik gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki ülkelerle birlikte Arap Baharı'nın etkili olduğu bir diğer devlet Suriye olmuştur. Suriye'de 2011 yılında başlayan ayaklanmalar çok kısa sürede yerini silahlı çatışmalara ve şiddete bırakmıştır. Halk, Esad'ın ve BAAS partisinin rejiminin sona ermesini talep etmiştir. Lakin protestolar neticesinde sonuç alamamış ve silahlı çatışmalar başlamıştır. Bu silahlı çatışmalar 2011 yılından günümüze kadar bir iç

savaşa neden olmuştur (Topal, 2015, s. 118-119). Esad rejimi ile muhalif unsurlar arasında, hatta muhalif unsurların kendi arasında da büyük çatışmalar ve savaşlar yaşanmıştır. Bu savaşlar günümüzde de devam etmektedir. Bu iç savaş esnasında yüzbinlerce insan ölmüş, milyonlarca insan da göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye çatışmasının bu kadar karmaşık ve zorlu hale gelmesinin nedenlerinden biri, çelişkili gündemlere ve bağlılıklara sahip farklı vekil güçlerin müdahalesiydi. (Levanoni, 2019, s. 178)

Arap Baharı süreci tüm Orta Doğu'da kendini hissettirmiştir. Kaddafi, Hüsnü Mübarek gibi otoriter devlet yöneticilerinin bu süreç içerisinde rejimlerine son verilmiştir. Lakin Suriye'de Esad rejimi olayların ilk çıktığı andan günümüze kadar devrilmemiştir. Arap Baharının yaşandığı Mısır, Yemen, Libya gibi ülkelerde de şiddet ve çatışmalar görülmüştür. Lakin Suriye'deki gibi bir tablo diğer ülkelerde yaşanmamıştır. Neredeyse Suriye devleti 'başarısız devlet' statüsüne düşme noktasına gelmiştir. Burada özellikle iki husus üzerinde durulmalıdır. İlk husus Suriye iç savaşındaki ulusal ve uluslararası aktör çeşitliliğidir. İkincisi ise Suriye sınırları aşan ve çok geniş bir alanı kapsayan mülteci akımına neden olmasıdır (Samur, 2019, s. 218-219).

4.3. Suriye'de Vekil Aktör Kullanan Devletler ve Politikaları

Suriye'deki iç savaşın içerisindeki devletlere bakıldığında birçok devletin farklı politikalar ile hem askeri hem de siyasi olarak bulunduğu görülmektedir. Bu ülkelerden bazıları ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Türkiye, İsrail, Çin, İran, Suudi Arabistan gibi devletlerdir. Bu devletlerden Türkiye, İsrail, Suudi Arabistan ve İran gibi bölgesel aktörler bulunurken; ABD, Rusya, Fransa, İngiltere ve Çin gibi bölge dışı aktörler de bulunmaktadır. Suriye hem içinde bulunduğu jeopolitik konumu hem de petrol havzasına sahip olması dolayısıyla uluslararası aktörlerin ilgisini çekmektedir. Özellikle bölgede çıkarları bulunan büyük devletler için Suriye politikaları iç savaşın çok öncesinden beri oluşturulmakla birlikte, savaş sonrasında oldukça aktif ve askeri bir politika göze çarpmaktadır.

Suriye'deki iç savaş, uluslararası ilişkilerin kırılğan yapısını ve bölgesel dinamiklerin karmaşıklığını gözler önüne sermektedir. ABD ile Rusya arasındaki rekabet, İsrail ile İran'ın ideolojik ve stratejik mücadeleleri, Rusya ile Türkiye'nin zaman zaman çatışan çıkarları ve Türkiye ile ABD arasındaki gerilimler, Suriye'deki çatışmanın çok

katmanlı yapısını vurgulamaktadır. Ayrıca, ABD destekli Kürt güçleri gibi devlet dışı aktörlerin de bölgedeki dinamikleri daha da karmaşık hale getirdiği gözlemlenmektedir.

Suriye'den kaynaklanan kitlesel göç, sadece komşu ülkeler için değil, tüm bölge ve Avrupa için ciddi bir insani ve güvenlik sorununa dönüşmüştür. Mülteci akınları, ev sahibi ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarını zorlamakta, entegrasyon sorunlarına ve iç politik gerilimlere yol açmaktadır. Aynı zamanda, göçmenlerin güvenlik sorunları ve insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmaları, uluslararası toplumu harekete geçirmiştir.

Bu nedenlerle, küresel aktörlerin Suriye politikaları çok önemli hale gelmiştir. Bu politikalar, yalnızca Suriye'deki iç savaşın sonucunu değil, aynı zamanda geniş Orta Doğu bölgesinin geleceğini ve küresel güç dengelerini de şekillendirmektedir. ABD, Rusya, Türkiye, İsrail ve İran gibi devletlerin yanı sıra Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların bu konudaki tutum ve stratejileri, savaşın seyrini ve bölgenin istikrarını belirleyen ana faktörlerdir.

4.3.1. Rusya'nın Suriye Politikası ve Şam Rejimine Yönelik Politikası

Rusya için Suriye oldukça önemlidir. İran ile birlikte Esad rejiminin yanında yer almaktadır. Özellikle Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki Rus varlığı için Esad rejimi oldukça kullanışlı görülmektedir. Nitekim Rusya, Esad rejimini ayakta tutmakta ve bunu çıkarları ve bölgesel politikaları adına gerçekleştirmektedir. Tartus limanı ve petrol ticareti, askeri üsler, ticaret yolları, bölgesel nüfus alanı gibi birçok nedenden ötürü Rusya, Suriye'ye önem vermektedir. Yine Rusya'nın Suriye politikalarını 'sıcak denizlere inme politikası' üzerinden de okumak mümkündür (21. Yüzyıl Enstitüsü, 2021).

Rusya'nın Suriye stratejisini üç aşamada ele almak mümkündür; bunlar küresel, bölgesel ve yerel düzeylerdir. Küresel anlamda Rusya'nın en önemli önceliği ABD ile girdiği küresel rekabettir. ABD'nin Suriye ve Orta Doğu'daki politikaları ile nüfuz elde etmesi, Rusya'nın istemeyeceği bir durumdur. Rusya aynı zamanda gücünün küresel bir kozu olarak da Orta Doğu politikalarına önem vermektedir (Yalçın & Duran, 2018, s. 150).

Rusya'nın bölgesel çıkarlarına bakıldığında ekonomik, askeri ve siyasi çıkarları ön plana gelmektedir. Yukarıda da ele alındığı gibi Rusya, Esad yönetimini kaybetmek istememiş ve ciddi destekler ile Esad'ı başta tutmayı başarmıştır. Esad'ın devrilmesi ile yeni iktidar sahiplerinin Batı yanlı olması Rusya için endişe veren bir durumdur.

Ulusal düzeyde Rus çıkarlarına baktığımızda ise DAESH gibi terör örgütlerinin Rusya için de ciddi birer tehdit olduğu öne çıkmaktadır. DAESH'in köktendinci bir terör örgütü olması ve Rusya'daki etkisi düşünüldüğünde, Rusya'nın DAESH ile mücadele etmesi bir güvenlik meselesini oluşturmaktadır. Rusya ayrıca ciddi oranda askeri unsurları ile Suriye'de bulunmaktadır. Esad rejimini desteklemekte ve özellikle hava sahası güvenliğini kendi askeri unsurları ile sağlamaktadır. Rus ve Esad rejimi askerleri ile birlikte ortak devriyeler, ortak eğitimler yapılmaktadır. Ayrıca bazı muhalif devlet dışı silahlı aktörler ile de Rusya temas halindedir.

Rusya yalnızca askeri olarak Esad rejimine sahip çıkmamıştır. Ayrıca siyasi ve diplomatik olarak da Esad rejimini savunmuştur. Örneğin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nda Esad rejimi aleyhine karar alınmasını engellemiştir. Bunun yanında Soçi ve Astana süreçleri gibi diplomatik yollar denemiş ve Suriye meselesinde aktif politikalar üretmeye çalışmıştır. Rusya'nın Suriye'yi bir askeri üs olarak kullandığı görülmektedir. Rusya, Suriye'deki askeri üsleri ile hem Doğu Akdeniz'de hem de Orta Doğu'da jeostratejik bir kabiliyete de sahip olmaktadır. Yine askeri anlamda Rusya, Suriye'ye çok ciddi silah satışı gerçekleştirmektedir. Suriye iç savaşının çıkışından sonraki 4 yıl içerisinde Esad yönetiminin aldığı silahların %78'si doğrudan Rusya'dandır (Harunogulları, 2021, s. 69). Bu yönüyle de Rusya için Suriye meselesi askeri, ekonomik parametrelere de sahiptir.

4.3.2. Avrupa'nın Suriye Politikası ve Vekil Aktörleri

Avrupa denildiğinde akla 44 devletin içinde bulunduğu bir kıta gelse de, burada özellikle iki devletin Orta Doğu politikaları, diğer devletlerin politikalarını da etkileyen baskın bir durumdadır. Bu devletler İngiltere ve Fransa'dır. İngiltere ve Fransa'nın Suriye politikasının anlaşılması, ABD'nin vekil aktör olarak PYD/YPG'yi kullanırken, bu iki devletin de aynı şekilde bu örgütü vekilleştirdiğini ve destek verdiğini anlamada yardımcı olacaktır.

20. yüzyılın başlarında Suriye üzerinde çeşitli politikaları bulunan ve bölge ile hep ilgilenen Fransa, günümüzde hala bu bölge ile ilgili politikalar geliştirmektedir. Fransa, Suriye’de iç savaşın çıktığı ilk zamanlarda dışarıdan bir müdahalenin yapılmasına sıcak bakmamaktaydı. Bu nedenle Suriye’ye yönelik askeri bir operasyonun yapılmasını da istememekteydi (Uzun, 2017, s. 32-33). Lakin kısa zamanda bu görüşünden vazgeçti.

Fransa, Suriye’de Esad rejimini kendisine tehdit olarak görmektedir. Ardından DAESŞ terör örgütünün çıkması ile Fransa muhaliflerden PYD/YPG’yi desteklemeye başlamıştır. Fransa’nın Suriye politikası daha çok ABD politikaları ile uyumaktadır. Fransa, Suriye’de ABD’nin gölgesinde hareket etmektedir (Dağdelen & Yılmaz, 2020, s. 25). Bunun neticesinde PYD/YPG’ye gerek askeri gerekse de siyasi destekte bulunmuştur. Fransa’nın Suriye stratejileri bu doğrultuda NATO’nun Suriye stratejisi ile uyumaktadır. NATO üyesi ülkeler Esad yönetiminin yaptıklarına karşı Birleşmiş Milletleri müdahaleye çağırrsa da, Çin ve Rusya gibi iki veto hakkına sahip ülke tarafından bu durum engellenmektedir.

Fransa, uluslararası koalisyon ile birlikte Suriye’de çok sayıda askeri harekât düzenlemiştir. Bu askeri faaliyetlere bakıldığında DAESŞ’e yönelik hava saldırıları görülmektedir. Bunun yanında muhalif olarak kendini ifade eden ve hem DAESŞ ile mücadele eden hem de Esad rejimine karşı olan birtakım aktörlere askeri yardım ve eğitim vermiştir. DEASŞ terör örgütü dünya üzerinde gerçekleştirdiği kanlı eylemlerinden bazılarını da Fransa’da gerçekleştirmiştir. Fransa’nın başkenti olan Paris’te DAESŞ tarafından oldukça kanlı bir eylem gerçekleşmiştir. 2015 yılında gerçekleşen bu olayda 130 kişi hayatını kaybetmiş ve 400 kişi de yaralanmıştır (AmerikanınSesi, 2020). Bu durum DAESŞ saldırılarının ve tehdidinin sadece Suriye içindeki yerel aktörlere yönelik olmadığı ve Avrupa’nın en büyük ülkelerinden biri olan Fransa’nın bile DAESŞ’in terör saldırılarına maruz kalabileceğini göstermiştir.

DAESŞ terör örgütünün tehdidinin ardından Fransa bölgeden çekilmemiştir. Esad rejimini ve ardındaki Rusya-İran hattını Suriye’de istemeyen Fransa, çözümü yine muhalif grupları desteklemekte bulmuştur. Bunun için PYD/YPG’ye desteğini arttırmıştır. Hem sahada muhalifleri desteklemiş hem de diplomasi masasında Esad rejimi aleyhine faaliyetlerde bulunmuştur (Boyras & Yıldız, 2021, s. 34-35).

Fransa, DAESŞ tarafından büyük saldırılara uğramış bir devlettir. Lakin ortaya çıkan bazı belgelerde bu durum son derece şaibelere neden olmuştur. Fransız Lafarge adlı

çimento fabrikası ile DAEṠ arasındaki ilginç birliktelik dünya kamuoyunun gündemine oturmuştur. Açılan davada, Lafarge şirketi DAEṠ ile anlaşlığını itiraf etti. Buna göre Lafarge şirketinin çalışmalarının devam edebilmesi için DAEṠ'e on milyonlarca dolarlık paralar aktarıldığı ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde DAEṠ'in elindeki malzemeler ve akaryakıtlar için de paralar verdiği, dolayısıyla bir terör örgütü ile alışverişlerde bulunduğu görülmüştür (Atalay, 2022). Lafarge şirketinin Fransa devleti ile yakın ilişkisi de göz önüne alındığında, Fransa ve DAEṠ arasındaki ilişki oldukça sorgulanmaya başlanmıştır.

İngiltere de Fransa gibi bölge ile uzun yıllardır ilgilenmektedir. Arap Baharının başlaması sonrasında BMGK çatısı altında bir çözüm için uğraşan İngiltere, istediğini alamamış ve Esad rejiminin kendi halkını öldürdüğünü söyleyerek rejim karşıtı duruş ortaya koymuştur. DAEṠ'in Suriye'de geniş bir alana yayılması ve uluslararası bir tehdit haline gelmesi ile birlikte İngiltere'nin Suriye stratejisi değişikliğe uğramıştır. DAEṠ'e karşı terörle mücadele stratejisi geliştirirken PYD/YPG'yi desteklemeye başlamıştır (Üstün, 2021, s. 105). ABD ile İngiltere'nin Suriye politikaları arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır.

İngiltere'nin Suriye politikası, ABD ile birlikte aslında NATO ve Avrupa Birliği ekseninde değerlendirilebilir. Öncelikle AB üyesi olduğu dönemlerde İngiltere, Avrupa'nın güvenliğinin bütünlüğü için hareket etmiştir. Suriye'de ortaya çıkan durumun Avrupa için oluşturduğu terör ve mülteci sorunları İngiltere için ciddi güvenlik problemleri olarak değerlendirilmiştir. Güvenlik meselelerinde Avrupa Birliğinin oldukça kırılgan olması da bu duruma daha hızlı politika üretmeyi gerektirmiştir. Ayrıca Avrupa ile Rusya arasındaki jeopolitik rekabet de İngiltere'nin Suriye politikasında önemli bir yer edinmektedir (Yalçın & Duran, 2018, s. 193). Rusya ile İngiltere Suriye'de ve günümüzde Ukrayna'da farklı taraflarda yer alan iki devlettir.

İngiltere, Suriye iç savaşının başından beri Birleşmiş Milletlerin aktif bir şekilde rol alması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Lakin İngiltere'nin istediği gibi diplomatik çabalar ile Esad rejimine müdahalede bulunulamamıştır. İngiltere, özellikle DAEṠ'in Suriye iç savaşından faydalanarak büyümesi ve kendine geniş yer açması ile birlikte Suriye politikasını değiştirmiştir. Artık yaşananlar karşısında İngiltere sahada aktif olarak hem insani yardım hem de askeri yardımlarla bulunmaya başlamıştır.

Batılı diğer ülkeler gibi İngiltere de PYD/YPG'yi DAEŞ'e karşı desteklemeye başlamıştır (Üstün M. T., 2021, s. 104-105).

4.3.3. Çin'in Suriye Politikası

Çin, 20. yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında uluslararası sahnedeki etkisini artırarak 21. yüzyılda büyük bir rol oynamıştır. Çin'in ekonomik büyümesini artırması, küresel bir diplomasi ağı kurması, BM'deki veto yetkisi, nüfus gücü gibi birçok özelliği Çin'in yükselişini hızlandırmıştır. Suriye'deki iç savaşın ardından, Orta Doğu'ya yatırımlarda bulunan Çin de bölgeye dair politikalarını belirleme yoluna gitmiştir. Bu bölümde kısaca Çin'in Suriye politikasına değinilmesi, Suriye'nin sadece bölgesel değil, küresel bir mesele olarak görüldüğünü de ortaya koyacaktır. ABD'nin Suriye politikası ele alınırken sadece bölgesel çıkarlarının değil aynı zamanda küresel bir imaj ve çıkarının da bu politikalarda etkili olduğu bu şekilde gözlemlenebilecektir.

Çin Halk Cumhuriyeti için Suriye'de ekonomik, siyasi ve askeri bazı çıkarlar bulunmaktadır. Öncelikle Çin'in küresel bir aktör olarak dünyanın birçok yerinde aktif olma çabası görülmektedir. Suriye'deki güç boşlukları da Çin için oldukça çekici bir fırsat olarak görülebilmektedir. Çin'in Suriye politikası ile Rusya'nın Suriye politikası örtüşmektedir. Çin, Rusya'dan farklı olarak Suriye'deki Uygur Türklerinden oluşan savaşçıları öne sürerek Suriye'de bir güvenlik politikası inşa ettiğini iddia etmektedir. Bunun yanında Suriye'nin jeopolitik ve enerji kaynaklarından elde edilecek ekonomik çıkarlar da Çin için önem taşımaktadır. Ayrıca Çin, Suriye'nin ABD'nin eline geçmesini istememektedir. Bunun için düşük düzeyde de olsa askeri olarak Suriye'de varlık göstermiştir (Temiz, 2018).

Çin'in yükselişte olduğu bir dönemde, küresel bir güç olarak sahne aldığı alan esas itibariyle Orta Doğu değildir. Orta Doğu, Çin için öncelikli stratejik politikalarının olduğu bir bölge de değildir. Çin için öncelik Asya-Pasifik hattıdır. Çin'in bu coğrafyadaki revizyonist politikalarının daha küresel meseleler ile doğrudan ilgisi vardır. Suriye politikası ise genel Orta Doğu politikası ile uyumaktadır. Çin, Orta Doğu'da Asya-Pasifik'in aksine revizyon değil statüko peşindedir (Yalçın & Duran, 2018, s. 194). Bu nedenle Esad rejimini Suriye'de iktidar olarak desteklemektedir.

Çin, Rusya'nın olduğu gibi Esad yönetimini Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nda desteklemektedir. Çin ve Rusya, Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulunda yapılan ve

Suriye hükümetini (Esad rejimini) kınayan yaklaşık 15 kararı veto ederek geçersiz kılmıştır (Sara, 2021). Çin, Suriye'nin Batılı devletlerin kontrolüne geçmesini istememektedir. Gerek askeri gerek siyasi ve gerekse de ekonomik olarak rekabet halinde olduğu Batılı devletlerin Orta Doğu'da nüfuz alanı elde etmesi, Çin'in istemeyeceği bir durumdur. Çin bu adımları atarken hem küresel rakiplerinin nüfus alanı kazanmasını engellemekte hem Suriye pazarını kaybetmemekte hem de Doğu Akdeniz üzerinden yeni pazarlara ulaşabilmeyi amaçlamaktadır. Nitekim Çin Devlet Başkanı Jinping'in sözlerinde Çin; egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma hususunda Suriye'yi güçlü bir şekilde desteklemektedir" denmektedir (SDE, 2021).

4.3.4. Türkiye'nin Suriye Politikası ve Vekil Aktör Kullanımı

Türkiye için Suriye iç savaşı son derece önemli bir olaydır. Türkiye ile Suriye arasındaki sınır hattı nedeniyle Suriye iç savaşı Türkiye'yi doğrudan etkilemiştir. Türkiye'nin Suriye iç savaşı sırasında etkilendiği konulardan bazıları şunlardır; terör örgütlerinin varlığı (DAEŞ, PYD/YPG terör koridoru), mülteci krizi, ticari ilişkilerin kesilmesi, Şam ile Ankara'nın diplomatik ilişkilerinin kesilmesi, sınır ötesinden gelen saldırılar, komşu ülkesinin içine düştüğü istikrarsız durumu. Bu durumlardan özellikle terör tehdidi ve mülteci konusunda Türkiye oldukça etkilenmiştir.

Öncelikle milyonlarca Suriyelinin ilk kaçtığı yerlerin başında Türkiye gelmektedir. Milyonlarca mülteciyi 'açık kapı politikası' ile kabul eden Türkiye hem ekonomik hem sosyal hem de diplomatik sorunlar yaşamıştır. Bunun yanında Suriye iç savaşının Türkiye'ye yaptığı etkilerden birisi de PYD/YPG ve DAEŞ'in varlığı olmuştur. DAEŞ, Suriye topraklarında kendine bulduğu güç boşluklarını kullanarak bir alan oluşturmuştur. Bu alan Türkiye'nin sınırlarına dayanmış ve çok geniş bir toprak bütünlüğü oluşturmuştur. DAEŞ sadece Suriye içerisinde eylemlerde bulunmamış, uluslararası bir terör örgütü olarak birçok farklı ülkede de eylemler gerçekleştirmiştir.

PYD/YPG de Türkiye için oldukça ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu örgütün Suriye iç savaşı ile birlikte büyümesi ve Türkiye'de on yıllardır kanlı eylemler gerçekleştiren PKK ile organik bağlarının olması Türkiye tarafından kabul edilemez bir tehdit olarak görülmektedir. Türkiye, bir NATO ülkesidir. Lakin NATO'nun Suriye politikası ile Türkiye'nin Suriye politikası birbirinden farklıdır. Türkiye için PYD/YPG bir terör

örgütüdür ama NATO özellikle Suriye sahasında bu örgüt ile birlikte hareket etmektedir. Türkiye bunu kabul edilemez görmektedir. Bu durum Türkiye ile NATO arasındaki bir kriz konusunu oluşturmaktadır.

Bir NATO üyesi olan Türkiye, NATO'daki müttefikleri tarafından askeri alanda eğitilen, büyütülen, alan açılan ve diplomatik olarak desteklenen bir terör örgütünün kendi sınırlarında büyümesi, Türkiye'nin bu durumu sıklıkla uluslararası zirvelerde ve ikili görüşmelerde dile getirmesine neden olmuştur.

Türkiye, Suriye'deki iç savaşın ardından farklı politikalar geliştirmiştir. Diplomatik çözüm arayışları (Soçi ve Astana Görüşmeleri başta olmak üzere), askeri müdahaleler (Fırat Kalkanı Harekâtı (2016), Zeytin Dalı Harekâtı (2018), Barış Pınarı Harekâtı (2019), Bahar Kalkanı Harekâtı (2020)), demokratik çözüm önerileri gibi birçok farklı politikada hem masada hem de sahada çözüm arayışları olmuştur. Türkiye, masada istediklerini elde edemeyeceğini gördüğünde, askeri müdahaleler için kendi ile birlikte koordineli hareket edecek bir vekil aktör ile birlikte politika geliştirmeye başlamıştır. Türkiye'nin birlikte hareket ettiği bu vekil aktör Özgür Suriye Ordusu'dur. Özgür Suriye Ordusu, bir sonraki bölümde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

4.3.5. İsrail'in Suriye Politikası

Bölgedeki önemli aktörlerden birisi olan İsrail, bir güvenlik devletidir. İsrail'in Fransa, İngiltere, Rusya ve özellikle ABD ile olan yakın ilişkileri göz önüne alındığında, bu ülkelerin Suriye politikalarını oluştururken İsrail'in durumunu ve taleplerini de göz ardı etmeyeceklerini düşünmek gerekmektedir. Özellikle ABD'nin Suriye politikasında, İsrail'in güvenliğinin sağlanması konusu önem taşımaktadır.

Bölge ülkelerinden bir diğeri olan ve Suriye ile komşu olan İsrail, Suriye iç savaşının ilk gününden itibaren etkilenen bir devlettir. İsrail devleti bir güvenlik devleti olarak politika geliştirmektedir. Bu nedenle Suriye iç savaşında ortaya çıkan ve güvenliği tehdit eden durum, İsrail için kabul edilemezdir.

İsrail'in Suriye meselesine bakış açısını etkileyen meselelerden birisi Esad rejimidir. Bilindiği gibi Esad rejimi Şii bir rejimdir ve İran ile çok iyi ilişkilere sahiptir. İsrail'in genel Orta Doğu politikasında İran net bir şekilde düşman devlet olarak görülmektedir. İran ile Esad arasındaki bu iyi ilişkiler, İsrail'in, komşusu olan Suriye'ye olan politikasının temellerinden birini oluşturmaktadır. İsrail, Suriye'nin en azından İran

ile biraz daha arasının açılmasını istemektedir ve bir politika olarak bunu benimsemektedir (Yalçın & Duran, 2018, s. 249).

Suriye'deki Esad rejiminin silahlanması, İsrail için istenmeyen bir durumdur. Bu durumu engellemek için diplomatik baskı yöntemlerini kullanmışlardır. Bir diğer mesele de Golan tepeleridir. Golan tepesi Suriye ile İsrail arasında bulunan stratejik olarak son derece önemli bir alandır. Bu alanın Esad yönetiminin veya bir başka devlet dışı silahlı aktörün kontrolüne geçmesi İsrail için asla istenmeyecek bir meseledir. İsrail için bu durum bir sınır güvenliği meseledir (Yalçın & Duran, 2018, s. 253). İsrail aynı zamanda bir Yahudi devleti olma iddiasındadır. Suriye iç savaşında cihatçı olan ve devlet dışı silahlı aktörler olarak tanımlanan örgütler, İsrail için tehdit oluşturmaktadır. İsrail'in Suriye politikalarından birisi de bu örgütlerden gelebilecek tehditleri minimuma indirmektir (Yalçın & Duran, 2018, s. 253).

ABD ve Rusya'nın Suriye'de iki farklı tarafta olmaları ve farklı aktörleri desteklemeleri neticesinde İsrail rahatsız olmuştur. Bu durumu iki ülke ile görüşse de çözüm bulamamıştır. ABD ve Rusya, Suriye'deki politikalarından İsrail'in güvenlik kaygılarından öte kendi çıkarlarını öncemiştir. Bu nedenle tüm aktörlerin olduğu ve diplomasi yöntemiyle kurulacak bir masayı tercih etmemiştir (Bulut, 2020, s. 13-15). Bunun yerine kendini önceleyen bir güvenlik politikası ile Suriye'ye yaklaşmıştır.

4.3.6. Suudi Arabistan'ın Suriye Politikası

Suudi Arabistan'ın bölgesel politikalarına bakıldığında İsrail ve İran üzerinden bir politika eksenini görülmektedir. İsrail ile Suudi Arabistan arasında bir Müslüman-Yahudi karşıtlığı ve aynı zamanda İsrail'in düşman gördüğü selefi akımlarının Riyad merkezli olması göze çarpmaktadır. İran ile Suudi Arabistan arasındaki durum da buna benzerdir. Bir çeşit Şii-Sünni karşıtlığı görülmektedir. Suudi Arabistan Orta Doğu'yu bu ana eksenlerden görmektedir. Bu nedenle kendisinin nüfus alanı olan bir bölge diğer iki devletin nüfuzunun olmadığı alanlardan oluşmaktadır. Bu yönüyle sürekli bir rekabet içerisinde bulunmaktadır. Suudi Arabistan için bölge ülkeleri arasında önemli bir yere sahip olan Suriye, ne İran'a ne de İsrail'e bırakılamayacak bir nüfus alanını oluşturmaktadır. Özellikle Sünni nüfusu Suudi Arabistan için önem taşımaktadır.

Suudi Arabistan'ın Orta Doğu'daki bu dış politika eksenini kendisini Suriye'de de göstermiştir. Suudi Arabistan, İran ile yakın olan Esad yönetiminin yanında yer

almadı. Halbuki Arap Baharı isyanları ile otoriter rejimler bir bir yıkılırken Suudi hanedanlığına yönelik bir tehdit de oluşmuştur. Suudi Arabistan'ın Suriye politikasını iki süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Öncelikle Esad karşıtı bir propaganda ve muhaliflere destek sağladığı bir süreç görülmektedir. Bu süreçte Riyad yönetimi ile Esad rejimi karşı karşıyadır. İkinci süreç ise Suriye savaşına Rusya'nın aktif ve güçlü bir şekilde katılmasıdır. Rusya'nın Suriye'ye girmesinden sonra Riyad'in Suriye politikası değişime uğramıştır. O kadar ki muhaliflere yönelik desteğini azaltmış ve Suriye ile ilişkilerinde 'normalleşme' sinyalleri görülmüştür (Rakipoğlu, 2021).

4.3.7. İran'ın Suriye Politikası

İran devlet yapısı içerisinde hâkim olan Şii mezhebinin etkisi, aynı zamanda İran'ın dış politikasının temel eksenlerini oluşturmaktadır. Özellikle Orta Doğu'daki Şii nüfus üzerinde İran'ın bir kontrol mekanizması söz konusudur. İran Irak ve Suriye'de Şii nüfusu etkin şekilde kullanarak kendine geniş bir alan kazanmıştır. Bu sebeple Suriye'deki Esad rejiminin yani Şii statükonun korunması İran açısından son derece önemlidir. Yine bölgenin İsrail veya Suudi Arabistan kontrolüne girmesi İran için istenmeyen bir durumdur. İran'ın Suriye politikalarını bu rekabet üzerinden okumak mümkündür. Ayrıca İran, Türkiye'nin de hem Türk kimliği hem de Sünni kimliği üzerinden bölgede nüfuz alanı elde etmesinin de önüne geçmek için adımlar atmıştır.

İran'ın Orta Doğu'daki kullandığı milis kuvvetler oldukça fazladır. Bu grupların Şii mezhebine ait olması ve kendilerini İran ile özdeşleştirmeleri İran için büyük bir alan yaratmaktadır. Suriye'de Şii nüfusun azınlık olmasına karşın iktidarı elinde tutması İran'ın Esad rejimini desteklemesindeki temel nedenlerden biri olarak görülmektedir.

İran'ın milis grupları son yıllarda kendini Orta Doğu'da oldukça hissettirmektedir. Uluslararası alanda da sıklıkla dile getirilen bu milis gruplarından birisinin generali olan Kasım Süleymani -oldukça rütbeli ve yetkili bir İran askeri- ABD tarafından drone saldırısı sonrasında hayatını kaybetmiştir. Süleymani'nin emri altında bulunan birçok milis kuvvetin olduğu ve bunlardan özellikle Suriye'de olanların ciddi bir örgütlenmesi olduğu bilinmektedir. Süleymani'nin doğrudan İran liderine bağlı olması da, İran'ın milis kuvvetlerine verdiği önemi göstermektedir.

İran hem Suriye hem Yemen hem de Irak'ta askeri olarak da Şii nüfus üzerinden bölgede bulunmaktadır. Hatta bu dış politika İran'da 'Şii Hilali' olarak

tanımlanmaktadır. Bu durum bölge ülkelerinden Türkiye, İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan olmak üzere tüm ülkelere tehdit içermektedir. Bu askeri varlık İran'ın ekonomisine büyük bir yük oluşturmuştur. Arap Baharı ve özellikle Suriye krizi ile birlikte İran'ın askeri varlığını arttırması, mali açıdan sorunlara neden olmuştur (Yalçın & Duran, 2018, s. 220).

4.4. Yerel Aktörler

Suriye iç savaşındaki ulusal aktörler de oldukça fazladır. Rejim muhalifleri olarak ortaya çıkan bu aktörlerden bazıları şunlardır; Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Hizbullah, El-Nusra, PYD/YPG, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi örgütlerdir. Bu örgütlerin yanı sıra Esad rejimi de incelenmesi gereken bir aktör olarak Suriye'de bulunmaktadır. Bu bölümde incelenecek olan aktörler, ele aldığımız tezimiz için oldukça önem taşımaktadır. Bunun nedeni, Suriye'deki bu yerel aktörlerin tamamının başka aktörler tarafından vekil aktör olarak kullanmasıdır. Özellikle ABD başta olmak üzere İngiltere ve Fransa'nın PYD/YPG'yi bir vekil aktör olarak kullanması, bunun karşısında bu örgütün terör faaliyetlerine katılması, bu üç devletin ortaya koyduğu ahlaki değerler ve imajı ile çelişmektedir. Detaylı şekilde ele alınacak olan PYD/YPG'nin, neden bu üç ülke (özellikle ABD) tarafından vekilleştirildiğinin cevabı için de önemli bir bölümdür.

4.4.1. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)

Suriye iç savaşı sırasında ortaya birçok devlet dışı silahlı aktör çıkmıştır. Bu aktörlerden birisi de Özgür Suriye Ordusudur (ÖSO). Suriye'de halk ile Esad yönetimi arasındaki gerilimlerin ardından çıkan iç savaşla birlikte birçok muhalif aktör ortaya çıkmıştır.

Suriye iç savaşının çıkmasının ardından Suriye ordusunda görevli askerler bir araya gelerek Özgür Suriye Ordusunu kurmuştur. Bu yapılanmanın başında da eski Suriye ordusu albayı Riyad el-Esad bulunmaktadır. İç savaşın ilk yıllarında 40.000 kişilik bir ordu olduklarını açıklamışlardır. Özgür Suriye Ordusu kendisine amaç olarak öncelikle Esad rejiminin yıkılmasını ve ardından Suriye halkının güvenliğini seçmiştir (Kılıç, Kanat, & Acun, 2015, s. 24).

Özgür Suriye Ordusu da Esad rejimine muhalif aktörlerden birisidir. Aynı zamanda Özgür Suriye Ordusu ilk muhalif grup olma özelliğini de taşımaktadır. Özgür Suriye Ordusu Suriye iç savaşı sırasında kendi içerisinde birçok muhalif aktör ortaya çıkarmıştır. Zaten Özgür Suriye Ordusu homojen bir yapıya sahip olamamıştır. Özgür Suriye Ordusu daha çok bir çatı yapılanma olarak kurulmuştur (Kılıç, Kanat, & Acun, 2015, s. 8). Kendi içinden ayrılan diğer muhalif gruplar da devlet dışı silahlı aktör olarak Suriye iç savaşında yer almıştır.

Özgür Suriye Ordusu, başta Esad rejimi ve DAESH ile mücadele etmiştir. Türkiye ile yakın iş birliği içerisinde birçok harekât gerçekleştirmişlerdir. Bu noktada Türkiye, Özgür Suriye Ordusunu kendisine Suriye sahasında bir müttefik olarak görmüştür. Nitekim Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi harekâtlar olan Barış Pınarı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı, Fırat Kalkanı Harekâtında Özgür Suriye Ordusu ile birlikte hareket edilmiştir. Ayrıca Türkiye Özgür Suriye Ordusuna birçok alanda yardımlarda bulunmuş, askeri eğitim ve ortak tatbikatlar gerçekleştirmiştir.

Türkiye, Özgür Suriye Ordusunu diğer devlet dışı silahlı aktörlerden farklı olarak meşru görmektedir. Özgür Suriye Ordusu yalnızca DAESH ve Esad rejimi ile mücadele etmemiş ayrıca Suriye'nin kuzeyinde kurulmaya çalışılan bir 'Kürt Koridoru' tehdidine karşı da mücadele vermiştir. Bu noktada Türkiye ile birlikte hareket etmiş ve çeşitli harekâtlarda oldukça aktif rol almıştır. Özgür Suriye Ordusu, diğer muhalif aktörlere göre daha ılımlıdır. Suriye içerisinde ortaya çıkan diğer muhalif aktörler arasında oldukça radikalize olmuş köktenci aktörler de bulunmaktadır. Lakin Özgür Suriye Ordusu bu aktörlerden ayrılmaktadır. Özgür Suriye Ordusunun çok büyük kısmı Sünni inanca sahip insanlardan oluşmaktadır. Bu yönüyle Körfez ülkelerinden de destek görmüştür (Uzun, 2017, 23).

Suriye içerisinde birçok devlet dışı silahlı aktör bulunmaktadır. Özgür Suriye Ordusu kendisinin de böyle bir aktör olmasının yanında, diğer silahlı aktörlerle de ilişki içerisinde. Bu aktörlerden bazıları; Suriye Devrimcileri Cephesi, Hazm Hareketi, Güney Cephesi, Beşinci Kolordu, Şam Cephesi, Nurettin Zengi Grubu, Mücahitler Ordusu, Festakim Kema Umirt gruplarıdır (Uzun, 2017, s. 24). Özgür Suriye Ordusu Türkiye destekli olarak yeniden bir yapılanmaya gitti. 2017 yılında bu yeni yapılanma ile birlikte adını Suriye Milli Ordusu olarak değiştirdi. Bu yapı yaklaşık otuz kadar alt grup aktörün bir araya getirilmesi ile meydana geldi (BBC, Özgür Suriye Ordusu

nedir: 2011'den 2018'e örgütün yaşadığı dönüşüm”, 2018). Suriye Milli Ordusuna ait yeni yapılanma ek1’de gösterilmiştir.

4.4.2. Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ)

Suriye iç savaşı ile birlikte ortaya çıkan devlet dışı silahlı aktörlerden birisi de Irak Şam İslam Devleti adlı örgüttür. Adından da anlaşılacağı üzere Irak’ta ve Şam’da toprak kazanmıştır. Aynı zamanda İslamcı-radikal bir örgüttür. DAEŞ’e bazı başka isimler de verilmektedir. Örneğin IŞİD denmekte veya DAIŞ de denmektedir.

Tarihsel olarak DAEŞ’e bakıldığında, ABD’nin Irak’a girişi ile birlikte kurulan ve Sünni bir gruba kadar geriye götürülebilir. Burada, ABD’nin Irak işgaline karşı direnen gruplardan birisi olarak kurulmuştur. İlk ismi Cemaat et-Tevhid ve’l Cihad’tır. Daha sonraki süreçte bu örgüt El-Kaide’ye bağlılıklarını açıklamıştır. İsmi de Irak İslam Devleti olarak değiştirmişlerdir. Arap Baharı sürecinin tüm Orta Doğu kasıp kavurduğu yıllarda, kendine yayılma alanı bulan bu örgüt Suriye’ye de girmiştir. Ardından ismini tekrar değiştirmiş ve kendine ‘Irak Şam İslam Devleti’ demiştir (Uzun, 2017, s. 29).

ABD, Irak ile savaşı sonrasında Irak ciddi bir şekilde istikrarsızlık ve güvensizliğe düşmüştür. Ülkede ciddi bir otorite boşluğu oluşmuştur. Bu otorite boşluğundan devlet dışı silahlı aktörler de faydalanmak istemiştir. Bu aktörlerden birisi de DAEŞ’tir. Irak’taki güç boşluğunu kendi lehine oldukça iyi şekilde kullanan DAEŞ geniş bir alana yayılmış ve söylemlerini daha geniş bir kitleye ulaştırabilmiştir. Aynı şekilde Arap Baharı sonrasında Suriye topraklarında oluşan güç boşluğunu da kullanmıştır. Bu sayede hem Irak’ta hem de Suriye etkili olan bir devlet dışı silahlı aktör haline gelmiştir.

DAEŞ, dini söylemler ile kendine destekçi bulan bir örgüttür. Nitekim Irak ve Suriye’de yaşananlar ve güç boşluklarından faydalanarak bölgede kendine militan ve destekçi bulabilmiştir. Özellikle Batı karşıtlı söylemleri ve İslam devleti iddiası ile bölgede etkili bir şekilde propaganda da bulunmuştur. Meşruluğunu da bu söylemlerinden almaktadır (Ünsal & Olçar, 2019, s. 130).

DAEŞ, ortaya çıktığı coğrafya itibariyle ciddi bir gelir kaynağı olan petrole de sahiptir. İslami söylemlerinin yanı sıra ciddi bir gelir kaynağı ile de kendi finansmanını oluşturabilmekte ve böylelikle kendi kontrolü altındaki topraklarda etkinliğini

arttırabilmektedir (Ünsal & Olçar, 2019, s. 130). DAES, söylemleri ve bir İslam devleti kurma iddiası ile dünyanın birçok yerinden kendisine gönüllü ve destekçi bulmuştur. Özellikle örgütün ilk eylemlerini gerçekleştirdiği yıllarda ciddi bir propaganda ile kendine gönüllüler kazandığı görülmüştür. Bu gönüllü ve destekçilerin yanında DAES'e katılmak için gelen yabancı savaşçılar da bulunmaktadır.

Özellikle Batılı devletler DAES'e katılmak isteyen yabancı savaşçılara engel çıkartmamışlardır. Bunda etkili olan husus ise Batılı devletlerin kendi ülkesini kendi içindeki radikallerden arındırmak istediği olduğu görülmektedir. DAES'e katılanlar ayrıca bir terör örgütüne katılmış olmaktadır, yani yabancı terörist savaşçılar olarak adlandırılmaktadırlar. Ayrıca yabancı terörist savaş kavramı da Suriye iç savaşı ile birlikte uluslararası hukuka girmiş bir kavramdır (UTGAM, 2017, s. 10).

DAES dünya üzerindeki birçok devlet tarafından terör örgütü olarak görülmektedir. Türkiye 2013 yılında, BMGK 2013 yılında, ABD 2014 yılında, İngiltere 2014 yılında, Rusya 2014 yılında DAES'i terör örgütü olarak tanımlamıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017, s. 16). DAES'in 2010 ile 2019 yılları arasında liderliğini Ebubekir El-Bağdadi yapmıştır. 2014 yılında DAES Musul'u işgal etmiştir. Bugünden sonra örgüt kendi hilafetini yayınlamıştır. El-Bağdadi de halifedir. Bu hilafet durumu DAES'e daha geniş bir alan kazandırmıştır. Yabancı savaşçıların sayısı artmıştır (Güvenç, 2021, s. 79).

DAES'i diğer birçok devlet dışı silahlı aktörden ayıran bir özellik bulunmaktadır. Bu özellik DAES'in adeta bir devlet gibi hareket etmesidir. DAES adını İslam Devleti olarak değiştirmiş lakin bu durum uluslararası arenada karşılık bulmamıştır ve yine DAES olarak ismi kullanılmıştır. İslam Devleti isminin kabul görmemesine rağmen DAES, bürokratik bir yapı kurmaya gayret etmiştir. Bu bürokratik yapıda devletvari bir sistem kurmaya çalışmıştır. Nitekim kontrolü altındaki vilayetleri bir devlet otoritesi ile yönetmektedir. Ayrıca elindeki kaynakların kullanımında da bu bürokratik yapıyı etkin şekilde kullanmıştır (Güvenç, 2021, s. 80).

DAES, ilk ortaya çıktığı andan itibaren uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Birleşmiş Milletler, DAES'in çıkışını ve yapısını yakından incelemiş ve takip etmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde, DAES hakkında bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor, Analitik Destek ve Gözlem Timi tarafından oluşturulmuştur. Rapora göre DAES'in de diğer terör örgütleri gibi bir örgütsel yapılanması bulunmaktadır ve bu yapı üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir. Örgüt yapısının ilk unsurunu örgüt

yöneticileri oluşturmaktadır. Burada asıl karar alıcılar bulunmaktadır. Bu yöneticilerin büyük kısmı Iraklıdır. Ayrıca bu yöneticiler 2010 yılından beri El-Bağdadi'nin komutası altındadır. İkinci ana unsur idari yöneticilerden oluşmaktadır. Buradakilerin de büyük kısmı Iraklı olmasına karşın Suriyeliler de bulunmaktadır. Bu unsur, askeri ve idari işleri halletmekle görevlidir. Son grup olan üçüncü grup ise savaşçılardan oluşmaktadır. Buradaki savaşçıların büyük bölümü yabancı savaşçılardır ve sahada savaşan kişilerin neredeyse tamamı bu bölüm içerisinde. DAEŞ'e 80'in üzerinde ülkeden yabancı savaşçı katılım sağlamıştır. Burada DAEŞ'in cihat çağrısının önemi yüksektir (Şenol, Erdem, & Erdem, 2016, s. 280).

DAEŞ terör örgütünü küresel tehdit haline getiren nedenlerden birisi de yabancı savaşçıların varlığıdır. DAEŞ'in 2014 yılında gerçekleştirdiği hilafet çağrısı, dünyanın birçok ülkesinden insanların DAEŞ'e katılmasına neden olmuştur. Bu yabancı savaşçıları beş temel kategoride değerlendirmek mümkündür. İlk kategoride entegre olmadan erkenden dönenler yer almaktadır. İkinci kategoride DAEŞ'e katılan lakin bu örgüt içindeki uygulamalar nedeniyle ayrılanlar bulunmaktadır. Üçüncü gruptakiler DAEŞ'e katılan, DAEŞ'in uygulamalarını doğru bulan lakin ayrılanlardan oluşmaktadır. Dördüncü grupta DAEŞ'in gerçek militanları yer almaktadır. Bu militanlar DAEŞ'e kendilerini adanmışlardır lakin bir şekilde kendi ülkelerine dönmek zorunda bırakılanlardır. Beşinci ve son gruptakiler ise DAEŞ'e yeni üyeler bulmak için eğitilen ve yurtdışı görevlerine gönderilen yönetici grubundaki kimselerdir (Ünsal & Olçar, 2019, s. 137-138).

DAEŞ terör örgütü, diğer terör örgütleri gibi kanlı eylemlere imza atmıştır. Dünyanın pek çok yerinde terör örgütü olarak kabul gören bu örgütün eylemlerinden bazısına değinmek, devletlerin DAEŞ ile mücadelesini anlamak açısından önemlidir. DAEŞ'in yabancı savaşçı devşirdiği ülkelerden birisi olan Fransa'da oldukça kanlı eylemleri olmuştur. Bunlardan birkaçı şunlardır; 2012 yılında bir Fransız vatandaşı tarafından Fransa'da DAEŞ adına bir terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Muhammed Merah adında bir DAEŞ teröristi, Fransa'nın birçok yerinde cinayetler işlemiştir. Bir okula baskın gerçekleştirmiştir. Bu terörist birçok kez polisin elinden kaçmıştır. Yakalandıktan sonra da kaçmak üzereyken vurularak öldürülmüştür. 13 Kasım 2015 tarihinde Fransa'nın başkenti Paris'te Fransa modern tarihinin en büyük terör saldırılarından birini yaşadı. 130 kişinin hayatını kaybettiği bombalı saldırıları DAEŞ üstlendi. İki ayrı silahlı saldırı ve üç ayrı bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir

(AnadoluAjansı). 14 Temmuz 2016 tarihinde Fransa'da bir başka DAESŞ saldırısı gerçekleşmiştir. DAESŞ'li terörist sürdüğü kamyon ile 84 kişiyi öldürmüştür. 19 Aralık 2016 tarihinde Almanya'da da kamyonlu bir DAESŞ teröristi tarafından 12 kişiyi öldürmüştür. 56 kişiyi de yaralamıştır. 2017 tarihinde İngiltere'de 3 DAESŞ'li terörist önce minibüs ile insanları hedef almış, ardından da bıçaklı saldırı gerçekleştirmiştir. 8 kişi hayatını kaybetmiş ve 48 kişi de yaralanmıştır. Aynı yıl Ariane Grande'nin konserinde DAESŞ tarafından terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar da 22 kişi hayatını kaybetmiştir. 59 kişi de yaralanmıştır. 2017 yılında İspanya'da yine DAESŞ teröristleri tarafından minibüs ile yapılan saldırıda 12 kişi hayatını kaybetmiş ve 80 kişiden fazla insan da yaralanmıştır (Esen, 2017). Türkiye'de DAESŞ tarafından gerçekleştirilen eylemlerde 211 kişi hayatını kaybetmiş ve 1182 kişi de yaralanmıştır. Türkiye, DAESŞ tarafından sıklıkla hedef alınmıştır (Çakır F. , 2016).

Bu ve benzeri saldırılar DAESŞ tarafından birçok yerde yapılmıştır. Uluslararası koalisyon DAESŞ ile mücadele için harekete geçmiştir. Dünyanın önde gelen ülkelerinden oluşan koalisyon ile Suriye'de DAESŞ'e karşı ciddi bir mücadele başlamıştır. Özellikle hava saldırıları ile DAESŞ oldukça zayıflatılmıştır. DAESŞ'in lideri olan Ebubekir El-Bağdadi'nin ABD tarafından öldürülmesi ile örgüt daha da zayıflamıştır.

DAESŞ'in temel motivasyon olarak kullandığı 'İslami' söylemler ve cihat çağrısı, dünyanın birçok yerinde karşılık bulmuştur. Özellikle DAESŞ'in 'yalnız kurt' olarak nitelendirdiği terör eylemlerinde bu motivasyon son derece tehlikeli bir durum oluşturmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde, DAESŞ'in çağrısını kabul eden bir kişi, terör eylemi gerçekleştirebilme potansiyeli taşımaktadır. Çünkü yalnız kurt adı verilen terör eylemi yöntemi için herhangi bir emir almak gerekmemektedir. Hatta yalnız kurt eylemi olabilmesi için emir komuta zinciri dışında olması gerekmektedir.

Bu tehdit, yalnızca Suriye veya Irak değil, tüm dünyada küresel bir tehlike arz etmektedir. Tek başına karar alarak harekete geçen ve kanlı eylemler gerçekleştiren bu kişiler, genelde yerel tehditler içeren diğer terör örgütlerinin oluşturduğu tehditten daha büyük tehlike barındırmaktadır. Bu sebeple DAESŞ'in sadece ortaya çıktığı Orta Doğu coğrafyası içerisinde değil, küresel terörizm seviyesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada DAESŞ'in dünya için ne denli tehlike arz ettiği üzerinde durulmalıdır. Yukarıda DAESŞ'in Fransa'da gerçekleştirdiği kanlı terör eylemlerine yer verilmişti. Fransa'da birçok eylemde bulunan DAESŞ'in iki büyük eyleminde 227

kişi hayatını kaybetmişti. Aşağıda da DAES'in diğer ülkelerde gerçekleştirdiği terör eylemlerinden bazılarına yer verilmektedir.

İspanya'da 2017 yılında gerçekleşen terör eyleminde 13 kişi hayatını kaybetti. Belçika'da 2016 yılında Zaventem Havalimanı ile Maelbeek metro istasyonuna yönelik terör saldırısında 36 kişi yaşamını yitirdi. İngiltere'de 2017 yılında bir konser çıkışındaki patlamada 22 kişi hayatını kaybetti. Almanya'da 2016 yılında bir tır sürer teröristin gerçekleştirdiği kanlı eylemde 13 kişi can verdi (Güvenç, 2021, s. 87). Bu Avrupalı devletlerin yanında DAES'in Pakistan ve Afganistan gibi birçok bölge ülkesinde de terör eylemi gerçekleştirdiği bilinmektedir. Tüm bu yönleriyle DAES, küresel bir tehdittir ve bu terör rgt ile küresel çaplı bir mücadele yürütülmelidir.

4.4.3. PYD/YPG

DAES ile verilen mücadele içerisinde PYD/YPG'nin, ABD tarafından bir vekil aktör olarak kullanışı görülmüştür. Suriye'de sahada DAES'e karşı PYD/YPG bir aktör olarak desteklenmiştir. Bu noktada PYD/YPG'nin de incelenmesi gerekmektedir. Suriye'deki Esad rejimi Türkmenler, Kürtler, Ezidiler gibi birçok azınlığa yönelik baskı politikası uygulamaktaydı. Kürtler bir azınlık olarak Esad rejiminin baskısına ve sindirme politikasına karşıydılar. Lakin Suriye'deki Kürt muhalefeti oldukça geç gelişen bir harekettir (Tejel, 2015, s. 279). Suriye'deki Kürt partileri oldukça fazladır ve çeşitlidir. Suriye Kürt partileri ile rejim arasındaki ilişki ise daha çok semboliktir. Kürt partilerinin amacı Kürtler zerindeki baskının hafifletilmesidir. Bu Kürt partilerinin belli çerçeveler içerisinde faaliyet göstermesine izin verildi. Bu partilerin yapılanması gizli şekilde rgtlenmekteydi (Schmidinger, 2016, s. 100-14).

Suriye'de birbirinden farklı ve gizli yapılanmalara sahip bu Kürt partileri aslında siyasi olarak ve ideolojik olarak birbirinden o kadar farklı değildir. Hem partilerin hem de Kürtlerin talepleri genel olarak birbirileri ile örtüşmektedir. Talepler birbirine yakın olmasına karşın bağımsız bir Kürdistan düşüncesi bu partiler tarafından dile getirilmemiştir (Schmidinger, 2016, s. 105). Bu durum Arap Baharının Suriye'yi vurması ile değişmiştir. Suriye'deki bu Kürt siyasi partilerinden birisi de Demokratik Birlik Partisi (PYD) adı ile kuruldu. Bu parti PKK'nın Suriye'de kalan eski yeleri tarafından kuruldu. Lakin bu parti altında diğer Kürtler toplanmadılar. Hatta ilk

aşamada PYD'nin kurucuları arasında bulunanlar kısa bir süre sonra başka bir siyasi parti olan Kürt Demokratik İtilaf Partisi'ni kurdular (Schmidinger, 2016, s. 106).

PYD'nin kuruluşunda PKK'lı 213 yönetici bulunmuştur. Bu PKK'lılar hem Orta Doğu'dan hem de Avrupa'dan Suriye'ye gelmişlerdir. Mayıs 2015'te kurulan PYD 'KCK Sözleşmesi' ile ortaya çıkmıştır. PYD'nin liderliğini de Salih Müslim ele almıştır (Ural, 2018, s. 80).

PYD, kurulduğu andan itibaren bir Kürt milliyetçiliği ideolojisine sahip olmuştur ve Kürtleri genel bir çatı altında toplamayı hedeflemiştir. Arap Baharı sonrasında Suriye'deki en temel Kürt aktör PYD olmaya başlamıştır. Rakka, Ayn el-Arap, Münbiç gibi Kürt bölgelerinde PYD'nin aktif olması ve Suriye iç savaşının getirdiği güç boşluğu ile PYD'nin 'bağımsızlık' söylemleri güçlenmiş ve fiili olarak PYD'nin bağımsız bir yapıyla birçok vilayeti kontrolü altında tuttuğu görülmüştür. PYD adı altında kurulan bu parti Türkiye tarafından PKK'nın Suriye kolu olarak görülmektedir.

PYD, Kürtleri toplamış ve bir Kürt kimliği üzerinden bağımsız bir alan açmaya çalışmıştır. Ayn el Arap (Aralık 2012) ve Afrin'de (Ocak 2013) yapılan görüşmelerde bölgedeki Kürtlerin Araplardan ayrılmasının hedeflendiği ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle PYD bağımsız bir Kürdistan'ı Suriye'nin kuzeyinde kurmayı ve ayrı bir yapı, ayrı bir yönetim kurmayı amaçlamıştır (Baczko, Dorronsoro, & Quesnay, 2018, s. 200-201). Bu haliyle Kürtlerden oluşan yeni bir devlet iddiası taşımaktadır.

PYD, Suriye'nin kuzeyinde Rakka, Ayn el-Arap, Münbiç gibi birçok bölgeyi kontrolü altında tutmaktadır. Lakin başlangıçta Kürtler PYD'nin hakimiyetini kabul etmemiş ve Kürt muhalefi, PYD hakimiyetine karşı birleşmiştir. Suriye Kürtleri Ulusal Konseyi (ENKS) bu düşünce ile 2012 yılında kurulmuştur (Baczko, Dorronsoro, & Quesnay, 2018, s. 206). Bu durum göstermektedir ki, PYD için Kürtler arasında bir ortak rıza bulunmamaktadır. Hatta PYD'nin hakimiyeti kabul edilmemekte ve ona karşı bir hareket kurulmaktadır.

Lakin PYD'nin biraz sonra ele alacağımız dış destekler ile büyümesi bu durumu değiştirmiştir. PYD'ye muhalif olan Kürt gruplar, PYD'nin gücüne karşı gelebilmek adına yerel komitelere katılma kararı almıştır. Suriye'de büyüyen PYD, yalnızca Suriye Kürtlerini değil, aynı zamanda Irak Kürtlerini de endişelendirmiştir. 2012 yılında Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Barzani bu duruma karşı harekete geçmiştir. PYD ile ENKS arasında bir arabuluculuk rolü oynayarak ortadaki gerginliği

düşürmek istemiştir. Lakin bu Kürt muhalefetinin PYD karşısında da parçalı olması, başarı sağlamasının önünde engel olmuştur (Baczko, Dorronsoro, & Quesnay, 2018, s. 207-209).

PYD, Suriye'deki otorite boşluğundan faydalanarak geniş bir coğrafyayı kontrolü altına almıştır. Bu coğrafyada Kürtlerin çoğunluk olduğu yerler bulunmaktadır. Lakin buralarda da PYD'ye muhalif Kürtler bulunmaktadır. PYD, bu muhaliflere yönelik sindirme politikası, baskı gibi birtakım sert önlemler almıştır. PYD, bu muhalif Kürtleri hem zorla silah altına almakta hem de gazetecileri ve siyasilere tutuklamaktadır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 311).

PYD kontrol altına aldığı bölgelerdeki Kürtlere yönelik 'milli bilinç' politikası uygulamıştır. Buna göre Suriye Kürtleri uzun yıllardır Suriye rejiminden büyük baskılar görmüştür. Bu baskılar ile Suriye Kürtleri azınlık olarak zor şartlar altında yaşamıştır. PYD'de bu travma durumunu kendi ideoloji etrafında tekrar şekillendirmiş ve bir milli şuur oluşturulmaya çalışılmıştır. Milliyetçi bir ideoloji üzerinden bir millet oluşturulmaya çalışılmıştır (Çona, 2018, s. 187-188).

PYD, diğer Suriye Kürt partilerinden sıyrılıp güç kazanmıştır. Bunu yaparken en önemli unsur ise kendi kontrolünde silahlı bir yapılanmasının bulunmasıdır. Bu yapılanmanın adı YPG'dir. YPG, PYD'nin silahlı koludur. Diğer Suriye Kürt partileri sivil alanlarda faaliyet gösterirken PYD, YPG sayesinde silahlı bir güç ile eylemde bulunabilmiştir (Çona, 2018, s. 188).

YPG, PYD tarafından kurulmuş silahlı bir yapılanmadır. Bu silahlı yapılanmaya aynı zamanda silahlı bir başka yapılanma olan YPJ'de dahil olmaktadır. Bu iki yapılanma, birlikte PYD'nin kolu olarak Suriye Kürtlerinin bulunduğu alanları kontrol etmektedir (Schmidinger, 2016, s. 206). YPG üyeleri özel eğitilmiş ve silahlı savaşçılardan oluşuyordu. Bu örgütün yöneticileri ise Türkiye ve Irak'tan gelen PKK üyeleriydi. Bu yöneticiler gerilla eğitimleri almış kişilerden oluşuyordu (Baczko, Dorronsoro, & Quesnay, 2018, s. 203). Bu haliyle PKK, Suriye'deki oluşumunu kuruyordu ve adına PYD/YPG diyordu.

PYD/YPG örgütünün yapılanmasına ilişkin 2003 ile 2015 yılları arasında birçok kongre gerçekleştirilmiştir. Bu kongrelerin tamamı PKK kongresidir. Hatta kongreler PKK kamplarında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede hem PYD'nin yapısı hem de faaliyet sahasına kadar geniş bir silsilede kararlar alınmıştır (Yeşiltaş & Duran, 2019,

s. 303). PYD/YPG örgütlenmesi bir devlet dışı silahlı aktör olarak Suriye'nin Kuzeyinde faaliyet göstermiştir. Lakin bu örgütün etkinliği ve bölgedeki ülkelerin güç boşlukları oluşturması nedeniyle PYD/YPG Irak ile Suriye arasındaki sınırı fiili olarak ortadan kaldırmıştır (Yeşiltaş & Duran, 2019, s. 299).

PYD/YPG bir devlet dışı silahlı aktör olarak yalnızca Suriye devletinin sorunu değildir. Aynı zamanda ulusal sınırları aşan uluslararası bir sorun oluşturmaktadır. PYD/YPG'nin hem siyasi yayılma hem de ideolojik yayılma alanına bakıldığında üç farklı devletin egemenliğine göz diktiği görülmektedir; Türkiye, Suriye ve Irak. PYD/YPG'nin Türkiye'den PKK tarafından kurulmuş olması ve bu iki devlet dışı silahlı aktörün birbirinin farklı kolları olduğu görülmektedir. Bu nedenle Suriye'de kurulacak olan bir Kürt devleti Türkiye'yi de doğrudan tehdit etmektedir. Türkiye, PKK'yı bir terör örgütü olarak görmektedir. Aynı şekilde PYD/YPG'yi de PKK'nın Suriye kolu olarak görmekte ve terör örgütü listesine dahil etmektedir. Hatta Türkiye, gerçekleştirdiği sınır ötesi harekâtlar ile hem DAES'e hem de PYD/YPG'ye yönelik operasyonlarda bulunmuştur.

4.5. ABD'nin Vekil Aktörü Olarak PYD/YPG

ABD, dünyanın en büyük süper güçlerinden biri olarak, küresel siyasette kritik bir role sahiptir. Bu pozisyonu, özellikle enerji kaynakları açısından zengin bölgelerde hem politik hem de askeri varlığıyla güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Orta Doğu, bu bağlamda, ABD dış politikasının en önemli odak noktalarından biridir. Bölge, dünya enerji rezervlerinin büyük bir kısmına ev sahipliği yapmakta ve bu da onu küresel enerji politikaları açısından stratejik bir konuma taşımaktadır.

ABD'nin Orta Doğu'daki politikaları, genellikle bölgenin enerji rezervlerini korumak ve enerji akışını güvence altına almak üzerine kuruludur. Bu, bölgedeki bazı ülkelerle güçlü diplomatik ilişkiler kurulmasını ve bazen askeri müdahalelerin yapılmasını gerektirir.

Orta Doğu'nun bir diğer önemli konusu ise birçok küresel ve bölgesel aktörün, bu coğrafyada nüfus alanı elde etmeye çalışmasıdır. Küresel olarak Çin, Rusya, ABD ve Avrupa doğrudan bu bölgenin siyasi, ticari ve sosyal meselelerini yakından takip etmekte ve kendi politikalarını çizmektedir. Bölgesel anlamda Suudi Arabistan,

Türkiye, İnan, İsrail ve Mısır gibi ülkeler hem bu coğrafyanın devletleridir hem de Orta Doğu kendi nüfus alanlarını oluşturur.

Orta Doğu'nun dini, kültürel, turizmsel, ekonomik, siyasal ve sosyal daha birçok özelliği bulunmaktadır. Lakin son dönemde Orta Doğu'yu daha çok ön plana çıkartan özelliği ise Arap Baharı sonrası yaşananlardır. Arap Baharı sonrasında Orta Doğu'da birçok devlet dışı silahlı aktör ortaya çıkmıştır. Özellikle Suriye'de oldukça derinlikli bir kriz alanı oluşmuş ve devlet otoritesi ortadan kalkmıştır. Bu güç boşluğu sonrasında birçok devlet dışı silahlı aktör kendine geniş alan bularak büyümüştür.

DAEŞ'in ortaya çıkması ile birlikte hem bölgesel hem de küresel bir tehdit dalgası ortaya çıkmıştır. DAEŞ yalnızca etkin olduğu Irak ve Suriye'de değil aynı zamanda dünyanın dört bir yanında terör eylemleri gerçekleştirmiştir. DAEŞ'in terör eylemlerine yönelik uluslararası koalisyon ile birlikte DAEŞ ile mücadeleye başlanılmıştır. DAEŞ'in Suriye'deki üsleri ve kontrol ettikleri bölgelere yönelik ciddi askerî harekâtlar ve hava operasyonları düzenlenmiştir.

ABD, DAEŞ ile mücadelesinde kendine Suriye'den yerel bir müttefik bulmuştur. Hatta bu müttefiki kendi elleri ile destekleyip büyütüştür. ABD, DAEŞ ile mücadele için PYD/YPG adındaki bir diğer devlet dışı silahlı aktörü desteklemeye başlamıştır. ABD ile birlikte operasyonlara destek veren Fransa, Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleri de PYD/YPG'yi müttefik olarak görmüştür. DAEŞ ile PYD/YPG'nin mücadelesinde PYD/YPG'ye çok ciddi askeri ve ekonomik yardımlar sağlanmıştır. DAEŞ ile mücadelede sahada 2 bin kadar ABD askeri görev almıştır. (Katz & Carpenter, 2019) Böylece ABD askerleri ölmeden ABD'nin Suriye çıkarları askeri olarak sahada da işleyebilecektir. Nitekim 2020 yılına gelindiğinde DAEŞ ile mücadelede ölen ABD askerlerinin sayısı beşten azdı. (Cook & Lemmon, 2019) Buna rağmen dönemin ABD Başkanı Trump, askerlerini Suriye'den çekmek istediğini duyurmuştu. (Portzert, 2020)

DAEŞ'in yükselmesinde ABD dış politikasının da bir bağlantısı bulunmaktadır. Dört ana noktadan bu bağlantı kurulabilmektedir. İlk iki nokta; 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etme kararı ve sonrasındaki işgalin kötü yönetilmesi ve 2010 yılında ABD'nin Irak'tan hem politik hem de askerî açıdan çekilmesi olmuştur. Nitekim DAEŞ, Irak topraklarındaki güç boşluğundan beslenmiştir. Diğer iki nokta ise 2011 ile 2013 yılları arasında Suriye iç savaşına daha yoğun müdahale edilmemesi ve 2013'ün sonlarında İŞİD'in Batı Irak ve Musul'u ele geçirmesinden önce, onu askeri bir operasyonla

başlangıç noktasında etkisiz hale getirme kararının alınmamasıdır. (Sharghi, 2020, s. 281-282) ABD dış politikası, bu dört kırılma noktasını kaçırmıştır.

Suriye iç savaşı, Obama yönetiminin karşı karşıya kaldığı en önemli uluslararası meselelerden biri olmuştur. Bu dönemde, Obama hükümeti, Suriye'ye askeri müdahale konusunda dikkatli bir tutum sergilemiştir. ABD, Esad rejiminin sona ermesini arzu etse de, süreci yatıştırmaya yönelik açıklamalar yapmıştır. Bu süreçte ABD'nin Suriye politikasında önemli bir belirsizlik hâkim olmuştur. ABD, Suriye iç savaşının başlangıcında 'bekle-gör' stratejisi ile hareket etmiştir. (Abuşoğlu, 2022, s. 167) Obama 2012 yılında da bu durumu ifade eden bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu konuşmada binlerce ölümün ve trilyon doların getirdiği maliyeti dile getirmiş ve "evimizde, burada işler yapmanın vakti" demiştir. (Şen, 2018, s. 495)

Ağustos 2011 yılında, Başkan Obama, Esed rejimine karşı tutumlarını net bir şekilde söylemiştir. Obama ABD, Suriye'de barışçıl protestoculara karşı şiddet kullanımına karşı çıkıyor ve Suriye halkının evrensel haklarını destekliyoruz. Başkan Esad ve hükümetine yaptırımlar uyguladık. Avrupa Birliği de yaptırımlar uyguladı. Suriye'nin eylemlerini kınamak için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde bir çaba liderliği yaptık." demiştir. (The White House, 2011) ABD'nin Suriye krizine yönelik dış politikasındaki adım yaptırımlar yoluyla Esed rejiminin otoriter yönetimi bırakmasını sağlamak olmuştur.

ABD, Suriye'deki iç savaşın çıkışıyla birlikte yeni politikara geçmiş ve özellikle DAES ile mücadelesi üzerinden bu politikayı dizayn etmiştir. ABD'nin DAES stratejisinin iki ayağı bulunmaktadır. Bu stratejisi Obama döneminde ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki uluslararası koalisyon eşliğinde DAES'e karşı savaşmaktır. İkinci olarak da yine DAES ile mücadele için yerel aktörler ile iş birliği yapılmasıdır (Kurt, 2019, s. 86). Obama döneminde DAES'e karşı yapılacak operasyonlarda stratejik olarak PYD'nin kullanılması kararı alındığında, bölgede oluşturulacak bir 'Kürt Koridoru' fikri gündeme gelmiş ve ABD'nin çıkarları için bu durum gerekli görülmüştür. Nitekim oluşturulacak bu koridorda ABD kendine yeni üsler oluşturabilir ve Akdeniz jeopolitiğinde güç kazanabilirdi. (Kepsutlu, 2020, s. 273). Obama döneminde ABD'nin DAES'e yönelik hava operasyonlarına bakıldığında ABD'nin PYD/YPG'ye alan açması daha net şekilde görülmektedir. Çünkü ABD operasyonlarının ekseriyeti DAES ile PYD/YPG arasındaki çatışma

alanlarına gerçekleştirilmiştir (Çoban, 2022, s. 47). Böylelikle ABD hava desteğini alan PYD/YPG unsurları çok daha hızlı bir şekilde kendilerine alan kazanabilmiştir.

Obama döneminde yapılan stratejik operasyonlarda her ne kadar DAESŞ'e mevzi kaybettirildiyse de bu bölgeler ABD'nin kontrolüne geçmemiştir. Çünkü Rusya'nın desteği ile Esad rejimi, DAESŞ'in boşalttığı bölgelerde hakimiyet kurmaya başlamıştır (Kurt, 2019, s. 85). ABD için DAESŞ ile mücadele etmenin yanında, Esad rejimi büyük bir sorun olarak kalmıştır. ABD'nin PYD/YPG'yi müttefik bir aktör olarak görmesi ise vekâlet savaşları ile özdeşleştirilmiştir. Bu savaş yöntemi, ABD'nin vekil aktörü olarak Suriye'de PYD/YPG'yi kullandığını ve kendi çıkarlarını bu sayede koruduğunu göstermek için kullanılmaktadır.

Trump, IŞİD'e karşı mücadelede NATO güçlerinin ve bölge ülkelerinin daha fazlasını yapmasına atıfta bulunarak Eylül 2016'da "Bence NATO'nun ve çevre ülkelerin de bizimle birlikte Orta Doğu'ya girmesini sağlamalıyız ve IŞİD'in canına okumalıyız ve bunu hızlı bir şekilde yapmalıyız." demiştir. Trump'ın Mart 2016'daki IŞİD'le mücadele konusunda "Generalleri dinlerim ama 20.000-30.000 gibi rakamlar duyuyorum." demiştir. Bu cümle IŞİD'e karşı ihtiyaç duyulan toplam askeri gücü ima etmiştir (Clawson, 2016, s. 6).

Nitekim Trump, ABD başkanı olduktan iki hafta sonra ABD'nin DAESŞ'e karşı bakış açısını ve politikasını şu cümlelerle ifade etmiştir;

“DAESŞ, dünya genelinde soykırım kampanyası yürütüyor, korkunç suçlar işliyor. Radikal İslami teröristler, 11 Eylül'de yaptıkları gibi, Boston'dan Orlando'ya, San Bernardino'ya kadar anavatanımıza saldırmaya kararlı ve tüm Avrupa'da, Paris ve Nice'te olanları gördünüz. Avrupa'nın her yerinde oluyor....Bu yüzden bugün, ölüm ve yıkım güçlerine çok birleşik bir sesle bir mesaj iletiyoruz: Amerika ve müttefikleri, sizi yenecektir. Onları yeneceğiz. Radikal İslami terörizmi yeneceğiz ve ülkemizde kök salmasına izin vermeyeceğiz. Buna izin vermeyeceğiz.” (The White House, 2017)

Trump, ABD'nin DAESŞ'e karşı on binlerce ABD askerini bölgeye göndermesinin hem politik hem de finansal olarak ciddi bir yük oluşturacağını bu sözleri ile işaret etmiştir. ABD'nin bölgede kendi kuvvetleri yerine kullanabildiği vekil aktörü PYD/YPG de bu noktada ABD için önemli bir yükü azaltmıştır.

ABD, DAES ile savaşta PYD/YPG'ye silah sağlayarak, Suriye'deki güvenlik durumuna önemli ölçüde müdahale etmiş ve bu politikasıyla Suriye'nin güvenlik stratejisini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu hamle Suriye'nin karşı karşıya olduğu güvenlik zorluklarına ABD'nin nasıl yaklaştığını gösterir. ABD'nin bu stratejisi, doğrudan askeri müdahale yerine yerel güçleri desteklemeyi tercih etmesi, Suriye'deki güvenlik yükünü kendi omuzlarından başka aktörlere aktarma çabası olarak yorumlanmaktadır. (Güntay, 2020, s. 505)

ABD'nin PYD/YPG'yi vekil aktör olarak kullanmasının birçok sebebi bulunmaktadır. PYD/YPG ncelikle Suriye'deki diğer aktörler gibi dini temelli bir ideolojiye dayanmamaktadır. Bu nedenle seküler bir yapıya sahiptir. Bu seküler yapı da Batı dünyası tarafından hoş karşılanmaktadır. İkinci olarak PYD/YPG'nin örgütlenmesinde bulunan kadın-erkek birlikte eş-yönetim mantığının Batıya cazip gelmesidir (ona, 2018, s. 189). Tabi ki bunun yanında DAES ile PYD/YPG arasındaki mücadelede PYD/YPG'nin özgürlük savaşçısı olarak lanse edilmesi de yer almaktadır. Tüm bu durumlar PYD/YPG'yi uluslararası kamuoyunda makyajlamaktadır. Ayrıca Arap Baharının Suriye'de iç savaşa dönüşmesinin ardından şam yönetimi Suriye'nin kuzeyinden çekilmeye başlamıştır. Bu durum doğrudan PYD/YPG için bir yayılma alanı olarak kullanılmıştır. PYD/YPG'nin genişlediği alanlarda petrol yataklarının olması da ABD tarafından önemli grlmştir. (Reuters, 2023) Aynı şekilde bu geniş topraklarda PYD/YPG'nin bulunması ABD'nin çıkarları ile de uyumaktadır. ABD, zellikle Rusya'nın bu coğrafyada nüfus alanının genişlememesini ve petrol sahalarının kontrol edilmesini istemektedir.

ABD, PYD/YPG'yi bu şekilde kullanışlı bir aktör olarak grmştir. Ama aynı şekilde PYD/YPG'de ABD'nin desteğini alarak güçlenmiştir. Normal şartlarda ne ekonomik olarak ne de askeri olarak gücünün yetmeyeceği eylemleri ABD sayesinde gerçekleştirebilmiştir. Hatta PYD/YPG, DAES ile mücadelesini ne sürerek ABD'den aldığı destek sayesinde Suriye'deki önemli bir aktör haline gelmiştir. ABD ile PYD/YPG arasında sıkı bir operasyonel iş birliği görülmektedir. DAES mevzileri PYD/YPG milisleri tarafından bulunmakta ve ABD tarafından hava operasyonları ile imha edilmekteydi (Schmidinger, 2016, s. 124). ABD ile PYD/YPG arasındaki bu mtfeflik ilişkisi ABD'nin eski başkanı olan Obama döneminde başlamıştır. Obama DAES ile mücadele stratejisinde PYD/YPG'yi gayriresmi bir şekilde mtfeflik olarak ilan etmiştir (Schmidinger, 2016, s. 138).

PYD/YPG sadece ABD ve Batılı ülkeler tarafından kullanılmak istenen bir aktör de değildir. Aynı zamanda Rusya da zaman zaman bu örgütü kullanmış ve silah desteğinde bulunmuştur. Bunun yanında Esad rejiminin içinde bulunduğu durum itibariyle PYD/YPG ile anlaştığı da görülmektedir (Çona, 2018, s. 192). Lakin ABD, diğer aktörlerden daha net bir şekilde bu örgütü desteklemiştir. Bunun neticesinde de günümüzde PYD/YPG tamamen ABD'nin bir vekil aktörü haline gelmiştir.

ABD'nin PYD'ye verdiği destek, bu örgütün Suriye'de hem askeri hem de siyasi bir güç olarak ortaya çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. Bu desteğin sonucunda PYD, bölgede etnik ve politik anlamda etkili bir rol oynamaya başlamış ve bu durum, Suriye'deki iç savaşın gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. ABD'nin sağladığı yardım, PYD'nin askeri yeteneklerini ve siyasi nüfuzunu artırarak bölge içindeki güç dengelerini değiştirmiştir.

PYD/YPG'nin kontrolü ele geçirdiği bölgelerde uyguladıkları politikalarda baskılar ve insan hakları ihlalleri görülmektedir. Bu durum ABD ve Batı tarafından çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Halbuki PYD/YPG, kontrolü altındaki bölgelerde insan hakları ile ilgili güvenceler vermiştir (Schmidinger, 2016, s. 143). Lakin bu güvencelere uyulmadığı görülmektedir. ABD, PYD/YPG'yi hem silahlandırarak hem de uluslararası kamuoyunda destekleyerek meşrulaştırmak istemiştir. ABD bu sayede hem Suriye'de kendine bir vekil aktör bulmuş hem de bölgesel çıkarları doğrultusunda kendine manevra alanı oluşturmuştur.

ABD, daha önce bölgesel çıkarları ile örtüşmeyen Irak yönetimine yönelik savaş açmıştır. Bu savaş sonrası Irak'ın toprak bütünlüğü fiili olarak zarar görmüştür. Büyük güç boşlukları oluşmuştur. DAES'te bu boşluk sayesinde büyümüştür. Suriye'de de kendi bölgesel çıkarları ile uyuşmayan bir yönetim yerine, kendi kontrolünde bir aktörle iş birliğine gitmeyi tercih etmiştir. Bu durumda da Suriye'nin toprak bütünlüğünü bozacak bir politika izlemektedir (Tokmakoglu, 2020, s. 83).

PYD/YPG'nin bölgede gerçekleştirdiği faaliyetler birçok aktör tarafından terörizm olarak değerlendirilmektedir. Bu durum özellikle PYD/YPG'den tehdit algılayan Türkiye örneği üzerinden aşağıdaki başlıkta ele alınacaktır. Öncesinde ise PYD/YPG'ye hem siyasi hem de askeri destek sağlayan ve bir vekil aktör olarak bu örgütü kullanan ABD'nin bakış açısı ele alınmalıdır.

ABD, yukarıda da ele alındığı şekliyle vekil aktör olarak PYD/YPG'yi Suriye iç savaşı sonrasında kullanmaya başlamıştır. Lakin ABD makamlarınca yapılan açıklamalarda PYD/YPG'nin Suriye'de gerçekleştirdiği faaliyetlerin terörizm içerdiği dile getirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin resmi web sitesinde 2023 yılında yayımlanan bir yazıda YPG'den söz edilerek 12 yaşındaki kız ve erkek çocuklarının nasıl zorla askere alındığından, eğitildiğinden ve kullanıldığından bahsedilmektedir (2023 Trafficking in Person Report: Syria, 2023). Aynı resmi sitenin bir başka açıklamasında yine PYD/YPG'nin terörizm faaliyeti yer almıştır. Bu açıklamada, örgütün muhalif kişileri keyfi olarak gözaltına aldığı, Süryani Hristiyanları ve Yezidileri zorla askerlik hizmetine aldığı ve bu kişilerin mal varlıklarına el konulduğu ve hatta yaşadıkları topraklardan zorla atıldıkları yer almaktadır. Aynı açıklamada PYD'ye bağlı Kürt güçlerinin Arap sivilleri, aktivistleri ve politikacıları tutuklayarak bilinmeyen yerlere götürdüğü iddiasına yer verilmiştir. Bu raporda yayımlanan bir başka olgu da PYD'nin kontrol ettiği bölgelerde faaliyet gösteren medya kuruluşlarından gelen haberlere dayandırılarak iletilmektedir. Bu haberlere göre, medya kuruluşları PYD yanlısı şarkılar çalmaları yönünde baskıyla karşı karşıya kalmışlar ve çevrim içi tehditler almışlardır. Raporlarda, bazı muhalif gazetecilerin PYD güvenlik güçleri tarafından gözaltına alındığı ve/veya dövüldüğü de belirtilmiştir. Bölgedeki Kürt aktivistlerin iddialarına ve basında çıkan haberlere göre PYD, kontrolleri altındaki bölgelerde toplanma özgürlüğünü bastırılmış ve ifade özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlamıştır (U.S. Department of State, 2016).

PYD/YPG'nin lideri konumunda bulunan Mazlum Abdi kod adını kullanan Ferhat Abdi Şahin, bu örgütün terörizm ile olan ilişkisinin ortaya çıkartılmasında önemli bir yere sahiptir. Şahin, 1990 yılında PKK'ya katılarak örgütün üst düzey liderlerinden biri olmuştur.

Sonrasında Şahin, dönemin PKK lideri Abdullah Öcalan'ın idari işler sorumlusu olarak atanmıştır. Ardından 1996'da PKK'nın Şemdinli ilçesinden sorumlusu görevi verilmiştir. 1997-2003 yıllarında PKK'nın Avrupa sorumlularından biri olmuştur. Sonraki zamanlarda PKK'nın bir kolu olan Halk Savunma Güçleri kolunun (HPG) sorumluluğunu üstlenmiştir (Euronews, 2019). ABD'nin PKK'yı bir terör örgütü olarak tanımasına rağmen PKK'lı üst düzey yöneticilik yapan Şahin'in siyasi bir muhatap ve sahada askeri bir müttefik lideri olarak görmesi çelişkili bir durumu ortaya koymaktadır.

Burada ayrıca değinilmesi gereken bir nokta da PYD/YPG'nin ABD'ye olan ihtiyacıdır. PYD/YPG, ABD'nin hava desteği ve silah teslimatı, istihbaratı ve lojistik desteği olmadan bölgede uzun süre dayanamayacağı ortadadır (Pollock, 2019). Bunun nedeni, Suriye'de Türkiye'nin askeri güçleri, Rusya destekli Esad rejiminin askeri güçleri, İranlı destekli milis grupların askeri güçleri bulunmaktadır. Tek başına kalacak bir PYD/YPG, bugünkü gücünü ve etki alanını hızla kaybedecektir ve birçok ciddi tehdit ile karşı karşıya kalacaktır.

Dolayısıyla ABD'nin Suriye'deki maaliyeti PYD/YPG milisleri ile karşılanırken; PYD/YPG de ABD desteği sayesinde kendine alan açmaktadır. Bu durum karşılıklı olarak kazan-kazan üzerine kurulu bir ittifak sistemi oluşturmaktadır. Bu ittifak ile Afganistan ve Irak savaşlarındaki gibi ABD askerleri hayatını kaybetmeyecek ve askeri maliyet düşürülecektir. Öbür tarafta PYD/YPG bölgede bağımsız bir güç olarak hareket edebilecek ve 'özerk bir bölge' olma şansı elde edebilecektir.

2019 yılında Trump'ın Suriye'deki Amerikan askerlerinin sayısını yarı yarıya indireceğini açıklamasının ardından, Kobani kod adlı Şahin, bu durumun ABD taahhütlerine zarar verebileceğini dile getirmiştir. Şahin, bu taahhütlerin zarar görmesi sonucu ABD'nin de zarar göreceğini söylemiştir. Şahin sözlerinde "Eğer Amerikalıların taahhütlerine uydıkları görülüyorsa, bu sadece bizim için değil Amerikalılar için de zararlı olacaktır" cümlesini kullanmıştır (Edition, 2019). Buradan da anlaşılmaktadır ki, ABD ile PYD/YPG arasındaki ilişki tamamen pragmatik ve pratik nedenlere dayanmaktadır.

PYD/YPG'nin PKK'nın Suriye kolu olması dolayısıyla özellikle Türkiye'den bu duruma büyük itirazlar gelmektedir. PYD/YPG Türkiye, Suriye ve Irak'ın toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Türkiye bu durumu NATO üyesi ülkeler ile paylaşmıştır. ABD ise PKK'yı bir terör örgütü olarak görmesine rağmen PYD/YPG'yi ayrı bir örgüt olarak görmektedir.

PYD/YPG ise kendini Suriye Kürtlerinin temsilcisi olarak tanımlamaktadır. PYD/YPG, kendinin PKK ile aynı olduğuna dair açıklamaları reddetmektedir. Bu sayede uluslararası kamuoyunda meşruiyet kazanmayı hedeflemektedir (Cankurtaran & Gençkaya, 2017, s. 146). Lakin PKK'nın tüzüğü ile PYD'nin tüzüğü arasındaki benzerlik net bir şekilde görülmektedir. Örneğin PKK tüzüğünde 'parti kadrosunun görevleri' kısmında "Lider APO'nun yaşamını ve özgürlüğünü benimsemelidir. Apocu çizgiyi özümsemelidir" ifadeleri yer almaktadır. PYD'nin tüzüğünde ise "Kürt

halkı lideri Abdullah Öcalan'a bağlılığı şeref bilmeli ve onun özgürlüğü için mücadele etmelidir." ifadeleri yer almaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

Türkiye, PYD/YPG'ye verilen silahların doğrudan kendine yönelik bir tehdit oluşturduğunu dile getirmiştir. NATO üyesi ülkeler bu durum için Türkiye'ye sakin olması gerektiğini söylemiştir. ABD, PYD/YPG'ye verilen askeri mühimmatların PKK'nın eline geçmeyeceğini dile getirmiştir. Lakin ABD ve Avrupa ülkeleri tarafından PYD/YPG'ye verilen silahlar, Türkiye'nin PKK'ya yaptığı operasyonlarda ele geçirilmiştir (Ural, 2018, s. 83).

Türkiye bu duruma yönelik tepkisini yaptığı Milli Güvenlik Kurulu açıklaması ile ortaya koymuştur; "PKK/PYD-YPG terör örgütlerinin, diğer bir terör örgütü DEAŞ ile mücadelesi ileri sürülerek meşrulaştırılmayacağı bir kez daha vurgulanmıştır" (MGK, 2017). ABD, bu duruma yönelik bulduğu bir başka makyaj ile Suriye Demokratik Güçleri adlı bir başka devlet dışı silahlı örgütün varlığını öne sürmüştür. Suriye Demokratik Güçleri örgütünün içerisinde PYD/YPG/YPJ, El-Sanadid Güçleri, Süryani Askeri Meclisi, Burkan El-Fırat, Selçuk Tugayı, Tahrir Grubu, Kürt Cephesi, El Cezire Tugayları gibi birçok grup bulunmaktadır (Ural, 2018, s. 82). ABD, bu şekilde verdiği desteği daha geniş bir muhalif gruba sunuyormuş gibi göstermeye çalışmıştır.

ABD'nin PYD ile Suriye'de savaş kazanamayacağı dile getirilmektedir. ABD, bu durumun farkındadır ve nihai amacı PYD ile savaş kazanmak değildir. Nitekim PYD, ABD için son derece kullanışlı bir örgüttür. Türkiye'nin güneyden sıkıştırılması için de PYD'nin kullanılması, ABD politikası ve çıkarları ile oldukça uyumludur (Yalçın & Duran, 2018, s. 44).

Tüm bu senaryolar, iki NATO müttefiki olan ABD ile Türkiye'nin arasını açmıştır. ABD yönetimi, Suriye'deki çıkarları uğruna uzun yıllardır müttefiklik ilişkisine sahip olduğu Türkiye'yi karşısına almıştır (Özdemir, 2018, s. 140). Türkiye, ABD'nin vekil gücü olarak kullandığı PYD'ye yönelik çok kez askeri operasyon düzenlemiştir. Bu operasyonlarda Türkiye, güney sınırlarında bir terör koridoruna müsaade etmeyeceğini göstermiştir. Bunun için de hem sahada (askeri) hem de masada (diplomatik) adımlarda bulunmuştur (Demir & Özdemir, 2022, s. 17).

Türkiye'nin PYD/YPG'ye yönelik sert tutumu sonrasında ABD tarafından bu örgütün ismi değiştirilmiştir. YPG, ABD tarafından PKK'dan ayrı bir grup olarak kabul

edilmiştir. (İpek, 2017, s. 413) ABD, bu sayede PYD/YPG'ye yeni bir örgüt izlenimi vermeye çalışılmıştır. 2017 yılında ABD Özel Kuvvetler Komutanı Thomas, terör örgütü PKK ile ilişkili görüldüğü için YPG'nin isim değiştirmesi gerektiğini söylediğini itiraf etmiştir. İsim değiştirme tavsiyesi sonrası PYD/YPG yerine artık SDG kısaltılması ile "Suriye Demokratik Güçleri" kullanılmaya başlanmıştır.

Thomas yaptığı itiraf dolu açıklamasında isim değiştirerek bir terör örgütünü nasıl aklama stratejisini hayata geçirdiklerini dile getirmiştir:

Onlar kendilerine resmi olarak YPG diyorlardı ki Türkler, bunun PKK ile aynı olduğunu söylüyor ve 'Benim terörist bir düşmanımın muhatap oluyorsunuz, bunu müttefik olarak nasıl yapabilirsiniz?' diyordu. Biz de bunun üzerine onlara isimlerini değiştirmeleri gerektiğini söyledik. Mesela, YPG dışında kendinizi nasıl adlandırmak istersiniz? Bir gün sonra adlarının 'Suriye Demokratik Güçleri' olduğunu ilan ettiler. Adlarının ortasına 'demokratik' ifadesini koymalarının zekice bir hamle olduğunu düşündüm. Bu, onlara bir miktar itibar sağladı (BBC, 2019).

ABD hükümetinin bu tutumu, resmi belgelerdeki çelişki ile de ortaya konmuştur. 2014 yılında ABD hükümetinin PKK'ya ilişkin yayımladığı çevrimiçi raporda, PYD için 'PKK'nın Suriye Kolu' şeklinde ifade yer almaktadır (Yüksel & İleri, 2016). ABD'nin PYD/YPG'yi vekil aktör olarak kullanma stratejisine geçmesi ile birlikte bu tanım hızla değiştirilmiştir.

PYD/YPG de aynı şekilde ABD'nin vekil aktörü olmaya başlaması ile birlikte PKK ile arasındaki bağı gizlemeye başlamıştır. PYD Kuzey Suriye'de etkinliğini artırmaya başladığı dönemlerde gerçekleştirdiği kongreler ile "PKK"ya ilişkin tüm ifadeleri kaldırmıştır (Cengiz, 2020). PKK ile PYD/YPG arasındaki mevcut ilişkiler ağı olduğu gibi devam ederken PYD/YPG, ABD tarafından terör örgütü listesinde yer alan PKK'nın imajından sıyrılmaya çalışmıştır.

ABD'nin Suriye'deki son büyükelçisi olan Robert Ford, PKK ile PYD/YPG arasındaki ilişkiyi kabul eden bir başka ABD yetkilisidir. Senato'da düzenlenen Suriye panelinde, "ABD'nin desteklediği milis gücü olan YPG, kesinlikle PKK ile bağlantılıdır" demiştir. (FCT, 2018) Bir başka ABD yetkilisi olan ABD savunma şefi Ashton Carter, 28 Nisan 2016'da Senato'da yaptığı konuşmada PYD/YPG ile PKK'nın bağlantılı olduğunu itiraf etmiştir. Senato heyetine ifade veren Carter, Senatörlerin PYD ve

YPG'nin PKK ile aynı safta olup olmadığı sorusuna "evet" yanıtını vermiştir (Hurriyetdailynews, 2016).

PKK yöneticileri Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Yunanistan, Romanya, İsveç, İsviçre ve Hollanda'da her yıl para toplama kampanyaları gerçekleştirmiştir. Bu kampanyalardan toplanan paralar PYD/YPG'nin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. (EUROPOL, 2016, s. 35) Bu para toplama faaliyetleri, söz konusu ülkelerin sınırları içinde gerçekleşmekte ve bu kampanyalar aracılığıyla elde edilen gelirlerin büyük bir kısmı, PYD/YPG'nin çeşitli ihtiyaçları için kullanılmaktadır.

Günümüzde ABD ile ciddi siyasi sorunları olan Türkiye, ABD'nin PYD/YPG'yi DAEŞ'e karşı desteklemesi ile NATO müttefiki olan ABD tarafından Suriye'de yabancılaştırılmıştır (Üstün K. , 2016). ABD'nin bu stratejisi vekil aktör kullanımı açısından avantajlar sağlasa da müttefik güvenine ciddi anlamda zarar vermiştir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, dönemin ABD başkanı Obama ile görüşmelerini ve 'PYD'nin bir terör örgütü olduğunu, dolayısıyla PYD'ye yapılan her yardımın terör örgütüne gideceğini dile getirmiştir. Ayrıca Erdoğan, Obama ile aynı görüşmesinde 'Şu anda PKK'nın bazı liderleri PYD saflarında savaşıyor.' diyerek iki örgüt arasındaki bağı net bir şekilde ABD Başkanına iletmiştir (T.C.Cumhurbaşkanlığı, 2014). Cumhurbaşkanı Erdoğan daha sonraki yıllarda da bu tutumunu "Türkiye'nin tarafında mısınız yoksa PYD'nin tarafında mısınız?" şeklinde ABD'ye karşı ifade etmiştir (Çelik E. , 2016). Görüldüğü gibi henüz Obama'nın başkanlığı döneminde, Türkiye, PYD/YPG'ye verilen desteğe karşı çıkmıştır ve bu konu günümüzde de Türkiye'nin en önemli siyasi gündem maddeleri olarak kalmaya devam etmiştir.

Nitekim Türkiye için PYD/YPG'ye verilen silahlar konusu oldukça önemlidir. Bu silahların geri alınıp alınamayacağı konusunda Türkiye'nin ciddi endişeleri bulunmaktadır. Türkiye bu endişelerini her fırsatta muhataplarına iletmiş, lakin Suriye iç savaşı derinleştikçe PYD/YPG'ye verilen silah desteği artmıştır.

Deniz Piyadeleri Üniversitesinde profesör olarak görev yapan eski ABD subayı Edward J. Erickson, ABD tarafından söz verilmesine rağmen ABD'nin PYD/YPG'ye verdiği silahları geri alamayacağını dile getirmiştir (PoliticsToday, 2018). Nitekim Türkiye de bu söze güven duymadığını ABD'ye defalarca iletmiştir.

Türkiye, PYD/YPG'nin güvenilir bir ortak olmadığını ABD'ye bildirmiştir. Türkiye'ye göre ABD'nin Suriye'deki DAEŞ ile mücadelesindeki ortakları NATO

üyesi ve bölgenin en güçlü ordusuna sahip olan Türkiye olmalıdır. (İleri, 2016)
Türkiye bu tutumu ve iş birliği daveti ile ABD'yi, PKK'nın bir uzantısı olan
PYD/YPG'den uzaklaşmasını ve NATO müttefikliği içerisinde DAEŞ ile mücadele
edilmesini istemektedir.

SONUÇ

Vekalet savaşları, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynayan ve özellikle 20. yüzyılda yaygınlaşan bir savaş stratejisidir. Bu strateji, özellikle Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki mücadelede belirgin bir özellik olarak öne çıkmıştır. Vekalet savaşları, doğrudan askeri müdahalelerden kaçınmak isteyen devletlerin uyguladığı, dolaylı yoldan rakip güçlere karşı çatışmaları kapsar. Bu çatışmalar genellikle üçüncü taraf ülkeler aracılığıyla yürütülür ve genellikle politik, ekonomik ve askeri destek sağlanarak gerçekleştirilir. Bu tür savaşlar, uluslararası arenada karmaşık ilişkiler ağına neden olabilir ve bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir. Ayrıca, vekalet savaşlarının etkileri genellikle savaş bölgesinin ötesine yayılır ve küresel çapta ekonomik ve politik sonuçlar doğurabilir. Bu savaşlar, silah ticaretinin artmasına, yerinden edilmiş insanların sayısının artmasına ve insani krizlere yol açabilir. Dolayısıyla, vekalet savaşları sadece doğrudan katılan ülkeleri değil, aynı zamanda tüm uluslararası toplumu etkileyebilir.

Vekalet savaşları, modern uluslararası ilişkilerin temel bir parçası haline gelmiş ve büyük güçlerin çıkarlarını dolaylı yollardan ilerletme stratejilerinin merkezinde yer almıştır. Bu savaşlar, sadece askeri güç kullanmaktan kaçınmak için değil, aynı zamanda maliyet etkinliği, siyasi manevra kabiliyeti ve uluslararası hukuk normlarından sapma potansiyeli nedeniyle tercih edilmektedir. Dolayısıyla, gelecekte de uluslararası politikanın önemli bir unsuru olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Bu tür savaşlar, devletler arasındaki çıkar çatışmalarını yansıtırken, aynı zamanda bölgesel istikrarsızlığa ve insani krizlere neden olmaktadır.

Orta Doğu'daki zengin petrol rezervleri, ABD'nin bu bölgeye yönelik dış politikasının temelini oluşturmaktadır. ABD'nin ve Batılı ülkelerin petrol ihtiyacının büyük bir bölümü Orta Doğu'dan karşılanmaktadır. Bu durum, ABD'nin bölgedeki siyasi ve askeri müdahalelerini açıklar niteliktedir. ABD'nin dış politikası, devletler ve özel askeri şirketler başta kullanılmak üzere vekalet savaşlarına yönelmiştir. Bu aktörler, ABD'nin stratejik amaçlarına hizmet etmekte ve ordu birliklerinin giremediği bölgelerde faaliyet göstermektedir. Bu, ABD'nin küresel etki alanını genişletme ve uluslararası güvenlik politikalarını yönlendirme çabalarının bir parçasıdır. ABD'nin

Orta Doğu'daki varlığı, bölgenin jeopolitik dengelerini etkilerken, yerel ve uluslararası aktörler arasında gerginliklere ve çatışmalara neden olmuştur.

Arap Baharı sonrasında Orta Doğu'da devletlerin ve devlet dışı aktörlerin durumlarında ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Devlet aktörlerinin yaşadığı otorite kaybı neticesinde oluşan güç boşlukları, devlet dışı aktörler tarafından doldurulmuştur. Suriye'de yaşanan iç savaş ile birlikte Şam yönetiminin etkin devlet yönetimini sağlayamadığı görülmüştür. Bu durum neticesinde Suriye içerisindeki devlet dışı aktörler bu güç boşluklarından faydalanmıştır. Bu örgütler arasında bulunan DAESH ve PYD/YPG devlet dışı silahlı aktör olarak ortaya çıkmıştır. Arap Baharı'nın etkisiyle, bölgedeki güç dengeleri değişirken, çatışmaların yoğunluğu artmış ve insani krizler derinleşmiştir. Bu süreç, bölge ülkeleriyle uluslararası toplum arasındaki ilişkilerde de dönüşümlere yol açmıştır. Uluslararası toplum, Orta Doğu'daki istikrarsızlığı ele almak için çeşitli diplomatik ve insani girişimlerde bulunmuş, ancak çözüme ulaşmak için henüz etkili bir çerçeve oluşturulamamıştır.

Rusya, askeri ve siyasi olarak Esad rejimini desteklemektedir. Rusya, Soçi ve Astana süreçleri gibi diplomatik yolları denemiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nda Esad rejimi aleyhine karar alınmasını engellemiştir. Türkiye, diplomatik çözüm arayışları ve askeri müdahalelerle farklı politikalar geliştirmiştir. Türkiye, Soçi ve Astana Görüşmeleri ve Özgür Suriye Ordusu ile iş birliği yaparak, kendi politikalarını belirlemeye çalışmıştır. İsrail, kendini önceleyen bir güvenlik politikası ile Suriye'ye yaklaşmıştır. Suudi Arabistan, Esad rejimine karşıt bir tutum sergilemiş, ancak Rusya'nın aktif müdahalesiyle politikasını değiştirmiştir. Avrupa Birliği, özellikle İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde, Suriye politikalarını şekillendirmiştir. Fransa, DAESH'e karşı askeri harekât düzenlemiş ve muhaliflere askeri yardım sağlamıştır. Çin, Suriye'deki iç savaşın ardından bölgeye yatırım yapmış ve kendi politikalarını belirlemiştir. Çin, Rusya'nın Suriye politikasıyla örtüşen yaklaşımlar sergilemiştir ve Suriye'nin ABD'nin kontrolüne geçmesini istememektedir. Rusya'nın ABD ile küresel rekabette Suriye politikalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. İran'ın Suriye, Yemen ve Irak'ta askeri varlığı ve Şii nüfus üzerinden etkisi dikkat çekmektedir. İran'ın Suriye'deki politikaları, bölge ülkeleri için tehdit oluşturabilecek niteliktedir.

Suriye'deki iç savaş, sadece yerel bir çatışma olmanın ötesine geçerek uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu çatışma, küresel güç mücadelelerinin bir parçası haline gelmiştir. Özellikle ABD ve Rusya gibi büyük güçlerin Suriye üzerindeki etkileri,

bölgesel dengeleri değiştirmiştir. Her iki ülkenin de Suriye'deki varlığı ve müdahaleleri, bölgedeki güç dinamiklerini etkilemiş ve çatışmayı derinleştirmiştir. Suriye'deki iç savaşın neden olduğu insanlık dramı ve insani kriz, uluslararası toplumun dikkatini çekmek için yeterli olmamıştır.

Bölgedeki vekil savaşlar ve yerel aktörlerin çatışmaları, savaşın seyrini belirleyen ve bölgesel istikrarsızlığı derinleştiren önemli faktörler olmuştur. Suriye'nin jeopolitik konumu ve petrol havzasına sahip olması, uluslararası aktörlerin ilgisini çekmiştir. İç savaş, ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Türkiye, İsrail, Çin, İran ve Suudi Arabistan gibi birçok devleti ve devlet dışı aktörü karşı karşıya getirmiştir. Bu durum, kitlesel göç gibi geniş alanlarda krizlere yol açmış ve bu sebeple küresel aktörlerin Suriye politikaları önem kazanmıştır.

İngiltere, Suriye iç savaşının başından beri Birleşmiş Milletlerin aktif bir şekilde rol almasını desteklemiştir. Rusya, askeri ve siyasi olarak Esad rejimini desteklemektedir. Rusya, Soçi ve Astana süreçleri gibi diplomatik yolları denemiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu'nda Esad rejimi aleyhine karar alınmasını engellemiştir. Türkiye, diplomatik çözüm arayışları ve askeri müdahalelerle farklı politikalar geliştirmiştir. Türkiye, Soçi ve Astana Görüşmeleri ve Özgür Suriye Ordusu ile iş birliği yaparak, kendi politikalarını belirlemeye çalışmıştır. İsrail, kendini önceleyen bir güvenlik politikası ile Suriye'ye yaklaşmıştır. Suudi Arabistan, Esad rejimine karşıt bir tutum sergilemiş, ancak Rusya'nın aktif müdahalesiyle politikasını değiştirmiştir. Avrupa Birliği, özellikle İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde, Suriye politikalarını şekillendirmiştir. Fransa, DAEŞ'e karşı askeri harekât düzenlemiş ve muhaliflere askeri yardım sağlamıştır. Çin, Suriye'deki iç savaşın ardından bölgeye yatırım yapmış ve kendi politikalarını belirlemiştir. Çin, Rusya'nın Suriye politikasıyla örtüşen yaklaşımlar sergilemiştir ve Suriye'nin ABD'nin kontrolüne geçmesini istememektedir. Rusya'nın ABD ile küresel rekabette Suriye politikalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. İran'ın Suriye, Yemen ve Irak'ta askeri varlığı ve Şii nüfus üzerinden etkisi dikkat çekmektedir. İran'ın Suriye'deki politikaları, bölge ülkeleri için tehdit oluşturabilecek niteliktedir.

Suriye'deki çatışmanın karmaşıklığı ve uluslararası boyutu, çözüm bulunmasını zorlaştırmaktadır. Her bir aktörün farklı çıkarları ve politikaları, bölgesel istikrarsızlığın devamında kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası toplumun daha etkili ve işbirlikçi bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. Suriye'deki

krizin çözümü için uluslararası toplumun ortak bir platformda bir araya gelerek, taraflar arasında diyalogu teşvik etmesi ve barışçıl bir çözüm bulunması için çaba sarf etmesi önemlidir. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar, taraflar arasında arabuluculuk yapabilir ve insani yardımın etkin bir şekilde sağlanmasına yardımcı olabilir.

Suriye'deki iç savaşın sona erdirilmesi, bölgesel istikrara ve insanların güvenliğine yönelik bir adım olacaktır. Ancak bunun için tüm tarafların çatışmayı sona erdirmeye ve barışçıl bir çözüm bulma iradesini ortaya koyması gerekmektedir. Ayrıca, Suriye'deki krizin insani boyutu da göz ardı edilmemelidir. Milyonlarca insan evlerini terk etmek zorunda kalmış ve insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Uluslararası toplumun Suriye'de yaşanan insani krize duyarlılık göstermesi ve yardım sağlaması hayati öneme sahiptir. Suriye'deki iç savaşın karmaşıklığı ve uluslararası boyutu, bölgesel istikrarı tehdit etmekte ve insanların yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, uluslararası toplumun ortak bir çaba sarf etmesi ve taraflar arasında barışçıl bir çözüm bulunması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, Suriye'de barış ve istikrar sağlanabilir ve insanların yaşam koşulları iyileştirilebilir.

DAEŞ'in bir terör örgütü olarak gerçekleştirdiği kanlı eylemler, uluslararası kamuoyunda ciddi bir mücadele başlatmıştır. Bu mücadele, Suriye'deki etkin DAEŞ mevzilerinin vurulması ve yönetici kadrosuna yönelik operasyonlarla birlikte yoğunlaşmıştır. Ancak, bu çabaların yanı sıra ABD ve Avrupa ülkeleri, Suriye'deki yerel aktörler arasından PYD/YPG gibi bir vekil aktör seçmiştir.

PYD/YPG, DAEŞ gibi bir devlet dışı silahlı aktör olmasına rağmen, Türkiye gibi ülkeler tarafından PKK ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle terör örgütü olarak görülmektedir. Ancak, ABD ve bazı Avrupa ülkeleri, PYD/YPG'yi Suriye'de ciddi bir şekilde desteklemektedir.

ABD'nin PYD/YPG'yi desteklemesi ve bir vekil aktör olarak kullanması, devlet aktörlerinin devlet dışı silahlı aktörleri vekilleştirmesine örnek oluşturmaktadır. Bu durum, uluslararası ilişkilerde yeni bir dinamik oluşturarak, devletlerin kendi çıkarlarını korumak ve hedeflerine ulaşmak için vekil aktörleri kullanma eğilimini artırmıştır. Ancak, bu politika genellikle bölgesel istikrarı tehdit edebilir ve çatışma alanlarını daha da karmaşık hale getirebilir. Dolayısıyla, devletlerin vekil aktörleri

desteklerken dikkatli olmaları ve uzun vadeli sonuçları göz önünde bulundurmaları önemlidir.

Suriye'deki iki terör örgütünden biri ile mücadelede bir diğer terör örgütünün kullanılması ve desteklenmesi bölgesel istikrarı tehdit ve çatışma alanlarını daha da karmaşık hale gelmesini ve genişlemesi ikilemini ortaya koymaktadır.

Vekil aktörlerin günümüz savaşlarında tercih edilme oranları artmıştır. ABD'nin PYD/YPG'yi bir vekil aktör olarak kullanması, ABD için birçok fayda sağlamıştır. Örneğin Amerikan ordusu ile gerçekleştirilecek operasyonların maliyetlerinden kurtulmuştur. Bunun yerine daha az maliyetli şekilde PYD/YPG'yi askeri teçhizatlarla donatmış ve sahada istihbarati ve lojistik imkanlarla desteklemiştir. Bunun yanında büyük bir savaş alanına dönüşen Suriye'de, Amerikan askerlerinin operasyonlar sırasında canlarını kaybetmeleri ve ABD kamuoyunda bu durumun getireceği olumsuz tartışmalardan da ABD yönetimi sıyrılmıştır. Özellikle 11 Eylül sonrası hem Afganistan hem de Irak'ta Amerikan askerlerinin canlarını kaybetmeleri ABD gündeminde oldukça yüksek sesle dile getirilmiştir. Lakin vekil aktör kullanarak sahada istediğini almaya çalışan ABD, aynı zamanda kendi askeri personellerinin can güvenliğini de sağladığı için artık bu tartışmalara konu olmamaktadır.

ABD'nin vekil aktörleri kullanma stratejisi, özellikle Irak ve Afganistan gibi ülkelerde yerel güçleri eğitmek ve desteklemek suretiyle sahadaki etkisini artırmaya yönelik bir yaklaşımı ifade eder. Bu strateji, Amerikan askerlerinin doğrudan angajmanını azaltarak kayıpları minimize etmeyi amaçlar. Bununla birlikte, bu stratejinin etkinliği ve uzun vadeli sonuçları, zaman zaman sorgulanmıştır. Bazı eleştirmenler, vekil güçlerin Amerikan çıkarlarını yeterince koruyamayabileceğini ve uzun vadede istikrarı sağlama konusunda zorluklarla karşılaşabileceğini savunmuştur.

ABD'nin farklı ülkelerdeki ve Suriye'deki vekâlet savaşları stratejileri arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar vardır. ABD, genellikle çıkarlarını korumak ve hedeflerine ulaşmak için bölgesel müttefiklerini ve vekil aktörleri destekleme eğilimindedir.

Farklı ülkelerdeki vekâlet savaşları stratejileri genellikle bölgesel istikrarı sağlamak, rakip güçlerin etkisini dengelemek ve müttefikleri desteklemek üzerine odaklanır. Örneğin, Orta Doğu'da ABD'nin Suudi Arabistan veya İsrail gibi müttefiklerini desteklemesi, bölgesel dengeyi korumak ve çıkarlarını güvence altına almak için bir stratejidir.

ABD'nin bu stratejisi, iç politikada askeri kayıpların ve savaşın maliyetlerinin azaltılmasına yönelik bir yaklaşım olarak da değerlendirilebilir. Kamuoyu desteğini korumak ve savaş karşıtı tepkileri minimize etmek amacıyla, Amerikan askerlerinin doğrudan angajmanını azaltmak ve yerel güçlere daha fazla sorumluluk vermek, politik bir strateji olarak önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla, ABD'nin vekâlet savaşları, Suriye ve diğer bölgelerde can kaybını azaltma, maliyetleri düşürme, kamuoyu baskısını ve uluslararası tepkiyi önleme gibi hedeflerde benzerlikler taşımaktadır. Ancak, farklı kıtalara, farklı enerji kaynaklarına ve farklı kıymetli madenlere erişme arzusu ve çeşitli jeostratejik hedefler gibi faktörler açısından farklılık göstermektedir.

Devletlerin devlet dışı silahlı aktörleri vekilleştirmesi, uluslararası ilişkilerde karmaşık ve çelişkili durumlar yaratabilir. Özellikle terör örgütleri gibi gruplarla ilişkilendirildiğinde, bu durumun etik ve stratejik boyutları oldukça tartışmalıdır. ABD'nin PYD/YPG gibi grupları desteklemesi ve vekil aktör olarak kullanması, stratejik hedeflere ulaşma amacıyla yapılan bir tercihtir. Ancak bu tercih, çeşitli çelişkileri de beraberinde getirir. Örneğin, Suriye'de IŞİD'e karşı mücadelede PYD/YPG'nin kullanılması, bölgedeki terörle mücadelede etkili bir güç oluştururken, aynı zamanda Türkiye gibi müttefikleriyle ilişkileri zorlaştırmıştır. Türkiye, PYD/YPG'nin PKK'nın Suriye kolu olduğunu savunarak, ABD'nin bu gruplara verdiği desteği eleştirmiştir.

Bu durum, devletlerin kısa vadeli stratejik hedefleriyle uzun vadeli çıkarları arasında denge kurma zorunluluğunu gösterir. Terörle mücadele gibi acil tehditlerle başa çıkmak için devletler devlet dışı aktörleri vekil olarak kullanabilirler. Ancak bu strateji, uzun vadede istikrarı sağlamak ve bölgedeki sorunları çözmek için yeterli olmayabilir.

Ayrıca, devletlerin terör örgütlerini vekil olarak kullanması, bu örgütlerin güçlenmesine ve uzun vadede daha büyük tehditler oluşturmasına da katkıda bulunabilir. PYD/YPG gibi grupların Amerikan desteğiyle güçlenmesi, bölgedeki dengeyi değiştirerek, çatışmaları daha da karmaşık hale getirebilir ve istikrarsızlığı artırabilir.

ABD'nin bir terör örgütünü kendine vekil aktör olarak kullanması elbette ki birtakım tepkilere neden olmuştur. Tepki gösterenlerin başında ABD için bir NATO müttefiki olan Türkiye gelmektedir. Türkiye, PYD/YPG'yi kendine yönelik bir tehdit olarak

görürken; ABD ise PYD/YPG'yi ciddi anlamda silahlandırmıştır. Böylece iki müttefik devletin birbirine olan güvenini hem askeri hem de diplomatik alanda sarsmıştır. Bu durum vekil aktör olarak bir terör örgütünün kullanılmış olmasının getirdiği bir maliyet olarak da okunabilmektedir.

KAYNAKÇA

- 2023 *Trafficking in Person Report: Syria*. (2023). U.S. Department of State: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/syria/> adresinden alındı
21. Yüzyıl Enstitüsü, “. N. (2021). *Rusya Neden Suriye’de*. 21. Yüzyıl Enstitüsü: <https://21yyte.org/tr/fikir-tanki/rusya-neden-suriye-de> adresinden alındı
- Abuşoğlu, M. Ç. (2022). *ABD Grand Stratejisi Tarihsel Gelişimi ve Orta Doğu ile Türkiye’ye Etkisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aerotime. (2023, Kasım). *Top 10 most expensive fighter jets in 2023*. Aerotime: <https://www.aerotime.aero/articles/27553-top-10-most-expensive-fighter-jets> adresinden alındı
- Alca, D. (2020). Kim: Yeni Savaşlarda Asil Vekil Sorunu. *Savunma Bilimleri Dergisi*.
- Alca, D. (2020). Kim: Yeni Savaşlarda Asil Vekil Sorunu. *Savunma Bilimleri Dergisi*.
- Altun, F. (2019, Kasım 2). T.C. İletişim Başkanlığı: <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/our-nato-allys-efforts-to-glorify-a-terror-leader-will-be-etched-in-our-memory-for-many-years> adresinden alındı
- Altunışık, M. B. (2013). Ortadoğu’da Bölgesel Düzen ve “Arap Baharı”. *Ortadoğu Analiz*, 5(53).
- AmerikanınSesi. (2020). *Pariste’ki Terör Saldırısı Büyük Davası Başlıyor*. Amerikanın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/paris-terror-saldirisi-buyuk-davasi-basliyor/6216230.html> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2023, Haziran). *Rus devleti ile Wagner grubu arasında kriz çıktı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-devleti-ile-wagner-grubu-arasinda-kriz-cikti/2929870> adresinden alındı
- AnadoluAjansı. (tarih yok). *Paris’te Terör Saldırıları*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/pariste-terror-saldirilari--> adresinden alındı
- Aparı, S. F. (2021, Ağustos 31). *ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523> adresinden alındı

- Aparı, S. F. (2021, Ağustos 31). *ABD'nin en uzun savaşı: Afganistan'da 20 yıl*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523> adresinden alındı
- Arslan, H. (2020). Vekalet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri. *Anadolu Strateji Dergisi*.
- Atalay, D. B. (2022, 10 18). *ABD'li bölge savcısı: Lafarge, şeytanla anlaşma yaptı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdli-bolge-savcisi-lafarge-seytanla-anlasma-yapti/2714763> adresinden alındı
- Ateş, H. (2017). *Vekalet Savaşı Stratejisi Ekseninde Gizli Kuvveet İstihbarat*. Ankara: Detay.
- Babacan, M. (2019). Libya'daki Vekâlet Savaşlarının Saha Dengeleri Üzerindeki Etkileri ve Siyasî İstikrar Sorunu. *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 57.
- Baczko, A., Dorronsoro, G., & Quesnay, A. (2018). *Suriye, Bir İç Savaşın Anatomisi*. İletişim Yayınları.
- BBC. (2018). *Özgür Suriye Ordusu nedir: 2011'den 2018'e örgütün yaşadığı dönüşüm*". BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756> adresinden alındı
- BBC. (2019, Ekim 25). *YPG: Yerel bir örgütten NATO ülkelerinin desteklediği bir güce nasıl dönüştü?* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50180068> adresinden alındı
- BBC. (2021, Ağustos 11). *Wagner Grubu: Libya'daki Rus paralı askerler hakkında neler biliniyor?* BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51008162> adresinden alındı
- BBC. (2023, Haziran 28). *Wagner: 6 soruda Rus paralı asker grubu hakkında bilinenler ve merak edilenler*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-66038564> adresinden alındı
- Boda, M. (2023). Proxy War: Its Philosophy And Ethics. *Contemporary Military Challenges*.
- Boyras, H. M., & Yıldız, S. Y. (2021). Dünün Ve Bugünün Işığında Fransa'nın Suriye Politikasını Anlamak. *UPA Strategic Affairs*.
- Bulut, S. (2020). İsrail'in Suriye Krizi Politikası: Bekle-Gör Yaklaşımından Noktasal Saldırı Politikasına. *ORSAM*.

- Cankurtaran, B. S., & Gençkaya, F. Y. (2017). SURIYE KRİZİ BAĞLAMINDA OBAMA DÖNEMİ TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE DEĞİŞEN GÜVENLİK ORTAKLIĞI. *International Journal of Academic Value Studies*, 141-150.
- Cengiz, M. E. (2020, 10 28). *The Transformation Struggle of the PYD: Localization Tendency as a Method of Gaining Legitimacy?* Sharqforum: <https://research.sharqforum.org/2020/10/28/the-pyd/> adresinden alındı
- Clawson, P. (2016). *Syrian Kurds As A U.S. Ally*. Washington DC: The Washington Institute.
- Cook, S., & Lemmon, G. T. (2019, Ekim 10). *The Syrian Conflict: Consequences of U.S. Withdrawal*. Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/conference-calls/syrian-conflict-consequences-us-withdrawal> adresinden alındı
- Çakı, C., Gazi, M. A., & Çakı, G. (2019). Vietnam Savaşı Sırasında Çin-Abd İlişkileri: Çin Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*.
- Çakır, F. (2016). *Terör Örgütü İŞİD'in Türkiye'ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları*. Habertürk: <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1264903-teror-orgutu-isidin-turkiyeye-yonelik-gerceklestirdigi-saldirilar> adresinden alındı
- Çakır, M. F. (2021). Amerikan Dış Politikasında Bir Süreklilik Unsuru: Liberal Değerlerin Yayılması ve Savunulması. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 125-147.
- Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *Euro Politika*, 35-47.
- Çelik, A. (2019). ABD İşgali Sonrası Irak'ın Siyasi Durumu ve Türkmenler. *Doktora Tezi*. İstanbul.
- Çelik, E. (2016, 02 10). *Turkish President to US: Are you on Turkey's or PYD's side?* YeniŞafak: <https://www.yenisafak.com/en/news/turkish-president-to-us-are-you-on-turkeys-or-pyds-side-2407645> adresinden alındı
- Çimen, H. (2007). Amerika'nın Irak'a Müdahalesi Sonrasında Yaşanan Gelişmelerin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale.
- Çoşkun, S. S. (2021). *Vekalet Savaşları ve Uluslararası Çözümü Zor Sorunlardaki Yeri Lübnan İç Savaşı Örneği*. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Çoban, A. (2022). ABD'NİN BARACK OBAMA DÖNEMİ SURIYE POLİTİKASI:NEOKLASİK REALİST BİR ANALİZ. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 36-57.
- Çona, Ö. (2018). *Suriye Krizinde Uluslararası Güç Mücadelesi Vekalet Savaşları*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Çona, Ö. (2021). Yeni Savaş Ortamında Eski Bir Aktör: Yabancı Terörist Savaşçılar ve Yeni Çatışmalardaki Roller. *Savunma Bilimleri Dergisi*.
- Dağdelen, M. D., & Yılmaz, M. (2020). Fransa'nın Suriye Stratejisi. *SETA*, 207.
- Demir, G. (2022). Türkiye'nin Terörle Mücadelede Önleyici Müdahale Stratejisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Demir, G., & Özdemir, L. (2022). *21. Yüzyıl Türk Dış Politikasına Bölgesel Bakışlar*. İstanbul: Kutlu Yayınevi.
- Demirdüzen, S., & Özcan, M. S. (2021). Devlet Desteğinin Saldırgan Devlet Dışı Aktörler Üzerindeki Etkisi: ABD Desteği ve Naip Savaş Örneği Olarak Suriye İç Savaşı. *Akademik Bakış*.
- Derman, G. S., & Haya, B. (2014). 11 Eylül Sonrası Afganistan'daki Güvenlik Sistemi. *Akademik Bakış Dergisi*.
- Edition. (2019, Ekim 7). *Americas Top Ally i Syria Warns ISIS is Resurging and Asks For More US Support*. Edition: <https://edition.cnn.com/2019/09/07/politics/isis-syrian-ally-seeks-us-support/index.html> adresinden alındı
- Eker, S. (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 31-66.
- Emekliel, N. (2020). Devlet-Dışı Silahlı Aktörler Ve Yeni Orta Çağcılık Tartışmaları: Güvenliği Yeniden Düşünmek. *TASAM*.
- Emeklier, B., & Ergül, N. (2020). Petrolün Uluslararası İlişkilerdeki Yeri: Jeopolitik Teoriler ve Petropolitik. *Bilge Strateji*.
- Erdem, A. K. (2022, Kasım 3). *Ukrayna'daki savaş farklı ülkelerden silahların test sahasına döndü... 7 ayda hangi silahlar öne çıktı? .* İndependent Türkçe: <https://www.indyrturk.com/node/571926/d%C3%BCnya/ukraynadaki-sava%C5%9F-farkl%C4%B1-%C3%BClkelerden-silahlar%C4%B1n-test-sahas%C4%B1na-d%C3%B6nd%C3%BC-7-ayda-hangi> adresinden alındı
- Erol, M. S., & Çelik, K. E. (2018). ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 14-45.

- Esen, H. (2017). *Avrupa'daki Büyük Terör Saldırıları*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari-/886942> adresinden alındı
- Euronews. (2019, Ekim 24). *Mazlum Kobani Kimdir?* Euronews: <https://tr.euronews.com/2019/10/24/mazlum-kobani-kimdir> adresinden alındı
- Euronews. (2024, Şubat 14). *Trump'ın NATO tehdidi: İttifakın hangi üyeleri yüzde 2 kriterine uyuyor?* . Euronews: <https://tr.euronews.com/2024/02/14/trumpin-nato-tehdidi-ittifakin-hangi-uyeleri-yuzde-2-kriterine-uyuyor#:~:text=ABD%20savunmaya%20860%20milyar%20dolar,n%C4%B1n%20y%C3%BCzde%203.49'u%20civar%C4%B1nda>. adresinden alındı
- EUROPOL. (2016). *EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT 2016*. Europol.
- FCT. (2018, 01 18). *Are PYD and PKK separate organizations?* Factcheckingturkey: <https://factcheckingturkey.com/syria/are-pyd-and-pkk-separate-organizations-432> adresinden alındı
- Fox, A. C. (2021). Strategic Relationships, Risk, and Proxy War . *Journal of Strategic Security*, 1-24.
- Gök, A. (2021). Suriye ve Libya'da Meydana Gelen Çatışmaların Vekalet Savaşı Teorisi Kapsamında Karşılaştırılması. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 121-150.
- Gök, A. (2021). Suriye ve Libya'da Meydana Gelen Çatışmaların Vekalet Savaşı Teorisi Kapsamında Karşılaştırılması. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*.
- Güntay, V. (2020). Analysis of Proxy Wars from a Neorealist Perspective; Case of Syrian Crisis. *Tesam Akademi Dergisi*, s. 491-516.
- Gürel, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15-27.
- Güvenç, C. (2021). Deaş Terör Örgütü Üzerine Bir Değerlendirme. *Hitit Ekonomi Ve Politika Dergisi*, 1(2).
- Güvenç, C. (2021). DEAŞ Terör Örgütü Üzerine Bir Değerlendirme. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 1(2), 75-90.
- Han, A. K. (2011). Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük: Afganistan'da Süpergüç Müdahalelerinin Uluslararası Sisteme Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik İnceleme. *Ortadoğu Etütleri*, 57-95.

- Harunogulları, M. (2021). ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşına Müdahalelerinin Jeopolitik Yaklaşımları. *Ortadoğu ve Göç*, 11(1).
- Hashemi, S. A., & Sahrapyma, M. (2018). Proxy War and US's Smart-Power Strategy (the Case of Syria, 2011-2016). *Political Studies of Islamic World*.
- Hurriyetdailynews. (2016, 04 29). *US defense chief admits links among PYD, YPG, PKK*. Hürriyet Daily News: <https://www.hurriyetdailynews.com/us-defense-chief-admits-links-among-pyd-ypg-pkk--98499> adresinden alındı
- İçişleri Bakanlığı. (2017). *Türkiye'nin DAEŞ ile Mücadelesi*. İçişleri Bakanlığı.
- İlbaş, S. (2023). Özel Askeri Şirketler Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 554-565.
- İleri, K. (2016, 02 09). *Anadolu Ajansı*. US to support PYD over Turkish concern: official: <https://www.aa.com.tr/en/politics/us-to-support-pyd-over-turkish-concern-official-/518328> adresinden alındı
- İnaç, H., & Yazıcı, B. (2021). Soğuk Savaş, Bölgesel Sorunlar ve Türkiye-ABD İlişkileri. *UPA Strategic Affairs*.
- İpek, P. (2017). Oil and intra-state conflict in Iraq and Syria: substate actors and challenges for Turkey's energy. *Middle Eastern Studies*, s. 406-419.
- Karasoy, H. A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 44-56.
- Karasoy, H. A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 44-56.
- Karkın, V., & Yazıcı, Ö. (2015). Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 201-213.
- Katz, B., & Carpenter, M. (2019, Ekim 16). *ISIS Is Already Rising From the Ashes*. Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/isis-already-rising-ashes> adresinden alındı
- Kepsutlu, B. (2020). *Amerika'nın Ortadoğu Politikası*. İstanbul: İnkılap.
- Kılıç, U. U., Kanat, B., & Acun, C. (2015). *Sınırları Aşan Kriz Suriye*. İstanbul: SETA.
- Kısa, O. (2023). ABD'nin Küresel Güç Olma Stratejisinde NATO (1991-2016). *Doktora Tezi*. Edirne.
- Kurt, V. (2019). *ABD ve Suriye Krizinin Dönüşümü*. Kadim Kitap.

- Levanoni, M. (2019). Proxy Powers in the Syrian War. *Proxy Wars in Syria* (s. 165-179). içinde
- MFA. (2024). *NATO Genel Bilgi Notu*. MFA: <https://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi-notu.pdf> adresinden alındı
- MGK. (2017). *28 Kasım 2017 Tarihli Toplantı*". Milli Güvenlik Kurulu: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/kurumsal/mevzuat/37-milli-guvenlik-kurulu/giris-sayfalari> adresinden alındı
- Molfar. (2023). *Catalog of Russian PMCs: 37 private military companies of the Russian Federation*. Molfar: <https://molfar.com/en/blog/catalog-of-russian-pmcs> adresinden alındı
- Mumford, A. (2013). Proxy Warfare And The Future of Conflict. *The Rusi Journal*, s. 40-46.
- Nikolaenko, A. (2019). Barack Obama'nın Başkanlık Döneminde ABD Dış Politikası. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Oğuz, G. (2022). Trump Dönemi Amerikan Dış Politikasında Yeni Tarz-ı Siyaset: Hegemonyanın Gerileyişi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 980-988.
- Oğuz, Ş., & Çelik, K. E. (2018). Suriye İç Savaşı Bir Vekalet Savaşı Mı? *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 44-69.
- Oran, Z. K. (2023, Eylül 11). *ABD'nin Ukrayna'ya sağladığı askeri yardımlar 45 milyar dolara yaklaştı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-ukraynaya-sagladigi-askeri-yardimlar-45-milyar-dolara-yaklasti/2988977#:~:text=ABD%20Ba%20C5%9Fkan%20Joe%20Biden%20C4%B1n,2022'den%20bug%20C3%BCne%20kadar%20yap%20C4%B1ld%20C4%B1> adresinden alındı
- Önder, H. (2022). NATO Üyelerinin %2'lik Savunma Harcama Hedefine Yakınsamasının Sınanması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*.
- Özcan, M. (2020). Karma Güvenlik İkilemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Sistemdeki Rolü. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*.
- Özdemir, Ç. (2018). *Amerikan Grand Stratejisi Obama'nın Ortadoğu Mirası*. İstanbul: SETA.

- Öztürk, H. B. (2022). Devlet Sponsorluğunda Terörizm: Vekâlet Savaşlarında Terör Örgütleri (PKK/PYD Örneği). *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi* , 310-347.
- PoliticsToday. (2018, 01 22). *Erickson: US made a terrible mistake by supporting PKK/PYD*. Politics Today: <https://politicstoday.org/16297-2/> adresinden alındı
- Pollock, D. (2019, Ocak 3). *How The United States Can Still Keep Faith With Its Best Allies in Syria*. Washington Institute: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-united-states-can-still-keep-faith-its-best-allies-syria> adresinden alındı
- Portzert, J. M. (2020, Haziran). *The People's Protection Units' Branding Problem*. Army University Press: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2020/Portzer-Peoples-Protection-Unit/> adresinden alındı
- Rakipoğlu, M. (2021). *Suud'un Suriye Politikasındaki Radikal Değişim*. ORSAM: <https://orsam.org.tr/tr/suudun-suriye-politikasindaki-radikal-degisim/> adresinden alındı
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2018, Ocak 14). *Press and Information*. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs: https://www.mfa.gov.tr/no_-15_-teror-orgutu-pydyg-komutasinda-sozde-suriye-sinir-guvenligi-gucu-kurulacagi-yonundeki-beyanlar-hk_en.en.mfa adresinden alındı
- Reuters. (2023, Ekim 5). *What is the Syrian Kurdish YPG?* Reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/what-is-syrian-kurdish-ypg-2023-10-05/> adresinden alındı
- Safi, S. H. (2021). *Sovyet İşgalinden Bugüne ABD Dış Politikasında Afganistan. Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar.
- Samur, H. (2019). Suriye Krizi Hakkında Suriyelilerin Düşünceleri: Aktörler, Sorumlular ve Çözüm Yolları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2).
- Sara, F. (2021). *Çin Ejderhasının Suriye'ye Girişi*. Independentturkish: <https://www.independentturkish.com/node/392071/d%C3%BCnyadan-sesler/%C3%A7in-ejderhas%C4%B1n%C4%B1n-suriyeye-giri%C5%9Fi> adresinden alındı
- Schmidinger, T. (2016). *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim Rojovadan Sesler, Analizler*. Yordam Kitap.

- SDE. (2021). *Çin Dışişleri Bakanı Suriye’de”*. Stratejik Düşünce Enstitüsü: <https://www.sde.org.tr/ortadogu/cin-disisleri-bakani-suriyede-haberi-22956> adresinden alındı
- Sharghi, A. (2020). ABD'nin Ortadoğu Politikası ve IŞİD. *Doktora Tezi*. Ankara.
- SIPRI. (2023, Nisan). *Military expenditure*. SIPRI: <https://www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/arms-and-military-expenditure/military-expenditure> adresinden alındı
- SİPRİ. (2021). *World Nuclear Forces*. Sıpri: SİPRİ, World Nuclear Forces, <https://www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/weapons-mass-destruction/world-nuclear-forces> adresinden alındı
- Solmaz, T. (2023). Vekalet Sa vaşlarında Yükselen Trend: Devlet Sponsorluğunda Olmayan Vekalet Savaş. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 147-189.
- Şen, A. (2018). *Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi "Suriye Devriminin Motivasyonları, Direniş Gruplarının Haritası ve Aktörlerin Stratejileri"*. İstanbul: YapıBozum.
- Şenol, D., Erdem, S., & Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 277-292.
- Şentuna, T. (2019). Libya Askeri Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu ve Koruma Sorumluluğu Kavramı Çerçevesinde Meşruiyeti. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 215-239.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2019). Enerji: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı adresinden alındı
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017, Mayıs). *PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG*. İçişleri Bakanlığı: https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020). *Suriye Pazar Bilgileri*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü.
- T.C.Cumhurbaşkanlığı. (2014, 10 23). *“The USA air dropped weapons despite Turkish opposition”*. TCCB: <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/3315/the-usa-air-dropped-weapons-despite-turkish-opposition> adresinden alındı

- Tan, A. (2019, Şubat 14). *ABD'nin Yeni "Vekalet Savaşı" Yöntemi*. Stratejik Düşünce Enstitüsü: <https://www.sde.org.tr/alper-tan/genel/abdnin-yeni-vekalet-savasi-yontemi-kose-yazisi-9530> adresinden alındı
- Taş, B. (2021). Etkin Otorite Yokluğunda Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin İnsan Hakları İhlallerinden Doğan Sorumluluk Halleri. *Ankara Barosu Dergisi*.
- Tejel, J. (2015). *Suriye Kürtleri Tarih, Siyaset ve Toplum*. İntifada Yayınları.
- Temiz, K. (2018). *Çin Suriye'de Yeni Aktör mü?* Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-suriye-de-yeni-aktor-mu/1069637> adresinden alındı
- The White House. (2009, Haziran 4). *Remarks by the President at Cairo University*. The White House: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> adresinden alındı
- The White House. (2011, Ağustos). *Statement by President Obama on the Situation in Syria*. The White House: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria> adresinden alındı
- The White House. (2016). *National Security Strategy 2006* . NSSArchive: <https://nssarchive.us/national-security-strategy-2006/> adresinden alındı
- The White House. (2017, Şubat 4). *Remarks by President Trump to Coalition Representatives and Senior U.S. Commanders*. The White House: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-coalition-representatives-senior-u-s-commanders/> adresinden alındı
- Tokatlı, S. G. (2022). Soğuk Savaş Dönemi Güvenlik Algısında Yaşanan Değişim ve Uluslararası Sistemin Değişen Dinamikleri. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*.
- Tokmakoğlu, G. (2020). *Bariş Pınarı Vekalet Savaşlarının Pençesindeki Suriye*. Sahi Kitap.
- Topal, Ç. (2015). Suriye İç Savaşı Ve Uluslararası Düzen. *KTU SBE Sosyal Bilimleri Dergisi*, 9.
- Tör, Ö. (2021). *Vekalet Savaşları ve Hibrit Harekat*. İstanbul: Yediveren.
- TRT Haber. (2021, Ağustos 26). *Blackwater'ın geçmişi karanlık işlerle dolu* . TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/blackwaterin-gecmisi-karanlik-islerle-dolu-604340.html> adresinden alındı

- Trump, D. (2018, Aralık 31). *Tweet*. Twitter: https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1079724622868819973?ref_src=twsrc%5Etfw adresinden alındı
- TürkiyePetrolleri. (2020). *2020 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu*. TPAO: <https://www.tpao.gov.tr/file/2106/2020-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-47460b743c70c609.pdf> adresinden alındı
- U.S. Department of State . (tarih yok). State: <https://web.archive.org/web/20100228062922/http://www.state.gov/r/pa/ho/ti/me/rd/17741.htm> adresinden alındı
- U.S. Department of State. (2016). *2016 Country Reports on Human Rights Practices: Syria*. U.S. Department of State: <https://www.state.gov/reports/2016-country-reports-on-human-rights-practices/syria/> adresinden alındı
- Ural, İ. (2018). *PKK'nın Şehir Savaşı ve PYD/YPG Tarihi*. İleri Yayınları.
- UTGAM. (2017). *Terör Çalıştayı Raporu*. Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (UTGAM).
- Uzun, H. (2017). Suriye İç Savaşı Aktörlerin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi. *Balgat Çalışmaları*, 32-33.
- Uzun, H. (2017). *Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle* .
- Uzun, H. (2017). Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi. *Balgat Çalışmaları*.
- Ünalı, A. N., & Oğuz, Ş. (2019). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Vekalet Savaşı Teorisi Açısından İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 31-41.
- Ünsal, Z. E., & Olçar, K. (2019). Avrupa'da Radikalleşme ve DAEŞ: DAEŞ'in Evrilmesi ve Avrupa Güvenliğine Yönelik Tehditler. *Güvenlik Stratejileri*.
- Ünsal, Z. E., & Olçar, K. (2019). Avrupa'da Radikalleşme ve DAES: DAEŞ'in Evrilmesi ve Avrupa Güvenliğine Yönelik Tehditler. *Güvenlik Stratejileri*.
- Üstün, K. (2016, 06 02). *US alliance with Syrian PYD alienates Turkey*. Aljazeera: <https://www.aljazeera.com/opinions/2016/6/2/us-alliance-with-syrian-pyd-alienates-turkey> adresinden alındı
- Üstün, M. T. (2021). İngiltere'nin Suriye'ye Yönelik Dış Politikası. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 21.
- Üstün, M. T. (2021). İngiltere'nin Suriye'ye Yönelik Dış Politikası. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1).
- Üstün, M. T. (2021). İngiltere'nin Suriye'ye Yönelik Dış Politikası. 105.

- Üstün. (2021). İngiltere'nin Suriye'ye Yönelik Dış Politikası. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 105.
- Varlık, A. B. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terimleri Dergisi*, 114-129.
- Welch, D. A. (2013). The Cuban Missile Crisis. A. F. Cooper içinde, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Yalçın, H. B., & Duran, B. (2018). *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*. İstanbul: SETA.
- Yeşiltaş, M., & Duran, B. (2019). *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler*. İstanbul: SETA.
- Yeşiltaş, M., & Duran, B. (2019). *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler*. SETA.
- Yüksel, C., & İleri, K. (2016, 02 22). *PYD is 'PKK's Syrian affiliate', US document reveals*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/politics/pyd-is-pkks-syrian-affiliate-us-document-reveals/525157> adresinden alındı
- Zabcı, F. Ç. (2013). *Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler*. TASAM.

EKLER

Ek 1: Anadolu Ajansının “Suriye İç Savaşında ÖSO’dan Milli Orduya” başlıklı

haberi. Erişim Adresi [https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/suriye-ic-savasinda-osodan-milli-](https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/suriye-ic-savasinda-osodan-milli-orduya/1607023#:~:text=%C3%96SO%2C%20T%C3%BCrkiye'nin%20A%C4%9Fustos%202016,de%20Milli%20Ordu%20ad%C4%B1yla%20birle%C5%9Fti)

[orduya/1607023#:~:text=%C3%96SO%2C%20T%C3%BCrkiye'nin%20A%C4%9Fustos%202016,de%20Milli%20Ordu%20ad%C4%B1yla%20birle%C5%9Fti](https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/suriye-ic-savasinda-osodan-milli-orduya/1607023#:~:text=%C3%96SO%2C%20T%C3%BCrkiye'nin%20A%C4%9Fustos%202016,de%20Milli%20Ordu%20ad%C4%B1yla%20birle%C5%9Fti).

Suriye iç savaşında ÖSO'dan Milli Orduya	
Tarihler	Gelişim ve Dönüşüm
2011-2013	Suriye’de Mart 2011’de başlayan barışçıl protestoların silahlı çatışmaya evrilmesiyle, rejim ordusundan ayrılan subaylar Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gruplarını oluşturdu.
2012-2015	Ülkenin büyük kısmında etkin hale gelen ÖSO, muhalefetin meşru askeri kanadı olarak tüm cephelerde savaştı.
2016	Rusya ve İran destekli yabancı terörist grupların Beşar Esad rejimine verdiği destek, ÖSO’nun 2016’ya geldiğinde tüm cephelerinde kuvvet kaybetmesine yol açtı
Ağustos 2016	ÖSO, Türkiye’nin başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtıyla güç topladı.
30 Aralık 2017	Halep’in kuzeyinde ÖSO’ya bağlı 30 grup, 30 Aralık 2017’de Milli Ordu adıyla birleşti.
28 Mayıs 2018	İdlib kökenli 11 grup da “Ulusal Özgürleştirme Cephesi” adı altında bir araya geldi.

4 Ekim 2019	İki oluşum (Milli Ordu, Ulusal Özgürleştirme Cephesi) 4 Ekim’de Suriye Milli Ordusu (SMO) adı altında toplanarak, Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığına bağlandı
-------------	---

Ek 2: “Türkiye’nin DAEŞ ile Mücadelesi” başlıklı T.C. İçişleri Bakanlığının Raporundan DAEŞ’in ortaya çıkış süreci. Erişim Adresi:

<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%CC%A7%20frans%C4%B1zca.pdf>

Örgütün Ortaya Çıkış Süreci				
Tarih	Örgütün Adı	Yöneticisi	Bağlı Olduğu Örgüt	Bulunduğu Ülke
1999	Cemaat el Tevhid vel Cihad	Ebu Musab ez Zerkavi	El Kaide	Afganistan-Irak
Ekim 2004	Tanzim Kaidat el Cihat fi Bilad el Rafidayn	Ebu Musab ez Zerkavi	El Kaide	Irak
Ocak 2006	Mücahidin Şura Konseyi	Ebu Musab ez Zerkavi	El Kaide	Irak
Haziran 2006	Mücahidin Şura Konseyi	Ebu Musab ez Zerkavi	El Kaide	Irak
Ekim 2006	Irak Sözde İslam Devleti	Ebu Hamza el Muhacir- Ebu Ömer El Bağdadi	El Kaide	Irak
2010	Irak Sözde İslam Devleti	Ebu Ömer El Bağdadi	El Kaide	Irak
2013	Irak ve Şam Sözde İslam Devleti	Ebu Ömer El Bağdadi	El Kaide	Irak ve Suriye
Temmuz 2014	Sözde İslam Devleti	Ebu Ömer El Bağdadi	El Kaide	Irak ve Suriye

Ek 3: Terör örgütü IŞİD'in Türkiye'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırılar” başlıklı Habertürk gazetesi haberi. Erişim adresi:

<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1264903-teror-orgutu-isisdin-turkiyeye-yonelik-gerceklestirdigi-saldirilar>

Saldırıları ve Tarihleri	Saldırıların Boyutları
Niğde Saldırısı 20 Mart 2014	2 Şehit, 1 sivil hayatını kaybetti
Musul Başkonsolosluğu 11 Haziran 2014	49 konsolosluk görevlisi 3 ay rehin alındı
Asker Kaçırma 1 Ocak 2015	1 astsubay kaçırıldı
Sultanahmet 6 Ocak 2015	1 polis şehit oldu
HDP Diyarbakır Mitingi 5 Haziran 2015	4 kişi hayatını kaybetti, 287 kişi yaralandı
Suruç 20 Temmuz 2015	34 kişi öldü, 69 kişi yaralandı
Kilis 1 Eylül 2015	1 asker şehit oldu, 1 asker kaçırıldı
Ankara Garı 10 Ekim 2015	104 kişi miting saldırısında öldü
Diyarbakır’da Çatışma 26 Ekim 2015	2 polis şehit oldu
Alman Turistler 12 Ocak 2016	10 Alman turist öldü
İstiklal Caddesi 19 Mart 2016	4 turist öldü
Gaziantep Emniyeti 1 Mayıs 2016	3 polis şehit oldu, 34 kişi yaralandı
Atatürk Havalimanı 28 Haziran 2016	45 kişi öldü, 239 kişi yaralandı